...η Ρωμανία κι άν πέρασεν
ανθεί και φέρει κι άλλο...

Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2009
Περίοδος β΄ - Χρόνος 34ος - Τεύχος 163

ποντιακή εστία

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΣΟΥΜΕΛΑ

ΒΡΑΒΕΙΟ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΔΡΥΤΗΣ
† ΦΙΛΩΝ ΚΤΕΝΙΔΗΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ
ΣΩΜΑΤΕΙΟ «ΠΑΝΑΓΙΑ ΣΟΥΜΕΛΑ»
Μητροπόλεως 15 - Τηλ. 2310.271.812
546 24 Θεσσαλονίκη

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
Σοφοκλέους 7, Τ.Κ. 591 00, Βέροια

Σελιδοποίηση - CtP - Εκτύπωση
«ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ» - Ι. Αντωνιάδης - Θ. Ψαρράς Ο.Ε.
Ν. Ραιδεστός - Τ.Κ. 570 01 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310.466.776 - Fax: 2310.466.699

Γίνονται δεκτές συνεργασίες
που έχουν σχέση με τη Λαογραφία
Ιστορία, Γλωσσολογία, Λογοτεχνία

Συντακτική Επιτροπή:
Δημ. Νικοπολιτίδης
Ε. Φραγκίδης

Επιμέλεια:
Πάνος Γ. Καϊσίδης

Συνδρομές ιδιωτών εσωτερικού	€	5
Οργανισμών - ΟΤΑ - ΝΠΔΔ	€	9
Συνδρομές ιδιωτών εξωτερικού	δολλ.	25
Συνδρομές ιδιωτών ειδικά για Ευρώπη	€	18

Τιμή τεύχους € 1,25

Επιταγές - Εμβάσματα
Σωματείο Παναγία Σουμελά
Μητροπόλεως 15
546 24 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ISSN: 1105-52-19

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΣΤΟΝ ΠΟΝΤΟ ΠΕΡΙΜΕΝΟΥΝ ΑΠΟ ΕΜΑΣ ΝΑ ΕΚΠΛΗΡΩΣΟΥΜΕ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥΣ ΤΟ ΧΡΕΟΣ ΜΑΣ, *του Παναγιώτη Ι. Παπαδόπουλου* ..... 243 - 244
- ΤΟ 15ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ ΕΓΙΝΕ ΜΕ ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΤΑ, *του Παναγιώτη Ι. Παπαδόπουλου* ..... 245 - 255
- Ο ΚΟΡΥΤΣΑΣ ΚΑΙ ΠΡΕΜΕΤΗΣ ΦΩΤΙΟΣ ΚΑΛΠΙΔΗΣ, *του Χρήστου Ανδρεάδη* ..... 256 - 259
- Ο ΠΟΝΟΣ ΤΟΥ ΞΕΡΙΖΩΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑΣ ..... 259 - 261
- ΕΚΘΕΣΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΤΟΥ Λ. ΑΚΚΕΡΜΑΝΙΔΗ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΑΠΟ ΤΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ «ΠΑΝΑΓΙΑ ΣΟΥΜΕΛΑ», *του Παναγιώτη Καϊσίδη* ..... 262 - 263
- ΟΜΑΔΙΚΟΙ ΤΑΦΟΙ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ, *του Γιώργου Αντωνιάδη* ... 264 - 266
- ΣΤΑΘΜΟΣ ΣΤΟΝ ΤΥΠΟ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ Η ΕΚΔΟΣΗ, ΤΟ 1950, ΤΗΣ «ΠΟΝΤΙΑΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ» 3ο μέρος, *του Πάνου Καϊσίδη* ..... 266 - 269
- Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΜΟΥΣΤΑΦΑ ΚΕΜΑΛ ΚΑΤΑΡΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟ, *του Χάρη Τσιρκινίδη* ..... 269 - 271
- ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΕΙΟΥ ΚΑΡΣ, *του Σωκράτη Αγγελίδη* ..... 272 - 273
- Ο ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΗΣ ΣΑΝΤΑΣ ΗΜΑΘΙΑΣ, *του Παύλου Πυρινού* ..... 274 - 278
- 22 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ ΑΓΙΟΣ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΣ ΦΩΚΑΣ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΣΙΝΩΠΗΣ Ο ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΣ, *του Γ.Κ. Χατζόπουλου* ..... 279 - 280
- ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ (ΚΑΡΣΛΙΔΗ), *του Γ.Κ. Χατζόπουλου* ..... 280 - 281
- Η ΚΑΜΠΑΝΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ, *του Φίλωνα Κτενίδη,* Εννοιολογική προσέγγιση ..... 282 - 286
- ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΠΟΥ ΣΧΕΔΟΝ ΧΑΘΗΚΑΝ Ο ΓΑΝΩΤΗΣ - ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ, *του Σωκράτη Παυλίδη* ..... 286 - 288
- ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ, *του Σάββα Ατματζίδη* ..... 288 - 291
- ΠΑΛΑΙΑ ΕΘΙΜΑ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ, *του Χρήστου Παπαδόπουλου* 291
- Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΖΩΗ ΣΤΟ ΜΑΥΡΟΒΑΤΟ ΔΡΑΜΑΣ (1915 - 2006), *του Σάββα Πορφ. Παπαδόπουλου* ..... 292 - 297
- ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΠΟΝΤΙΑΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ, *του Δημήτρη Σ. Νικοπολιτίδη* ..... 298 - 300
- ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΠΟΝΤΙΑΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ, *του Δημήτρη Νικοπολιτίδη* ..... 300 - 301
- ΑΛΗΘΙΝΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ..... 301 - 302
- ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ, *του Παναγιώτη Ραφαηλίδη* 303
- ΠΟΙΗΜΑΤΑ - ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ, *του Ανδρέα Γ. Αθανασιάδη* ..... 304 - 305
- ΠΟΝΤΙΑΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣΤΟΜΙΕΣ, *του Αναστάσιου Ι. Αγαθαγγέλου* ..... 305 - 307
- ΜΕΡΙΜΝΑ ΠΟΝΤΙΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΧΟΡΗΓΗΣΕ ΥΠΟΤΡΟΦΙΕΣ ΚΑΙ ΤΙΜΗΣΕ ΣΕ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΝ ΤΑΣΟ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ, *του Παν. Παπαδόπουλου* ..... 307 - 312
- ΣΕ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥΣ, ΟΙ ΚΑΒΑΛΙΩΤΕΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΑΝ ΤΟ ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΧΑΡΗ ΤΣΙΡΚΙΝΙΔΗ ..... 312 - 314
- ΠΙΣΤΟ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΣΟΥΜΕΛΑ ΣΤΟΝ ΑΓ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ, *του Παναγιώτη Ι. Παπαδόπουλου* ..... 314 - 315

Βιβλιοπαρουσίαση

- «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑΣ (1204 - 1461)», *του Αλέξη Σαββίδη* ..... 316 - 317
- «ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΚΑΙ Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ», *από την Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών* ... 317 - 318
- «ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΚΑΙ Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ», *από την Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών* 318

- Γ.Κ.ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ «ΣΕ ΞΕΝΗ ΓΗ», *της Έλσας Γαλανίδου - Μπαλφούσια* ..... 319 - 320
- ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΣΤΗΝ «ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΕΣΤΙΑ», *των Κυριάκου και Ντίνας Αμανατίδη* 320

Οι νεκροί στον Πόντο περιμένουν από εμάς να εκπληρώσουμε απέναντί τους το χρέος μας

Γράφει ο
Παναγιώτης Παπαδόπουλος

Θαύμαζαν όλοι οι Έλληνες τους Ποντίους για την εργατικότητά τους, τη φιλοτιμία και το πνεύμα της δραστηριότητάς τους. Όταν έφτασαν οι πρόγονοί μας στην Ελλάδα από τον Πόντο, το πρώτο διάστημα αναλώθηκε στην προσπάθεια επιβίωσής τους. Οι συνθήκες του ξεριζωμού τους από τη γη του Πόντου ήταν δραματικές, κάτω από την απειλή του θανάτου. Ύστερα, όμως, από κάποια χρόνια, αφού συνήλθαν, άρχισαν να ιδρύουν συλλόγους και σωματεία για την διατήρηση της πολιτιστικής τους κληρονομιάς, αλλά και για την ψυχαγωγία τους.

Όταν ωρίμασε η ιδέα στις σκέψεις πολλών Ποντίων, που ο λόγος τους είχε κάποιο ειδικό βάρος: ότι πρέπει να εκπληρώσουν το χρέος τους προς τους νεκρούς συμπατριώτες τους, άρχισε ο αγώνας της διεκδίκησης. Μέσα από τα σωματεία, με ομιλίες και εκδηλώσεις, απαιτούν πρώτα από την Ελληνική Πολιτεία να αναγνωρίσει τη γενοκτονία του ποντιακού ελληνισμού.

Το κέντρο βάρους της διεκδίκησης στράφηκε κυρίως προς την Τουρκία. Με τη βοήθεια των προσωπικοτήτων του πνεύματος, των καθηγητών πανεπιστημίων, των ιστορικών και πολλών άλλων, ο αγώνας εντάθηκε. Ήρθαν στο φως της δημοσιότητας πολλά και χρήσιμα στοιχεία, που επιβεβαιώνουν αυτό που οι γονείς μας με πόνο και κραυγή αγωνίας μας περιέγραφαν.

Ενώ ο αγώνας, ο έντιμος και δίκαιος, βρίσκεται σε κάποια κρίσιμη φάση, τότε διάλεξαν πολλοί συμπατριώτες μας να εκφράσουν τις διαφωνίες και τις αντιρρήσεις τους για θέματα εσωτερικής διοίκησης.

Χωριστήκαμε σε αλληλομισούμενα στρατόπεδα και εκτοξεύουν μέσα από τα ραδιόφωνα και τις ποντιακές εφημερίδες ύβρεις και συκοφαντίες που αμαυρώνουν την καλή φήμη που, μέχρι πρότινος, αποκτήσαμε με πολύ κόπο και θυσίες. Φτάσαμε, ακόμη, και γιορτές, εκδηλώσεις για τη Γενοκτονία να τις οργανώνουμε χωριστά.

Εξελιχθήκαμεσε επιλήσμονες του μεγάλου χρέους μας προς τους προγόνους μας, προς τον εαυτό μας, αλλά και την ιστορία. Οι νεκροί μας κουράστηκαν να περιμένουν από εμάς τη δικαίωση. Χωριά και πόλεις στον Πόντο καταστράφηκαν. Χιλιάδες συμπατριώτες μας άφησαν τα σώματά τους άταφα, βορά των αγρίων θηρίων, ενώ τα παιδιά τους, ορφανά, περιφέρονταν ξυπόλυτα στα ορφανοτροφεία και κάποια άλλα μεταφέρονταν σε χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής.

Έχω τη γνώμη ότι από τη στιγμή που τα σωματεία μας, με την οργάνωση και την πειθαρχία τους εμφάνιζαν εικόνα δημιουργική και αξιόλογη, άγγιξαν την εξουσία. Έτσι έγιναν αντικείμενο εκμετάλλευσης από τους πολιτικούς με τις διάφορες υποσχέσεις τους.

Θα μπορούσαμε αυτή τη δύναμή μας να την αξιοποιούσαμε πρώτα για το κοινό καλό και μετά για την οικογένειά μας. Οι καιροί που διανύουμε είναι δύσκολοι. Η οικονομική κρίση και η ανεργία χτυπούν την πόρτα των νοικοκυριών. Μπορεί, όμως, το γεγονός αυτό να θεωρηθεί δικαιολογία αθέτησης του χρέους προς τους νεκρούς, φυσικά όχι. Το κακό εκ μέρους της Τουρκίας συνεχίζεται. Όχι μόνον δεν αναγνωρίζουν οι Τούρκοι τις εγκληματι-

κές πράξεις των προγόνων τους, αλλά προσπαθούν και να αλλοιώσουν τον χαρακτήρα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Προσπαθούν με καταστροφές ναών και αρχαιολογικών χώρων να εξαφανίσουν τους δημιουργούς των έργων τέχνης και πολιτιστικής παράδοσης. Άλλοτε πάλι, με διαστρέβλωση και πλαστογράφηση της ιστορίας σε διεθνή πνευματικά ιδρύματα, προσπαθούν να αλλοιώσουν την εικόνα της ελληνικής βυζαντινής αυτοκρατορίας. Και εμείς μένουμε στους εσωτερικούς μας καυγάδες, σκιες του παλαιού μας εαυτού. Πόσο κακό έκανε η διχόνοια στην πατρίδα μας, σε όλη την ιστορική της διαδρομή. Αίμα, πόνο και δάκρυα. Ακόμη και αυτή η μικρασιατική κατασροφή είναι αποτέλεσμα και καρπός της πολιτικής και κοινωνικής μας διάστασης.

Καιρός είναι να κάνουμε μια αναστροφή. Να επιστρέψουμε στην αφετηρία μας, εκεί που με την παρουσία των παλαιότερων, της πρώτης γενιάς, δημιουργούσαμε και υπηρετούσαμε το δίκαιο. Να κάνουμε όλοι τις απαραίτητες υποχωρήσεις για το κοινό καλό. Να καθίσουμε όλοι γύρω από ένα τραπέζι, να κοιταχτούμε στα μάτια και να σκεφτούμε. Αυτά που θα πούμε και θα κάνουμε, θα μείνουν για να μας κρίνει η ιστορία και το μέλλον των παιδιών μας. «Τα χρέη που δεν πληρώνει κανείς κάνουν λεκέδες», είπε κάποτε ο Λατίνος συγγραφέας Πλίνιος. Και οι λεκέδες προκαλούν τον αποτροπιασμό.

Ο πρόεδρος Γιώργος Τανιμανίδης
και τα μέλη των Δ.Σ. του Σωματείου και του Ιδρύματος «Παναγία Σουμελά»

ΕΥΧΟΝΤΑΙ

Ειρήνη, Υγεία και Προκοπή
για όλον τον κόσμο

Εκπρόσωποι σωματείων παρακολουθούν τις εισηγήσεις στο συνέδριο

Το 15° Συνέδριο Εθνικής Αυτογνωσίας των Ποντίων έγινε με επιτυχία στην Άρτα

Ρεπορτάζ του
Παναγιώτη Ι. Παπαδόπουλου

Με μεγάλη επισημότητα και με την παρουσία εκπροσώπων της Εκκλησίας και των αρχών, πραγματοποιήθηκε στις 30, 31 Οκτωβρίου και 1 Νοεμβρίου 2009, στην Άρτα, το 15ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ποντιακών Συλλόγων για την Εθνική Αυτογνωσία. Το συνέδριο οργάνωσε η Πανελλήνια Ομοσπονδία Ποντιακών Σωματείων (ΠΟΠΣ), σε συνεργασία με τον Ποντιακό Σύλλογο Βίγλας «Οι πρόσφυγες», και τελούσε υπό την αιγίδα του Ιερού Ιδρύματος «Παναγία Σουμελά».

Στην επιτυχία του συνεδρίου συνέβαλαν οι άοκνες προσπάθειες του προέδρου της ΠΟΠΣ κ. Χαράλαμπου Αποστολίδη, της γραμματέως κ. Χριστίνας Σαχινίδου, των μελών της οργανωτικής επιτροπής και, σε μεγάλο βαθμό, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Η παρουσία και συμμετοχή στο συνέδριο του νομάρχη Άρτας κ. Γεωργίου Παπαβασιλείου ως προέδρου της οργανωτικής επιτροπής, και των δημάρχων του νομού, Άρτας κ. Πάνου Οικονομίδη, Αμβρακικού κ. Γεωργίου Σιώζιου, Αγνάντων κ. Χρήστου Χασιάκου, Ζαλόγγου κ. Θεοφάνη Μικρούλη και Φιλιππιάδας κ. Δημήτριου Γιολδάση, ήταν καταλυτική. Με τη φιλοξενία τους, με την αγάπη τους, αλλά και με τα ένθερμα λόγια τους για την προσπάθεια αναγνώρισης της ποντιακής γενοκτονίας, συνέβαλαν στην προβολή του μεγάλου αυτού θέματος για τον Ποντιακό Ελληνισμό,και την ενημέρωση.

Πρόεδρος «επί τιμή» της οργανωτικής επιτροπής ορίστηκε ο βουλευτής της ρωσικής Βουλής (Δούμας) και συντονιστής του Συμβουλίου Απόδημου Ελλήνισμού (ΣΑΕ) της περιφέρειας των χωρών της πρώην ΕΣΣΔ, ο ομογενής κ. Ιβάν Σαββίδης.

Αφιερωμένο στη μνήμη του Φωτίου Καλπίδη

Το Συνέδριο ήταν αφιερωμένο στην μνήμη του Ποντιακής καταγωγής Εθνομάρτυρα Μητροπολίτη Κορυτσάς και Πρεμετής Φώτιου Καλπίδη, ο οποίος υπήρξε το πρώτο θύμα του Μακεδονικού Αγώνα.

Θεματική του συνεδρίου
«ΕΝΙΑΙΟΣ ΚΑΙ ΑΔΙΑΣΠΑΣΤΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ»

Ο Καλπίδης Φώτιος

Στην εποχή που ζούμε, που όλα αμφισβητούνται, ιδέες και αξίες γκρεμίζονται και απαξιώνονται, η οργανωτική επιτροπή θεώρησε ότι μέσα από τις εισηγήσεις των εκλεκτών επιστημόνων και από τις ενδιαφέρουσες παρεμβάσεις, θα διαμορφωθεί το κλίμα και η αντίληψη της ενότητας στον οργανωμένο ποντιακό χώρο για την αποτελεσματικότερη διεκδίκηση αναγνώρισης της γενοκτονίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού και του Πόντου.

Ύστερα από το κοπιαστικό αλλά ευχάριστο ταξίδι με την καινούργια Εγνατία οδό, οι σύνεδροι από τη Μακεδονία και τη Θράκη, από τις άλλες περιοχές της Ελλάδας και της Κύπρου, την Παρασκευή, όλοι είναι παρόντες στο ραντεβού με την Ιστορία.

Απολαμβάνοντας την ομορφιά της άγριας φύσης, με την οποία οι κάτοικοι συμφιλιώθηκαν και την αγάπησαν, οι σύνεδροι θα προσπαθήσουν, με τις εισηγήσεις και τις παράλληλες εκδηλώσεις να ανακαλύψουν μέσα τους τις υγιείς δυνάμεις αυτογνωσίας. Να βρουν καινούργια μονοπάτια της Ιστορίας, που θα τους βοηθήσουν να διαμορφώσουν έναν καθαρό και πειστικό λόγο στην επιχειρηματολογία τους. Πρέπει να καταστούμε αληθινοί και αξιόπιστοι μάρτυρες κατηγορίας στο δικαστήριο της Ιστορίας, όχι για λόγους εκδικητικούς, αλλά συνειδησιακούς και καθαρτικούς.

Η έναρξη του 15ου συνεδρίου

Την Παρασκευή το βράδυ έγινε η εκδήλωση, κατά την οποία οι επίσημοι καλεσμένοι απηύθυναν χαιρετισμό στο 15ο συνέδριο. Τις παρουσιάσεις έκανε η γενική γραμματέας της ΠΟΠΣ κ. Χριστίνα Σαχινίδου, η οποία έχει πλέον πολυετή πείρα και διάθεση να προσφέρει με ζωντάνια την αγάπη της για τον Ποντιακό Ελληνισμό.

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ

Το μήνυμα του παναγιώτατου Οικουμενικού Πατριάρχη κ. κ. Βαρθολομαίου διάβασε ο μητροπολίτης Άρτας κ. Ιγνάτιος, ο οποίος πρώτος χαιρέτισε το συνέδριο ως εκπρόσωπός του. Το μήνυμα του κ. κ. Βαρθολομαίου έχει ως εξής:

Τω Έντιμοτάτω κυρίω Χαραλάμπει Αποστολίδη, Προέδρω της Πανελληνίου Ομοσπονδίας Ποντιακών Σωματείων, και τή Ευγενεστάτη κυρία Χριστίνη Σαχινίδου, Γεν. Γραμματεί αυτής, τέκνοις εν Κυρίω αγαπητοίς της ημών Μετριότητος, χάριν και ειρήνην παρά Θεού.

Ασμένως ελάβομεν την από κ΄ παριππεύσαντος Ιουλίου υμετέραν έπιστολήν, διά της οποίας γνωρίζετε ημίν τα της διοργανώσεως εν Αρτη του «15ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ποντιακών Συλλόγων δια την Έθνικήν Αυτογνωσίαν», την β΄ προσεχούς Οκτωβρίου. Μας συγκινεί ιδιαιτέρως ότι τούτο θα είναι αφιερωμένον εις τον αείμνηστον μαρτυρικόν Μητροπολίτην Κορυτσάς και Πρεμετής Φώτιον, άνδρα ο όποιος ετίμησε την αρχιερωσύνην του και την εμπιστοσύνην της Εκκλησίας, θεις χριστομιμήτως την ψυχήν αυτού υπέρ του ποιμνίου του. Μετά χαράς, επίσης, σημειούμεν ότι εν εκ των θεμάτων, τα οποία πρόκειται να απασχολήσουν το Συνέδριόν σας, αφορά εις τον Απόδημον Έλληνισμόν, ο οποίος σχεδόν εν τω συνόλω του αποτελεί ποίμνιον προσφιλές του καθ' ημάς Αγιωτάτου Αποστολικού και Πατριαρχικού Οικουμενικού Θρόνου, διά των ανά την Ευρώπην, την Αμερικήν, την Ωκεανίαν και την Άπω Ανατολήν θεοσώστων Αρχιεπισκοπών και Μητροπόλεών του.

Συγχαίρομεν εγκαρδίως δια την αξιόζηλον εμμονήν των απανταχού Ποντίων εις τας ιεράς παραδόσεις της Εκκλησίας και του Γένους και την διατήρησιν της πνευματικής κληρονομίας των πατέρων υμών. Σας συγχαίρομεν επίσης δια την σύγκλησιν του Συνεδρίου, εις το οποίον αδυνατούντες να παραστώμεν προσωπικώς, διά τωνδε των Πατριαρχικών ημών Γραμμάτων απευθύνομεν εν αγάπη πολλή εις υμάς και πάντας τους διοργανωτάς και τα μέλη αυτού εγκάρδιον την πατρικήν ημών ευχήν και ολόθυμον την Πατριαρχικήν ευλογίαν, ευχόμενοι πάσαν επιτυχίαν.

Η χάρις του Θεού και το άπειρον Αυτού έλεος είησαν μετά πάντων υμών πάσας τας ημέρας της ζωής σας.

βθ' Αυγούστου ι'

Ο χαιρετισμός του προέδρου της ΠΟΠΣ στο συνέδριο

Στη συνέχεια πήρε τον λόγο ο πρόεδρος της ΠΟΠΣ κ. Χαράλαμπος Αποστολίδης. Μετά τις απαραίτητες προσφωνήσεις των προσκεκλημένων, άρχισε τον λόγο του με αναφορά στην εθνική γιορτή της 28ης Οκτωβρίου 1940.

Ο Αποστολίδης Χαράλαμπος

Στη συνέχεια είπε: «Σ' ένα κόσμο μεταβαλλόμενο και αλληλοσυγκρουόμενο, που άλλοτε κινδυνεύει και άλλοτε εξυψούται από οράματα, όπως αυτό της παγκοσμιοποίησης, η ανάγκη της ιστορικής μνήμης καθίσταται επιτακτικότερη στις μέρες μας. Η θεματική αυτού του συνεδρίου «Ενιαίος και αδιάσπαστος Ελληνισμός» αναφέρεται στο αδιάσπαστο του ελληνικού χώρου και της ελληνικής ιστορίας ανάμεσα στους αιώνες. Είναι κάτι που μπορείτε να δείτε από τη δική μας παιδεία, από τη μείξη του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, από μια αδιάκοπη και συνεχή ροή, παραγωγή ιδεών, παραγωγή πολιτισμού, παραγωγή αξιών. Σε όλη αυτή την ιστορική διαδρομή πρωτοστάτησε το ποντιακό στοιχείο, είπε ο πρόεδρος της ΠΟΠΣ, και έκανε μια σύντομη ιστορική αναδρομή, αρχίζοντας από τη μυθολογία, έφτασε στα χρόνια των Κομνηνών, της τουρκοκρατίας και τελευταία στα γεγονότα της εποχής των Νεοτούρκων και του Μουσταφά Κεμάλ. Είναι τότε που εφαρμόστηκε η θεωρία της εξόντωσης όλων των χριστιανικών μειονοτήτων, μεταξύ των οποίων ήταν οι χριστιανοί Έλληνες του Πόντου, της ποιοτικής και φυλετικής καθαρότητας της Τουρκίας. Είπε, ακόμη, ο ομιλητής ότι, αν τότε η Ευρώπη είχε καταλάβει τι σήμαινε κεμαλισμός, η χώρα μας, ο Πόντος, αλλά και η ανθρωπότητα θα είχε γλιτώσει τις επόμενες γενοκτονίες: τη γενοκτονία των Εβραίων από τους ναζί του Χίτλερ, αλλά και τις επόμενες γενοκτονίες, που συνέβησαν ανά τον κόσμο. Η θεωρία, στην οποία βασίζονταν ήταν η αρχή της φυλετικής καθαρότητας, στην εξόντωση κάθε αλλόθρησκου και στην εξόντωση κάθε μη ομογενή τους. Αυτό έζησαν οι πρόγονοί μας, αυτό διεκδικούμε και θα συνεχίσουμε να διεκδικούμε την αναγνώριση με αγώνες όλων των Ποντίων».

Ανέφερε στη συνέχεια ο πρόεδρος της ΠΟΠΣ κ. Αποστολίδης ότι στην αίθουσα βρίσκονται 600 αντιπρόσωποι από 250 ποντιακά σωματεία από όλη την Ελλάδα και την Κύπρο, από τη Σαντορίνη μέχρι τον Έβρο. Ο αριθμός αυτός της συμμετοχής, είπε, είναι η καλύτερη απάντηση σε όλους εκείνους που, με τις ιδιοτελείς πράξεις τους, δημιουργούν διασπαστικές τάσεις και βλάπτουν τον ποντιακό χώρο. Τόνισε ότι: «Αυτός ο χώρος είναι ακηδεμόνευτος και όσοι προσπάθησαν να τον κηδεμονεύσουν είχαν την τύχη της αμνησίας, δηλαδή να μη τους θυμάται κανείς».

Έκλεισε το λόγο του με τα εξής: «Ένα συνέδριο που άρχισε και τελειώνει με την ευχή του πατριαρχείου είναι ευλογημένο». Είπε, ακόμη, ότι, «ένα συνέδριο που έχει εκλε-

κτούς επιστήμονες ως εισηγητές, μεγάλο αριθμό συνέδρων από όλη την Ελλάδα και είναι υπό τη σκέπη της Παναγίας Σουμελά, είναι ευλογημένο και η επιτυχία του δεδομένη».

Ο υφυπουργός Ανάπτυξης κ. Μάρκος Μπόλαρης

Ο υφυπουργός Ανάπτυξης στο υπουργείο Μακεδονίας – Θράκης κ. Μάρκος Μπόλαρης, που ανέβηκε στη συνέχεια στο βήμα, αφού μετέφερε στο συνέδριο τους χαιρετισμούς του πρωθυπουργού κ. Γιώργου Παπανδρέου, είπε: «Η προσπάθεια των Ποντίων να συγκεντρώνονται κάθε χρόνο είναι μια πρόκληση. Είναι μια αναμέτρηση με τον εαυτό τους και με την κοινωνία στο σύνολό της. Είναι μια αναμέτρηση με αυτό που είχαν ορίσει οι αρχαίοι Έλληνες, αναγορεύοντας τον άνθρωπο στην απόλυτη αξία του. Μια παράμετρη αυτής της αναμέτρησης είναι η αλήθεια: 'Θα πρέπει να μάθουμε να θεωρούμε εθνικό ό,τι είναι αληθινό'. Είναι η αναμέτρηση του εαυτού μας με την ιστορία μας. Το 1940, οι Έλληνες αναμετρήθηκαν με τα δύσκολα και πέτυχαν το ακατόρθωτο. Στη ζωή μας καλούμαστε να αναμετρηθούμε στον τομέα της πολιτικής, στον τομέα της κοινωνίας και στον τομέα της οικονομίας, των διεθνών σχέσεων, στα εθνικά μας θέματα και στην εξωτερική πολιτική. Και πρέπει να κερδίσει σε αυτήν την αναμέτρηση με αυτογνωσία, που σημαίνει ότι βάζουμε στόχους, κάνουμε σχέδιο, εκπονούμε στρατηγική και την υπηρετούμε. Και οι δυνατότητες υπάρχουν, γιαυτό και μπορούμε να πετύχουμε. Σε αυτήν την πορεία, μας βοηθάει και το συνέδριο της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ποντιακών Σωματείων. Αρκεί να φανταστούμε και να στοχαστούμε το ενιαίο και αδιάσπαστο αυτού του χώρου».

Τελείωσε τον λόγο του με την παρότρυνση «να διαβάζουμε τα πρακτικά των συνεδρίων και να μην μένουμε μόνον στα λόγια. Γιατί το πρόβλημά μας είναι ο κακός εαυτός μας».

Στη συνέχεια κήρυξε την έναρξη των εργασιών του συνεδρίου.

Ο υφυπουργός Ανάπτυξης κ. Μάρκος Μπόλαρης απευθύνει χαιρετισμό στους συνέδρους

Ο κ. Ιβάν Σαββίδης: να μη χάσουμε την αισιοδοξία μας

Επόμενος ομιλητής ήταν ο πρόεδρος «επί τιμή» Ιβάν Σαββίδης. Απευθυνόμενος σε όλους τους καλεσμένους και τους συνέδρους είπε ότι μεταφέρει ως εκπρόσωπος όλων των Ελλήνων που ζουν στις χώρες της πρώην Σ. Ένωσης, εγκάρδιο χαιρετισμό. Αναφέρθηκε στα δύσκολα χρόνια που έζησαν οι Έλληνες στην τουρκική σκλαβιά και μετά ακολούθησαν τα χρόνια της προσφυγιάς. «Φαίνεται ότι αυτή είναι η μοίρα των προγόνων μας να ταλαιπωρηθούν για να φτάσουν στην ιστορική τους πατρίδα. Παρά τις δύσκολες καταστάσεις που έζησαν, κατόρθωσαν να κρατήσουν τη θρησκευτική και την εθνική τους συνείδηση. Με πολύ κόπο κατόρθωσαν οι πρόγονοί μας να σώσουν τον εαυτό τους, γιατί μέσα τους διατηρούσαν ισχυρή δύναμη».

Προσέθεσε στη συνέχεια την απογοήτευσή του που ο ποντιακός ελληνισμός διασπάστηκε, με αποτέλεσμα να αποδυναμωθεί η διεκδικητική του δύναμη και παρουσία. Πολύ θα ήθελε, είπε, να δημιουργηθεί ένα συντονιστικό όργανο που θα αναλάμβανε την ευθύνη να ενώσει όλους τους Πόντιους σε μια κοινή προσπάθεια. Η ανθρωπότητα την εποχή μας διέρχεται οικονομική κρίση. Ανέφερε τα αρνητικά χαρακτηριστικά των ανθρώπων της εποχής μας και υπενθύμισε τα βιβλικά λόγια της αγάπης από τον Άγιο Ιωάννη τον Ευαγγελιστή και ότι πρέπει να επιστρέψουμε στις αξίες μας. Τόνισε ότι η αγάπη που είχαν μεταξύ τους οι πρόγονοί μας ήταν εκείνη που τους οδήγησε στην ανασύσταση των προσκυνημάτων του Πόντου στην Ελλάδα. Έκλεισε την ομιλία του με την παρότρυνση να μη χάσουμε την αισισοδοξία μας.

Ο κ. Παναγιώτης Ψωμιάδης

Απευθύνοντας χαιρετισμό στους συνέδρους, ο νομάρχης Θεσσαλονίκης κ. Παναγιώτης Ψωμιάδης τόνισε την ανάγκη της ενότητας και της αγάπης μεταξύ των Ποντίων και ευχήθηκε επιτυχία στις εργασίες του συνεδρίου.

Ο κ. Ψωμιάδης προσέφερε αναμνηστικά δώρα σε συνέδρους και εισηγητές.

Η κ. Βουτυρά Ευτυχία με τον νομάρχη Θεσσαλονίκης κ. Παναγιώτη Ψωμιάδη

ΟΙ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Ο νομάρχης Άρτας κ. Γ. Παπαβασιλείου

Χαιρετισμούς απηύθυναν οι εκπρόσωποι της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Μεταξύ αυτών, ο νομάρχης Άρτας και πρόεδρος της οργανωτικής επιτροπής κ. Γιώργος Παπαβασιλείου, ο οποίος υπογράμμισε: «Είναι ξεχωριστή χαρά και συγκίνηση που ως νομάρχης Άρτας φιλοξενώ και χαιρετίζω το 15ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εθνικής Αυτογνωσίας των Ποντιακών Συλλόγων της χώρας. Οι Έλληνες του Πόντου συγκροτείτε μια από τις πιο δυναμικές συνιστώσες του Οικουμενικού Ελληνισμού. Εκφράζετε ένα πολύπαθο, αλλά δυναμικό τμήμα των απανταχού Ελλήνων. Μεταφέρετε μαζί σας ισχυρές ιστορικές μνήμες. Την πίκρα και τον πόνο της χαμένης πατρίδας, αλλά και την περηφάνια της πάντα ελεύθερης και αδούλωτης ψυχής. Μετατρέψατε τον θάνατο σε ζωή, τον πόνο σε δημιουργία, το μοιρολόγι σε χορό και τραγούδι. Σας συγχαίρω εκ βάθους ψυχής για τον αγώνα που κάνετε όλοι οι ποντιακοί

σύλλογοι της Ελλάδας και της διασποράς, προκειμένου να αποκατασταθεί η ιστορική αλήθεια, αλλά και για να διατηρήσετε ενωμένους, ενημερωμένους και συνειδητοποιημένους τους απανταχού Ποντίους, μέσα από τα συνέδρια, τα ανταμώματα και τις πολυδιάστατες εκδηλώσεις που διοργανώνετε. Εύχομαι ολόψυχα κάθε επιτυχία στις εργασίες του συνεδρίου και ευόδωση των στόχων και των επιδιώξεών του».

Ο δήμαρχος Αρταίων κ. Πάνος Οικονομίδης

Ο Δήμαρχος Αρταίων κ. Πάνος Οικονομίδης

Εκ μέρους της δημοτικής αρχής, του δημοτικού συμβουλίου και των συμπατριωτών του, ο δήμαρχος Αρταίων καλωσόρισε τους συνέδρους και τους καλεσμένους στο 15ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εθνικής Αυτογνωσίας των Ποντιακών Συλλόγων. Ο κ. Οικονομίδης ανέφερε ότι το συνέδριο διοργανώθηκε με τη συνεργασία του δήμου Αρταίων και τόνισε στη συνέχεια:

«Οι Πόντιοι, ένα από τα δυναμικότερα κομμάτια του έθνους, όπου κι αν βρέθηκαν, μετά τους αλλεπάλληλους ξεριζωμούς, αλλά και τη γενοκτονία της περιόδου 1914 – 1923, κατά την οποία εξοντώθηκαν από τους Νεότουρκους πάνω από 300.000 άνθρωποι, διέπρεψαν, κρατώντας άσβεστη τη φλόγα του Ελληνισμού. Ο ξεριζωμός, η εξάντληση από τις κακουχίες και τα βασανιστήρια, η πείνα και η δίψα, και τα στρατόπεδα θανάτου στην έρημο, δυνάμωσαν το εθνικό τους φρόνημα και ταυτόχρονα διαμόρφωσαν τη σύγχρονη ταυτότητά τους, διατηρώντας τη γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμά τους. Το 15ο συνέδριο, όπως και τα προηγούμενα, έχουν πολλά να προσφέρουν στους ίδιους τους Ποντίους, αλλά και να θυμίσουν και σε εμάς το χρέος μας έναντι των Ποντίων. Καλή επιτυχία και καλή διαμονή».

Σύντομους χαιρετισμούς απηύθυναν οι δήμαρχοι, Αμβρακικού κ. Γιώργτος Σιώζιος, Αγνάντων κ. Χρήστος Χασιάκος, Ζαλόγγου κ. Θεοφάνης Μικρούλης και Φιλιππιάδας κ. Δημήτριος Γιολδάσης.

Ο πρόεδρος του Ιερού Ιδρύματος «Παναγία Σουμελά» κ. Γιώργος Τανιμανίδης

Στον χαιρετισμό του προς το συνέδριο, ο πρόεδρος του Ιερού Ιδρύματος «Παναγία Σουμελά» κ. Γιώργος Τανιμανίδης τόνισε:

«Ο προσφυγικός Ελληνισμός, ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένος σε ό,τι αφορά ιστορικά γεγονότα, συνθήκες και αποτελέσματα που καθόρισαν την πορεία του έθνους στον 20ό αιώνα, οργανωμένος σε δυναμικά αξιόλογα σωματεία σ' όλο τον κόσμο, μπορεί και παρεμβαίνει στην σύγχρονη πραγματικότητα, εμποδίζοντας τη λήθη, ξυπνώντας συνειδήσεις, δίνοντας κατευθύνσεις.

Τα Συνέδρια Εθνικής Αυτογνωσίας, που με επιτυχία διοργανώνει η Πανελλήνια Ομοσπονδία Ποντιακών Σωματείων, σε συνεργασία με τα ποντιακά σωματεία και φορείς της κοινωνίας μας, αποτελούν πλέον θεσμό. Έναν θεσμό που υπηρετεί τις αξίες του Ποντιακού Ελληνισμού, που παραλάβαμε από τους προγόνους μας.

Συνεχίζοντας η Πανελλήνια Ομοσπονδία Ποντιακών Σωματείων και τα ποντιακά σωματεία και φέτος την επιτυχημένη πορεία και διαδρομή, πέτυχαν το Συνέδριο Εθνικής Αυτογνωσίας να φθάσει και να αγκαλιάσει και να αγκαλιαστεί από τη φιλόξενη Άρτα.

Με ευχαρίστηση το Πανελλήνιο Ίδρυμα «Παναγία Σουμελά» δέχθηκε να θέσει

Ο πρόεδρος της «Παναγίας Σουμελά» κ. Γιώργος Τανιμανίδης μεταξύ των επισήμων που παρέστησαν στο συνέδριο

υπό την αιγίδα του το συνέδριο αυτό, που περιποιεί τιμή για όλο τον Ποντιακό Ελληνισμό.

Είναι διαχρονική η σημασία και η ανάγκη διατήρησης της ιστορικής μνήμης, ως σημαντικού συντελεστή στην αυτογνωσία λαών και εμείς οι Έλληνες ποντιακής καταγωγής, έχοντας την ευθύνη διατήρησης και υπεράσπισης της ιστορικής μας μνήμης, προσπαθούμε και προάγουμε το ζήτημα της Εθνικής Αυτογνωσίας, εμμένοντας πεισματικά στην πορεία που έχουμε χαράξει, μέσα από την πλειοψηφία των σωματείων μας, ώστε τίποτε από όλα όσα υπερασπιζόμαστε να μη συμψηφίζεται και να μην παραγράφεται, με το βλέμμα στο αύριο και με πρωτοπόρους τους υπέροχους νέους και τις νέες μας.

Με σεβασμό στους θεσμούς, που αποτελούν ασπίδα προστασίας της ιστορικής και πολιτιστικής παρουσίας του Ποντιακού Ελληνισμού, χαιρετίζω το 15ο Συνέδριο με την ευχή να συμβάλλει επιτυχημένα στη σφυρηλάτηση της ενιαίας πορείας του Ελληνισμού προς τα εμπρός και της πατρίδας μας».

ΧΑΙΡΕΤΙΣΑΝ ΤΟ 15ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Το συνέδριο χαιρέτισαν με μηνύματά τους: ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος, ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.κ. Ιερώνυμος, ο πρωθυπουργός κ. Γ. Παπανδρέου, ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης κ. Θ. Πάγκαλος, η υφυπουργός Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης κ. Θ. Τζάκρη, ο υφυπουργός Οικονομικών κ. Ι. Μαγκριώτης, ο υφυπουργός Οικονομικών κ. Φ. Σαχινίδης, ο πρόεδρος του ΛΑ.Ο.Σ. κ. Γ. Καρατζαφέρης, ο πρόεδρος του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. κ. Α. Τσίπρας, ο πρόεδρος της Δημοκρατικής Αναγέννησης κ. Στ. Παπαθεμελής, ο βουλευτής και α΄ αντιπρόεδρος της Βουλής κ. Γ. Νιώτης, οι βουλευτές Ν. Μπακογιάννη, Κ. Παπασιώζος, Β. Παπαχρήστος, Σ. Καλογιάννης, ο πρόεδρος του ΣΑΕ κ. Σ. Ταμβάκης και ο δήμαρχος Απολλωνίων Λευκάδας κ. Γ. Λογοθέτης.

Εισηγητές και εισηγήσεις

Ο κ. Κωνσταντίνος Κονταξής με τον Δήμαρχο Αμβρακικού κ. Γ. Σιώζο

Εισηγήσεις έκαναν οι: Χρήστος Ανδρεάδης φιλόλογος – ιστορικός «Ο Κορυτσάς και Πρεμετής Φώτιος Καλπίδης, ο Πόντιος ιεράρχης – πρώτο θύμα του Μακεδονικού Αγώνα», Κωνσταντίνος Κονταξής επίκ. Καθηγητής λαογραφίας πανεπιστημίου Δ. Μακεδονίας «Το δημοτικό τραγούδι του γεφυριού της Άρτας σε ποντιακή παραλλαγή και παραλλαγή του ελλαδικού χώρου – ομοιότητες και διαφορές», Νικόλαος Λυγερός καθηγητής πανεπιστημίου «Ο απόδημος Ελληνισμός ως μνήμη μέλλοντος της προσφυγιάς», Μπεντρός Χαλατζιάν μέλος Αρμενικής Εθνικής Επιτροπής – εκπρόσωπος τύπου «Αρμενική γενοκτονία – Το έγκλημα και η πορεία προς την εθνική δικαίωση», Ευτυχία Βουτυρά αναπλ. καθηγήτρια τμήματος βαλκανικών, σλαβικών και ανατολικών σπουδών πανεπιστημίου Μακεδονίας «Απόγονοι της μικρασιατικής προσφυγιάς – Ζητήματα και πολιτικές ένταξης των «Ρωσοποντίων» στη σύγχρονη Ελλάδα», Ευστάθιος Ταξίδης δάσκαλος – δημοσιογράφος «Γενοκτονία του Ποντιακού Ελληνισμού – Πραγματικότητα και μύθος, σφάλματα και επισημάνσεις», Ευστάθιος Πελαγίδης καθηγητής ιστορίας στο πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας «Η συμβολή των προσφύγων στην αναγέννηση τις Ελλάδας από το 1923 και εξής».

Οι σύνεδροι παρακολούθησαν με τεράστιο ενδιαφέρον τις εισηγήσεις, τις οποίες ακολούθησαν τοποθετήσεις και προτάσεις.

Οι κ. Παναγιώτης Παπαδόπουλος, Χρήστος Ανδρεάδης, Νίκος Τελίδης

ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ 15ου ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Με την ολοκλήρωση των εργασιών εξεδόθη το παρακάτω ψήφισμα:

Εμείς οι 600 Σύνεδροι που εκπροσωπούμε 220 Ποντιακά Σωματεία από όλη την Ελλάδα, συγκεντρωθήκαμε σήμερα Κυριακή 1 Νοεμβρίου 2009, στην αίθουσα του ξενοδοχείου «ARTA PALACE» της Άρτας, στα πλαίσια του 15ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ποντιακών Συλλόγων για την Εθνική Αυτογνωσία.

Αφού ακούσαμε τις τοποθετήσεις των εισηγητών και τις παρεμβάσεις των συνέδρων, συντάξαμε και ψηφίσαμε ομόφωνα το ακόλουθο ψήφισμα:

Ευχαριστούμε και συγχαίρουμε τον Ποντιακό Σύλλογο Βίγλας «Οι πρόσφυγες», τον νομάρχη Άρτας κ. Γεώργιο Παπαβασιλείου, τον δήμαρχο Αρταίων κ. Παναγιώτη Οικονομίδη, τον δήμαρχο Αμβρακικού κ. Γεώργιο Σιώζιο, τον πρόεδρο της ΤΕΔΚ Ν. Άρτας κ. Χρήστο Χασιάκο, τον πρόεδρο της ΤΕΔΚ Ν. Πρεβέζης κ. Θεοφάνη Μικρούλη, τον δήμαρχο Φιλιππιάδας κ. Δημήτριο Γιολδάση και τα σωματεία: Σύλλογος Μικρασιατών και Ποντίων Ν. Πρέβεζας, Ποντιακός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέας Κερασούντας, Εξωραϊστικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ν. Σαμψούντας, Ποντιακός Σύλλογος Γυναικών Ν. Σαμψούντας και Ποντιακός Πολιτιστικός Σύλλογος Αγίου Νικολάου Βόνιτσας, που στήριξαν το 15ο συνέδριο, ανταποκρινόμενοι στις προσδοκίες όλων μας.

Αταλάντευτα και χωρίς υπαναχωρήσεις διεκδικούμε:

1. Αναγνώριση της Γενοκτονίας του Ελληνισμού του Πόντου από την Τουρκία, και την διεθνή κοινότητα. Διεκδικούμε ως προαπαιτούμενους όρους από την πλευρά της Τουρκίας, για την ένταξή της στην ευρωπαϊκή οικογένεια, πέραν της αναγνώρισης της Ποντιακής Γενοκτονίας, το σεβασμό των δικαιωμάτων των ποντιόφωνων μουσουλμάνων της Τουρκίας και την επαναλειτουργία της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης.

2. Ανάδειξη και περιφρούρηση των μνημείων πολιτισμού, που οι πρόγονοί μας δημιούργησαν στον Ιστορικό Πόντο και τώρα ερημώνουν και καταστρέφονται λόγω της αδιαφορίας του Τουρκικού κράτους και της προσπάθειας αλλοίωσης και σφετερισμού τους.

3. Επισημαίνουμε για άλλη μια φορά στο ελληνικό κράτος, ότι κρίνεται απαραίτητη η λήψη άμεσων μέτρων για την πλήρη και βιώσιμη αποκατάσταση των αδελφών μας νεοπροσφύγων από τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ. Ζητάμε να ξαναρχίσει η χορήγηση στεγαστικών δανείων, όπως επίσης, και την ανάδειξη και την προβολή της ιδιαίτερης πολιτιστικής φυσιογνωμίας των Ελλήνων στις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ.

4. Να συμπεριληφθεί ολοκληρωμένη η ιστορία των Ελλήνων του Πόντου και της Σοβιετικής Ένωσης στα σχολικά βιβλία και να αξιοποιηθεί το ανθρώπινο δυναμικό τους.

5. Απαιτούμε από την σημερινή κυβέρνηση την θέσπιση κατ΄ έτος 2 υποτροφιών από το Ι.Κ.Υ. για μεταπτυχιακούς φοιτητές και διδάκτορες με αντικείμενο την μελέτη της Γενοκτονίας των Ποντίων από τους νεότουρκους και τον Μουσταφά Κεμάλ.

6. Την χρηματοδότηση και ίδρυση στη Θεσσαλονίκη Μουσείου Γενοκτονιών σε συνεργασία με την Εβραϊκή, Αρμενική, Ασσυριακή και λοιπές κοινότητες που υπέστησαν ιστορικά Γενοκτονίες.

7. Την ίδρυση έδρας Γενοκτονιών στο Α.Π.Θ. στις νομικές σχολές και τα τμήματα διεθνών σπουδών.

8. Θέλουμε να επαναβεβαιώσουμε για μια φορά ακόμη την υποστήριξη και την στήριξή μας στο Ίδρυμα «Παναγία Σουμελά» και στο διοικητικό της συμβούλιο, όπως αυτό

λειτουργεί μέχρι τώρα, με βάση το υπάρχον νομικό καθεστώς, πάντοτε υπό την σκέπη της Εκκλησίας και του επιχώριου ιεράρχη μας μητροπολίτη Βεροίας, ευχόμενοι και στο επόμενο συνέδριο εθνικής αυτογνωσίας να έχουμε την αγάπη και την υποστήριξή τους.

9. Εκφράζουμε τον αποτροπιασμό μας και την έντονη καταδίκη μας κάθε τρομοκρατικής ενέργειας και την συμπάθειά μας στην αστυνομικό Σοφία Ψυχογιού, καταγόμενη από το Αθαμάνιο Άρτας, ευχόμενοι γρήγορην ανάρρωσιν.

Παρέστησαν στο 15ο συνέδριο

Στο 15ο συνέδριο αυτογνωσίας παρέστησαν και χαιρέτισαν τους συνέδρους ο νομάρχης Άρτας κ. Γεώργιος Παπαβασιλείου, ο βουλευτής της ρωσικής Βουλής (Δούμας) κ. Ιβάν Σαββίδης, ο μητροπολίτης Άρτας κ Ιγνάτιος, ο βουλευτής Αιτωλοακαρνανίας κ. Παναγιώτης Κουρουμπλής, ο νομάρχης Θεσσαλονίκης κ. Παναγιώτης Ψωμιάδης, οι δήμαρχοι Αρταίων κ. Πάνος Οικονομίδης, Αμβρακικού κ. Γεώργιος Σιώζιος, Φιλιππιάδας κ. Δ. Γιολδάσης, ο αναπληρωτής δήμαρχος Πάφου Κύπρου κ. Μάκης Ρουσής, ο πρόεδρος του Παγκοσμίου Συμβουλίου Ποντιακού Ελληνισμού κ. Γιάννης Μωυσιάδης, ο πρόεδρος του Πανελληνίου Ιδρύματος «Παναγία Σουμελά» κ. Γιώργος Τανιμανίδης.

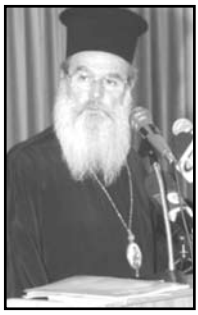

Ο Μητροπολίτης Άρτας κ. Ιγνάτιος

Το συνέδριο, επίσης, τίμησαν με την παρουσία τους οι βουλευτές Άρτας κ. κ. Π. Στασινός και Δ. Τσιρώνης, Ιωαννίνων κ. Μ. Παντούλας, Πέλλας κ. Ηλίας Θεοδωρίδης, ο γενικός διευθυντής του ΛΑΟΣ κ. Δ. Σαρατσιώτης, ο εκπρόσωπος του ΣΥΡΙΖΑ κ. Τ. Ευάγγελος, ο εκπρόσωπος του μητροπολίτη Πρέβεζας π. Α. Γεροκώστας, ο ιερέας της μονής Σουμελά π. Παύλος, οι νομάρχες Πρέβεζαςκ. Β. Ιωάννου και Αιτωλοακαρνανίας κ. Θ. Σώκος, ο πρόεδρος της ΤΕΔΚ νομού Άρτας κ. Χ. Χασιάκος, ο πρόεδρος της ΤΕΔΚ νομού Πρέβεζας κ. Θ. Μικρούλης, ο πρόεδρος του Εργατικού Κέντρου Θεσσαλονίκης και επικεφαλής της αντιπολίτευσης στη νομαρχία Θεσσαλονίκης κ. Ν. Γιαννόπουλος, ο αντιδήμαρχος Βέροιας κ. Γιώργος Μιχαηλίδης, νομαρχιακοί και δημοτικοί σύμβουλοι, ο πρόεδρος του ΚΤΕΛ Άρτας κ. Κ. Κουτσούκης, πρόεδροι τοπικών συλλόγων κ. ά.

ΣΤΙΣ ΣΕΡΡΕΣ ΤΟ 16ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Την πρόταση για την ανάληψη των εργασιών του 16ου Συνεδρίου Εθνικής Αυτογνωσίας κατέθεσε ως εκπρόσωπος των Ποντιακών Σωματείων του Νομού Σερρών και ως πρόεδρος του Ποντιακού Συλλόγου Στρυμονοχωρίου «Ο Κοτζάναστας», ο αρχιμανδρίτης Ιωακείμ Παπαδόπουλος, πρόταση η οποία ψηφίστηκε ομόφωνα από τους συνέδρους.

Ο πρόεδρος του Ποντιακού Συλλόγου Στριμονοχωρίου «Ο Κοτζάναστας», μεταξύ άλλων, δήλωσε: «Διεκδικούμε τη διοργάνωση του 16ου Πανελληνίου Συνεδρίου των Ποντιακών Συλλόγων για την Εθνική Αυτογνωσία, στον νομό Σερρών. Θεωρούμε δεδομένη τη στήριξη του υφυπουργού Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας κ. Μάρκου Μπόλαρη, του νομάρχη και των δημάρχων του νομού. Διαθέτουμε συνεδριακό κέντρο καθώς και την κατάλληλη υποδομή για την φιλοξενία 700 και πλέον συνέδρων.

Προτείνουμε ως κεντρικό θέμα του συνεδρίου:

«Πολιτική και κοινωνική οργάνωση στον Πόντο»

Θεωρούμε ότι με τη στήριξη της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ποντιακών Σωματείων και όλων των ποντιακών σωματείων του Νομού Σερρών, τα οποία είμαστε μέλη της ΠΟΠΣ, θα μπορέσουμε να πραγματοποιήσουμε ένα επιτυχημένο συνέδριο, με τη συμμετοχή διακεκριμένων εισηγητών – επιστημόνων.

Πιστεύουμε ότι, ψηφίζοντας την πρότασή μας, θα μας δοθεί η ευκαιρία να πραγματοποιήσουμε ένα επιτυχημένο συνέδριο, αν όχι ανώτερο της Άρτας που μας φιλοξένησε, ισάξιό της.

Για ακόμη μια φορά τα θερμά μας συγχαρητήρια και τις ευχαριστίες μας στον πρόεδρο και τα μέλη της οργανωτικής επιτροπής για την άρτια διεξαγωγή του συνεδρίου. Καλή αντάμωση στις Σέρρες».

Ποντιακή θεατρική παράσταση

Οι σύνεδροι, στο πλαίσιο των εργασιών του συνεδρίου, είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν την ποντιακή θεατρική παράσταση «Τσαναβάρ σα λάχανα» από τον Ποντιακό Πολιτιστικό Σύλλογο Καλλιθέας – Συκεών Θεσσαλονίκης, σε σενάριο, σκηνοθεσία και τραγούδι Έρικας Νικολαΐδου, και μουσική επιμέλεια Γιώργου Πουλαντζακλή. Έπαιξαν οι ηθοποιοί Ελένη Ατματζίδου, Κοσμάς Καρυπίδης, Ευανθία Καρυπίδου, Δημήτρης Κωνσταντινίδης, Χάρης Κωστελίδης, Τασούλα Ναρχαντουνίδου, Έρικα Νικολαΐδου, Μαρία Νικολαΐδου, Μάκης Παπαδόπουλος, Μαρία Σιδηροπούλου, Δέσποινα Ταϊγανίδου. Έπαιξε νταούλι ο Γιάννης Πολυχρονίδης και τραγούδησε ο Δάνης Νικολαΐδης

Οι μουσικές - χορευτικές εκδηλώσεις

Ποντιακά τραγούδια αποδόθηκαν από τον Γιώτη Γαβριηλίδη, με λύρα από τον Άγγελο Βασιλειάδη και τον Αλέξη Στεφανίδη και από τον Τάσο Ευτυχιάδη, λύρα – τραγούδι και Κωνσταντίνο Βαφειάδη, νταούλι, του Συλλόγου Ποντίων Δήμου Αξιούπολης Κιλκίς.

Παραδοσιακούς χορούς του Πόντου και της Ηπείρου αποδόθηκαν από χορευτικά συγκροτήματα των Νομών Άρτας και Πρεβέζης, ο Ποντιακός Σύλλογος Βίγλας «Οι πρόσφυγες», Σύλλογος Μικρασιατών και Ποντίων Νομού Πρέβεζας, Ποντιακός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέας Κερασούντας, Εξωραϊστικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέας Σαμψούντας, Ποντιακός Πολιτιστικός Σύλλογος Αγίου Νικολάου Βόνιτσας «Ο Άγιος Νικόλαος».

Παραδοσιακούς χορούς της Ηπείρου απέδωσαν, ο Μουσικός Φιλολογικός Σύλλογος Άρτας «Σκουφάς», με χοροδιδάσκαλο τον Νίκο Λιόντο και ο Εκπολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος «Η ροδιά» Βίγλας, με χοροδιδασκάλισσα τη Μαρία Νάκα.

Τους επισήμους υποδέχθηκε η φιλαρμονική του Μουσικοφιλολογικού Συλλόγου Άρτας «Σκουφάς», με μαέστρο τον Αθανάσιο Σταμάτη.

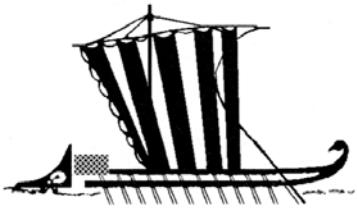

Ο Κορυτσάς και Πρεμετής Φώτιος Καλπίδης

Εισήγηση του κ. Χρήστου Ανδρεάδη στο 15ο Συνέδριο Αυτογνωσίας

Ο Φώτιος Καλπίδης, γόνος επταμελούς αρχοντικής βιβλικής οικογένειας του Τσαγκράκ της Κερασούντας του Πόντου, γεννήθηκε το 1862 και μετά τις προκαταρκτικές του σπουδές στο Τσαγκράκ φοίτησε στο Ημιγυμνάσιο Κερασούντας, για να μεταβεί κατόπιν στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, από την οποία και αποφοίτησε το 1889 με άριστα ως «διδάκτωρ της θεολογίας». Το 1890 χειροτονήθηκε ιεροδιάκονος και αμέσως διορίστηκε διευθυντής των σχολών της Κερασούντας. Το 1897 διορίζεται αρχιγραμματέας της Ιεράς Συνόδου και χειροτονείται πρεσβύτερος και αρχιμανδρίτης, για να γίνει αμέσως μετά τον επόμενο χρόνο μέλος της συντακτικής επιτροπής του επισήμου οργάνου του Πατριαρχείου «Εκκλησιαστική αλήθεια», υπηρεσία στην οποία έδειξε αμέριστο ζήλο και συνετέλεσε με κάθε τρόπο στη βελτίωση της εκδόσεως και διαδόσεως του περιοδικού αυτού. Στις 16 Μαίου 1902 εκλέγεται μητροπολίτης Κορυτσάς και Πρεμετής και λίγες μέρες μετά, στις 19 Μαίου, χειροτονείται μητροπολίτης από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Ιωακείμ και ολόκληρη την Ιερά Σύνοδο.

Με τους καλύτερους οιωνούς ο Φώτιος, γεμάτος όνειρα και προσδοκίες για την υπεράσπιση των συμφερόντων της Εκκλησίας και του Γένους, ξεκινάει για τη νέα του θέση, την Κορυτσά, στην οποία και καταφθάνει στις 7 Ιουλίου 1902, όπου και γίνεται δεκτός από τα πλήθη των χριστιανών της ελληνικής κοινότητας, που έσπευσαν να τον υποδεχθούν με μεγάλη χαρά.

Την εποχή αυτή ο μακεδόνικος αγώνας βρισκόταν στο κρίσιμο σημείο του περιορισμού των διπλωματικών διαμαρτυριών της ελληνικής κυβερνήσεως και της μεταβάσεως στον ένοπλο αγώνα, εφόσον διάφορες συμμορίες κομιτατζήδων λυμαίνονταν την ύπαιθρο και κατατρομοκρατούσαν τους ελληνικούς πληθυσμούς. Σε αυτή τη μεταβατική περίοδο φτάνει ο Φώτιος στην Κορυτσά. Οι ξένες προπαγάνδες (αυστριακή, ιταλική, ρουμανική, αλβανική και κάπως υποτονική η βουλγαρική) οργιάζουν. Συμμορίες ποικίλων αποχρώσεων περιτρέχουν την ύπαιθρο και μολύνουν τον ιερό βορειοηπειρωτικό χώρο.

Μοναδικό, λοιπόν, στήριγμα του πληθυσμού της περιοχής, άμεσο, απέμενε η Μητρόπολη με το Φώτιο, αφού αυτός δεχόταν τα μηνύματα του χειμαζόμενου ποιμνίου του, τα οποία και διεβίβαζε στον πρόξενο Μοναστηρίου. Αυτός έπρεπε να αντιμετωπίσει κάθε επιβουλή, αυτός έπρεπε ν' αναχαιτίσει τις προσπάθειες των ξένων προπαγανδών και ιδιαίτερα της αλβανορωμουνικής, η οποία και πρωτοστατούσε στον αγώνα εναντίον του ελληνισμού, αυτός έπρεπε ν' αντιταχθεί στα σχέδια των συμμοριών, αυτός έπρεπε να εμψυχώνει, να φρονηματίζει και να καθοδηγεί το ποίμνιο του. Με άγρυπνο μάτι παρακολουθούσε την κατάσταση, για ν' αρχίσει αμέσως το σωτήριο έργο του. Πρώτο του μέλημα η παιδεία. Παιδεία και Εκκλησία, Ελλάδα και Χριστός θα ήταν οι άξονες της πορείας του και πάντα με γνώμονα το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Εισηγητής ο **Χρήστος Ανδρεάδης**

Αμέσως προβαίνει σε αναδιοργάνωση των εκπαιδευτηρίων Κορυτσάς, τα οποία είχαν τεράστια ακμή, και κατευθύνει το διδακτικό προσωπικό με στόχο την καταπολέμηση του προσηλυτισμού των ξένων προπαγανδών. Ιδιαίτερη θα είναι η μέριμνα του Φωτίου για

Ο Καλπίδης Φώτιος με την οικογένειά του

τα σχολεία της υπαίθρου, εναντίον των οποίων με περισσότερο μένος καραδοκούν οι ξένοι προπαγανδιστές και περισσότερο θα στραφεί η προσοχή του στην ίδρυση σχολείων εκεί, όπου η ορ-γιάζουσα ρουμανική και αλβανική προπαγάνδα είχε καταφέρει να καταπιέσει τους Έλληνες σε τέτοιο σημείο, ώστε λόγω ελλείψεως ελληνικών σχολείων ν' αναγκάζονται να στέλνουν τα παιδιά τους στα δικά τους σχολεία. Κλασική περίπτωση αποτελούν οι κοινότητες της Πλιάσας και Μπίγλιστας, στις οποίες, ενώ υπήρχε πληθυσμός ικανός με ελληνικά φρονήματα, δεν υπήρχαν ελληνικά σχολεία. Με συγκίνηση ο Φώτιος αναφέρει στον Πρόξενο Μοναστηρίου την, ύστερα από σύντονες ενέργειές του, ίδρυση ελληνικού σχολείου στην Πλιάσα, το δεύτερο προπύργιο του ρωμουνισμού μετά την Κορυτσά, καθώς και τις προσπάθειές του για την «ίδρυσιν Παρθεναγωγείου εν Μπιγλίστη εις ο κατ' ελάχιστον όρον θα φοιτώσι 55-60 κοράσια...».

Αυτή του ακριβώς η δραστηριότητα θα επαυξήσει την οργή των Ρωμούνων με αποτέλεσμα την επίθεση που οργάνωσαν εναντίον του στην Πλιάσα, καθώς στις 12 Ιουνίου 1906 μετέβαινε εκεί, για ν' αποσπάσει από τα χέρια τους την ελληνική εκκλησία, που είχαν καταλάβει προαξικοπηματικά. Απτόητος ο Φώτιος θα συνεχίσει τον αγώνα, παρόλον ότι τραυματίσθηκε σοβαρά στο πόδι από το λιθοβολισμό που του έγινε.

Παράλληλα διοργανώνει και το διαφωτιστικό του έργο εναντίον των προπαγανδιστών με ομιλίες και κηρύγματα. Αποκαλυπτικότατο είναι το κείμενο που παρουσιάζουμε εδώ για πρώτη φορά. Πρόκειται για άρθρο της αλβανικής εφημερίδας DRITA που έβγαινε στη Σόφια και υποθαλπόταν από την τότε βουλγαρική κυβέρνηση και το Μακεδονορουμανικό Κομιτάτο με έδρα το Βουκουρέστι. Στο φύλλο με αριθμό 74 της 1ης Μαρτίου 1906, αφου ο συντάκτης του άρθρου καταφερθεί κατά του Φωτίου με απρεπείς και οξείς χαρακτηρισμούς, επειδή αγωνίζεται «ως ο Καστοριάς και Πελαγωνίας προς διάδοσιν της ελληνικής ιδέας»,

μεταξύ άλλων γράφει και τα εξής: «Κηρύσσει απαρεγκλίτως εκάστην Κυριακήν και εορτήν, μη εξαιρουμένων ουδ' αυτών των Σαββάτων των μνημοσύνων τον λόγον του Θεού άμα δε και την ελληνικήν ιδέαν ... αδιαφορών αν η ώρα είναι κατάλληλος ή όχι... Διασαλπίζει παν ό,τι δύναται... να συναγάγη εκ του Ευαγγελίου και συγχρόνως... φέρει όλως ακαταλλήλως και αποτόμως τον λόγον επί της ελληνικής ιδέας και του ελληνισμού, άνευ του οποίου, κατ' αυτόν, ουδέ πολιτισμός θα υπήρχε νυν ουδέ Ευρώπη ή Αμερική».

Εντονότατη ήταν η αντίδραση του Φωτίου στα μέτρα που πήρε η ρουμανική προπαγάνδα, υποβοηθούμενη από την αλβανική, που προσπαθούσε να καταγράψει τους Έλληνες ως «αρναούτ» και όχι «ρουμ», για να αλλοιώσει τη σύσταση του πληθυσμού, αποσκοπώντας να δείξει στις ξένες δυνάμεις ότι ο πληθυσμός ήταν αλβανορωμουνικός και ότι οι Έλληνες ήταν μια μειοψηφία. Γνώριζε ότι είχε ν' αντιπαλέψει με τον πρωτεργάτη της αλβανικής ιδέας και στυλοβάτη του αλβανικού κομιτάτου, τον ίδιο το διοικητή Κορυτσάς, τον αμείλικτο διώκτη των Ελλήνων και όμως δε λύγισε, δεν οπισθοχώρησε ούτε συμβιβάσθηκε, όπως συνήθως γινόταν σε πολλές περιπτώσεις. Αμέτρητες είναι οι πολυήμερες περιοδείες του ως και τα τελευταία απόμακρα χωριά της επαρχίας του, στα οποία μετά τη λειτουργία προχωρούσε στο κατάλληλο κήρυγμα, για να διαφωτίσει και εμψυχώσει το ποίμνιό του και προπαντός να το χαλυβδώσει στην πίστη του προς τον ελληνισμό, αδιαφορώντας για τις πλεκτάνες και ενέδρες που κάθε τόσο στήνονταν από τα όργανα της αλβανορουμανικής προπαγάνδας. Στις εκκλήσεις του, όμως, προς τις αρμόδιες αρχές για περιστολή της αυθαιρεσίας των Τουρκαλβανών, το υπουργείο Εσωτερικών εκώφευε.

Μέσα σ' ένα τέτοιο κλίμα ο Φώτιος βαλλόμενος από θεούς και δαίμονες όχι μονάχα των εντοπίων εμφανών και αφανών οργάνων της αλβανικής και ρωμουνικής προπαγάνδας αλλά και των ύπουλων οργάνων της αυστριακής και ιταλικής, που η καθεμιά ενεργούσε για δικό της λογαριασμό εποφθαλμιώντας τα ιερά χώματα της Βορείου Ηπείρου, εβάδιζε σταθερά προς το δρόμο του μαρτυρίου, πιστός στα πεπρωμένα της φυλής. Από τη στιγμή που στο δημοσιογραφικό όργανο των μισθάρνων οργάνων του Αλβανικού Κομιτάτου DRITA είχαν δημοσιευθεί οι φράσεις: «Άν πηγαίνεις μ' αυτήν την γνώμη (της υπερασπίσεως δηλ. του ελληνισμού) ωρέ καπετάν Φώτη, δεν θα σ' εύρη ο χρόνος», από τη στιγμή εκείνη είχε τεθεί η σφραγίδα του θανάτου του, αρκεί να βρισκόταν η ευκαιρία.

Και η ευκαιρία δεν άργησε να βρεθεί. Οι εχθροί του πληροφορήθηκαν από το συνεργό του μουτεσαρίφη ότι ο Φώτιος, επιμένοντας να περιοδεύει παρά τις απαγορευτικές διαταγές των τουρκικών αρχών, θα πήγαινε στο χωριό Μπραβδίτσα, για να ιερουργήσει την Κυριακή 10 Σεπτεμβρίου 1906. Για να φτάσει έγκαιρα στο χωριό, ξεκίνησε το Σάββατο 9 του μηνός χωρίς στρατιωτική συνοδεία, όπως έπρεπε, γιατί του την αρνήθηκε ο μουτεσαρίφης, με αποτέλεσμα λίγο έξω από το χωριό να προσβληθεί από την αλβανορουμανική συμμορία του Μπαϊράμ Φεχμή και να πέσει νεκρός ύστερα από δολοφονική ενέδρα που του είχε στηθεί. Ο θάνατός του συγκλόνισε το πανελλήνιο και η συγκίνηση των κατοίκων της Κορυτσάς ήταν απερίγραπτη κατά την ώρα της κηδείας του που έγινε από τους μητροπολίτες Καστοριάς Γερμανό Καραβαγγέλη και Δυρραχίου Προκόπιο στις 12 Σεπτεμβρίου με συμμετοχή δεκάδων ιερέων και χιλιάδων Ελλήνων της πόλεως, οι οποίοι με την αθρόα συμμετοχή τους που έλαβε διαστάσεις παλλαϊκού συλλαλητηρίου εκδήλωσαν την έντονη δυσαρέσκεια τους για το ανήκουστο γεγονός και τις εύλογες διαμαρτυρίες τους.

Ο Φώτιος δεν ήταν τυχαία προσωπικότητα. Από μικρό παιδί είχε γαλουχηθεί με τα νάματα της ορθοδοξίας και δεν παρέλειπε ποτέ να εκδηλώνει με ενθουσιασμό την αγάπη του προς τη μητέρα Ελλάδα, την οποία και υπενθύμιζε στο ακροατήριό του σε κάθε του κήρυγμα, εξυμνώντας το μεγαλείο της, αδιάφορο αν τον παρακολουθούσε «κατά πόδας» η τουρκική αστυνομία με τους αλβανορωμούνους συνεργούς της. Σε γράμμα του προς

τον αδελφό του Παναγιώτη, πριν ακόμη ιερωθεί έγραφε: «Απεφάσισα να μείνω άγαμος, δια να δυνηθώ να εκπληρώσω τον σκοπόν μου ευκολώτερον και καλύτερον», πράγμα που έκαμε με αυταπάρνηση, θυσιαζόμενος στο βωμό της Πατρίδας. Ο Γερμανός καθηγητής του Πανεπιστημίου της Ιένας HEINRICH GELZER, περιγράφοντας τη συνάντηση που είχε μαζί του στην Κορυτσά το 1903 αναφέρει ότι ο Φώτιος «είναι ένας νέος πολύ δραστήριος άνθρωπος, που έχει αντιληφθεί πως πρέπει να είναι αγαπητός από το ποίμνιό του, χάρη στον έντονο ζήλο του... Έχει πλουτίσει την Εκκλησία με πολλές αγαθοεργίες και είναι αυτός που εισήγαγε στην Κορυτσά το κυριακάτικο κήρυγμα». Η ακτινοβολία του ήταν τόσο μεγάλη, ώστε, όταν το 1897 πέρασε από τη Βιέννη, μετά την επίσκεψη που είχε κάνει στους γονείς του στη Σεβαστούπολη της Ρωσίας, έγινε δεκτός από τον αυτοκράτορα της Αυστρίας Φραγκίσκο Ιωσήφ το Β', ο οποίος μάλιστα τόσο εντυπωσιάσθηκε από την παρουσία του, ώστε τηλεγράφηοε στο Πατριαρχείο να παραταθεί η άδεια παραμονής κοντά του.

Το θάνατο του θρήνησε και ολόκληρος ο τότε υπόδουλος ελληνισμός και ο τάφος του μεγαλοπρεπής βρισκόταν κοντά στο ναό του Αγίου Γεωργίου Κορυτσάς τα εγκαίνια του οποίου έγιναν «επί των ημερών του».

Το σκληρό και τυραννικό καθεστώς της Αλβανίας, θεωρώντας τον απαίσιον εχθρό, όχι μονάχα εξαφάνισε τον τάφο αλλά και ισοπέδωσε το ναό, που τον έκανε πλατεία, πιστεύοντας ότι θα εξαλείψει τη μνήμη του και καθετί που σχετίζεται με την Εκκλησία και την Ελλάδα. Αλλά «δεινώς προς κέντρα λακτίζει... Οι Ελληνες της Βορείου Ηπείρου και ειδικότερα της Κορυτσάς δεν παύουν ποτέ να θυμούνται το δεσπότη τους, τον ιεράρχη που μαρτύρησε στα άγια χώματά τους, αναπολώντας τη σεβάσμια μορφή του και το υπέροχο έργο του και μόνη τους προσδοκία είναι η αποκατάστασή τους σ' ένα ελεύθερο καθεστώς, σε μια ελεύθερη Βόρειο Ηπειρο με κατοχυρωμένα τα καταπατημένα ανθρώπινα δικαιώματα, μιαν Ηπειρο για την οποία τόσο αγωνίστηκαν χύνοντας ποταμούς αιμάτων για την απελευθέρωση της, μιαν Ηπειρο της οποίας οι αγώνες επιτέλους καιρός είναι να δικαιωθούν.

Ο πόνος του ξεριζωμού και της προσφυγιάς

Εισήγηση του κ. Στάθη Πελαγίδη στο 15ο Συνέδριο Αυτογνωσίας

α) Προσφυγικά ρεύματα προς την Ελλάδα

Στις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, η Ελλάδα ήταν αναγκασμένη να δέχεται, κατά συχνά διαστήματα, μαζικά ρεύματα προσφύγων, ξεριζωμένων από τις πατρογονικές τους εστίες. Κατά συνέπεια, ήταν υποχρεωμένη να μεθοδεύει και ανάλογα προγράμματα αποκατάστασης των προσφύγων: Το 1906, το 1913 και το 1919 δέχτηκε τους πρόσφυγες από τη Βουλγαρία, το 1913-1914 τους Έλληνες που διώχτηκαν από τη Θράκη, τη Μικρά Ασία, τη Σερβία, τον Καύκασο, το 1920 τους ομοεθνείς που εγκατέλειψαν τη Ρωσία, μετά την επικράτηση του κομμουνισμού και μετά τη θύελλα του εμφυλίου πολέμου μεταξύ τσαρικών και μπολσεβίκων. Το σύνολο των προσφύγων όλων των παραπάνω περιπτώσεων υπολογίζεται γύρω στις 500.000 ψυχές.

Εισηγητής ο **Στάθης Πελαγίδης**

Τα προσφυγικά, όμως, αυτά ρεύματα δεν μπορούν να συγκριθούν με την προσφυγιά του μικρασιατικού πολέμου και, κυρίως, της

Διανομή συσσιτίου σε πρόσφυγες, στην Αθήνα

μικρασιατικής καταστροφής, ούτε στον όγκο των προσφυγικών πληθυσμών ούτε και στην ποιότητα των προγραμμάτων αποκατάστασης. Τόσο μαζική μετατόπιση πληθυσμών (1.400.000 άτομα), σε τόσο λίγο χρονικό διάστημα (1921-1924) δεν έχει προηγούμενο στην ιστορία των λαών. Από την άλλη, για πρώτη φορά, ο σχεδιασμός και ο προγραμματισμός της αποκατάστασης αναλαμβάνονται και υλοποιούνται από την Κοινωνία των Εθνών, μέσω της Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων (ΕΑΠ), η οποία λειτούργησε από τον Σεπτέμβριο του 1923 μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 1930. Αντίθετα, στην προηγούμενη περίοδο, την ευθύνη της προσφυγικής αποκατάστασης είχε αναλάβει η Επιτροπή Εγκατάστασης και Περίθαλψης Προσφύγων, καθαρά ελληνική.

Ο παρακάτω πίνακας δείχνει, χοντρικά, την εικόνα των προσφυγικών ρευμάτων που κατέκλυσαν την Ελλάδα:

ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1912 – 1924)

ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΑΡΙΘΜ. ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ	ΤΡΟΠΟΣ ΑΝΑΧΩΡΗΣΗΣ
1912-1920	500.000	Ξεριζωμός
1922-1923	1.150.000	Ξεριζωμός
1923-1924	214.000	Ανταλλαγή: 139.000

(Πηγή: Ιστορικά Αρχεία Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών)

β) Προετοιμασία για την υποδοχή των προσφύγων

Ο βίαιος ξεριζωμός των ελληνικών πληθυσμών από τις εστίες τους (Μ. Ασία, Αν. Θράκη και Πόντο) και τα απανωτά προσφυγικά ρεύματα που κατέκλυσαν την Ελλάδα, πριν ακόμη υπογραφεί η Σύμβαση της Ανταλλαγής, δεν επιτρέπουν να κάνουμε λόγο για κάποιο μελετημένο σχεδιασμό υποδοχής και πρώτης εγκατάστασης τόσων χιλιάδων ανθρώπων. Προετοιμάζεται κανείς και κάνει προγράμματα για κάτι που περιμένει. Κι εδώ τα πράγματα ήρθαν πληθωρικά και αναπάντεχα.

Πράγματι, όταν στις 30 Ιανουαρίου 1923 υπογράφτηκε στη Λωζάνη η Σύμβαση της Ανταλλαγής, η Ελλάδα, ουσιαστικά, αναγκάστηκε να αναγνωρίσει ως de iure μια de facto κατάσταση. Γιατί απλούστατα οι «μετανάσται» της Σύμβασης, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους, είχαν ήδη ξεριζωθεί και βρίσκονταν: ή στα λοιμοκαθαρτήρια Μακρονήσου, Αγ. Γεωργίου Σαλαμίνας και Καραμπουρνού Θεσσαλονίκης, ή σε κάποιον πρόχειρο προσφυγικό καταυλισμό με σκηνές και παράγκες, ακόμη και σε αποθήκες, εγκαταλειμμένα εργοστάσια, άλλους κενούς χώρους και υπόστεγα. Αξίζει, μάλιστα, να σημειωθεί ότι τόσο

βίαιος ήταν ο ξεριζωμός, ώστε σε λιγότερο από μήνα, μετά την καταστροφή, δηλαδή ως τις 22 Σεπτεμβρίου 1922, κατέφυγαν σε διάφορες περιοχές της χώρας, κυρίως από τη Μ. Ασία και την Αν. Θράκη, κάπου 450.000 άτομα. Σύμφωνα, εξάλλου, με στοιχεία του υπουργείου Γεωργίας, ο αριθμός των προσφύγων που κατέφυγαν στην Ελλάδα, από τον Αύγουστο του 1922 ως το τέλος της χρονιάς, υπολογίζεται, συνολικά, σε περίπου 900.000 άτομα, από τα οποία οι 500.000, τουλάχιστον, είχαν ανάγκη κρατικής περίθαλψης.

Ο αριθμός αυτός των 900.000 ατόμων, μέσα στο πρώτο μόνον δίμηνο του 1923, ανεβαίνει σε 1.150.000, πριν, δηλαδή, αρχίσει η εφαρμογή της Σύμβασης, που ορίστηκε για το μετά την 1η Μαΐου 1923 διάστημα.

Επομένως, για την Ελλάδα η Σύμβαση της Ανταλλαγής κάλυπτε: από τη μια, τους 1.150.000 ανταλλάξιμους Έλληνες, που έφτασαν στη χώρα «με την ψυχή στο στόμα», μεταξύ Αυγούστου 1922 και Μαρτίου 1923, πριν, δηλαδή, αρχίσει η επίσημη εφαρμογή της, από την άλλη, τους υπόλοιπους, κάπου 250.000, που ήταν διασκορπισμένοι σε διάφορα σημεία της Μ. Ασίας και, κυρίως, του Πόντου και αναμένονταν να φτάσουν. Άρα, ο μεγαλύτερος όγκος των προσφύγων βρισκόταν στην Ελλάδα.

Για την αποκατάσταση των προσφύγων βοήθησαν 17 ξένες φιλανθρωπικές οργανώσεις, η Κοινωνία των Εθνών (πρόδρομος του ΟΗΕ) και οι χώρες: ΗΠΑ, Αγγλία, Σουηδία, Ελβετία, Βέλγιο, Ολλανδία κ. ά..

Η έκκληση του Οικουμενικού Πατριάρχη Μελέτιου για μέριμνα υπέρ των προσφύγων

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Μελέτιος, την 1η Σεπτεμβρίου 1922, απηύθυνε την παρακάτω έκκληση «προς τους απανταχού Έλληνας»:

«Πεντακόσιαι και πλέον χιλιάδες αδελφών της Δ. Μ. Ασίας είναι κατά την στιγμήν ταύτην χωρίς στέγην, χωρίς άρτον. Φεύγοντες προ του προελαύνοντος τουρκικού στρατού εκ των κατοικιών αυτών ευρίσκονται τώρα συντρίμματα ελεεινά εις τας νήσους του Αιγαίου, τας νήσους του Μαρμαρά και τα παράλια της Θράκης ή και επ' αυτού του ανακαταληφθέντος Μικρασιατικού εδάφους.

Η ελληνική Κυβέρνησις εδήλωσεν ότι αδυνατεί να επαρκέση εις την περίθαλψιν των ελεεινών τούτων συντριμμάτων του Ελληνισμού της Μ. Ασίας. Εκρούσαμεν ήδη τας θύρας της Ευρωπαϊκής και Αμερικανικής ωργανωμένης φιλανθρωπίας και έχομεν ταχείαν και άμεσον την βοήθειαν της Αμερικανικής Επιτροπής Περιθάλψεως δια την Εγγύς Ανατολήν. Αλλά δεν είναι δίκαιον ουδέ εθνικώς αξιοπρεπές να καθυστερήσωμεν ημείς.

Έλληνες πλούσιοι και πτωχοί!

Ζητούμεν άμεσον και ταχείαν όχι την κατά δύναμιν αλλά και την υπέρ την δύναμιν συνδρομήν σας υπέρ των αδελφών μας. Από ημάς πρωτίστως εξαρτάται να σωθώσιν εκ της πείνης, του ψύχους και των ασθενειών ήμισυ και πλέον εκατομμύριον ψυχών το πλείστον γυναίκες και παιδία.

Επιτροπή πολυμελής υπό την Προεδρείαν Ημών, εξ αποφάσεως των Δύο Σωμάτων καταρτισθείσα, δέχεται τον έρανον πλουσίων και πτωχών.

Ο πλούσιος εν ελέει Θεός ας ανταμείψη υμάς πλουσιοπαρόχως.

Μας ελέχθη καθαρά παρά εξεχουσών ξένων προσωπικοτήτων ότι περιμένουν εις το έργον της περιθάλψεως Ελλήνων να ίδωσι συγκεκριμένους προ των άλλων τους πλουσίους Έλληνας της Κωνσταντινουπόλεως και του εξωτερικού.

Εν Κωνσταντινουπόλει, τη 1 Σεπτεμβρίου 1922

† Ο Οικουμενικός Πατριάρχης ΜΕΛΕΤΙΟΣ

Συνεχίζεται

Ο Πόντιος φωτογράφος του έπους του 1940
Λάζαρος Ακκερμανίδης, από τα Σούρμενα

Έκθεση φωτογραφιών του στη Θεσσαλονίκη από το Σωματείο «Παναγία Σουμελά

Ο Ακερμανίδης Λάζαρος το 1940

Τη μνήμη του Πόντιου καλλιτέχνη φωτογράφου Λάζαρου Ακκερμανίδη τίμησε το Πανελλήνιο Ίδρυμα «Παναγία Σουμελά», παρουσιάζοντας φωτογραφίες του, σε συνεργασία με τον δήμο Θεσσαλονίκης, στην έκθεση που λειτούργησε από 27 Οκτωβρίου έως 8 Νοεμβρίου 2009, στην αίθουσα του Κέντρου Ιστορίας Θεσσαλονίκης, στο πλαίσιο των 44ων Δημητρίων του δήμου Θεσσαλονίκης.

Κατά τα εγκαίνια της έκθεσης, που έγιναν με την παρουσία πλήθους κόσμου, μίλησαν για την έκθεση και για τον Λάζαρο Ακκερμανίδη και το έργο του ο αντιδήμαρχος Πολιτισμού κ. Βασίλης Γάκης, ο πρόεδρος της Σουμελά κ. Γιώργος Τανιμανίδης και ο ανεψιός του τιμώμενου κ. Γιάννης Ακκερμανίδης.

Ο ιστορικός φωτογραφίας κ. Άλκης Ξ. Ξανθάκης, σε σημείωμά του στον κατάλογο της έκθεσης αναφέρει ότι «Οι φωτογραφίες του Λάζαρου Ακκερμανίδη δεν γοητεύουν μόνον επειδή αποτελούν ένα υλικό που είχε παραμείνει άγνωστο για τόσο μεγάλο διάστημα. Η ιδαιτερότητά τους βρίσκεται στην απλή και ρεαλιστική απεικόνιση στιγμών ιδιαίτερα σημαντικών για την Ελλάδα. Ο Ακκερμανίδης συμμετείχε ενεργά στον πόλεμο, παραβιάζοντας το αξίωμα, το οποίο θέλει τον πολεμικό φωτορεπόρτερ ψυχρό παρατηρητή και αμέτοχο στη δίνη του πολέμου, έτσι ώστε να μπορεί να εργαστεί απερίσπαστος. Οι εικόνες που καταγράφει είναι γεμάτες ζωντάνια και αυθορμητισμό, που πηγάζουν ταυτόχρονα από τους μαχόμενους και τον φωτογράφο. Γιαυτό μιλούν στην καρδιά μας, ζωντανεύουν ξανά ηρωικές μνήμες και μας κάνουν να νιώθουμε περήφανοι».

Ο καλλιτέχνης φωτογράφος Λάζαρος Ακκερμανίδης γεννήθηκε το 1903 στα Σούρμενα του Πόντου. Η οικογένειά του κατέφυγε, αργότερα στη νότια Ρωσία, στο Σότσι, για να αποφύγει τους διωγμούς των Τούρκων και για καλύτερη τύχη. Στη νότια Ρωσία τελείωσε το γυμνάσιο και διδάχτηκε τη φωτογραφία.

Ο Ακκερμανίδης υπήρξε φλογερός πατριώτης. Όταν το 1932 ήρθε στην Ελλάδα, άρχισε να εργάζεται επαγγελματικά ως φωτογράφος. Για μεγάλο διάστημα εργάστηκε με τους φωτογράφους αδελφούς Μεγαλοκονόμου, και πολλές από τις φωτογραφίες τους είναι τραβηγμένες από τον Ακκερμανίδη.

Τον Οκτώβριο του 1940, όταν κηρύχτηκε ο ελληνοϊταλικός πόλεμος, ο Ακκερμανίδης βρισκόταν στην Κατερίνη, κοντά στον αδελφό του. Εκεί πληροφορήθηκε ότι το Γενικό Επιτελείο Στρατού ζητούσε επαγγελματίες φωτορεπόρτερ για το μέτωπο. Αμέσως έτρεξε και κατατάχθηκε. Στο μέτωπο ο ενθουσιασμός και η ορμητικότητά του υπήρξε παροιμιώδης. Αδιαφορούσε για τον κίνδυνο και βρισκόταν πάντα στην πρώτη γραμμή. Αυτό αποτελεί και το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των φωτογραφιών του, σε σχέση με άλλους πολεμικούς φωτορεπόρτερ. Πολλές από τις φωτογραφίες του δημοσιεύθηκαν σε διάφορες εφημερίδες – μερικές από τις οποίες παρουσιάστηκαν στην έκθεση του Κέντρου Ιστορίας Θεσσαλονίκης – κυρίως, όμως, στην εφημερίδα «Νίκη», η οποία εξέδωσε το 1941 ένα αναμνηστικό φωτογραφικό λεύκωμα του πολέμου του 1940, με αποκλειστικές φωτογραφίες του.

Το 1945 ο Ακκερμανίδης έκανε μια μεγάλη ατομική του έκθεση με φωτογραφίες από το αλβανικό μέτωπο του 1940 – 1941. Στη συνέχεια εργάστηκε ως φωτορεπόρτερ στην εφημερίδα «Φως» της Θεσσαλονίκης, όπου ζούσε μέχρι τον βίαιο θάνατό του, το 1947, στο ναυάγιο του πλοίου «Χιμάρα», κοντά στο νησάκι Καβαλλιανή της Εύβοιας.

Ο Ακκερμανίδης, λόγω της σεμνότητάς του, παρέμεινε αφανής για πολλά χρόνια. Το Ίδρυμα «Παναγία Σουμελά» και η αντιδημαρχία Πολιτισμού του δήμου Θεσσαλονίκης, με την έκθεση στο Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης, έκαναν γνωστές στους νεότερους τις περίφημες φωτογραφίες του.

Πάνος Καϊσίδης

Ο Λάζαρος Ακκερμανίδης μαζί με άλλους μαχητές στο μέτωπο

Πάφρα: παλιά εκκλησία της πόλης.

Ομαδικοί τάφοι Ελλήνων σε περιοχές του Πόντου

6ο μέρος
(Συνέχεια από το τεύχος 162 και τέλος)

Ομαδικοί τάφοι στην Έρπαα του Πόντου

Στις 18 Ιουνίου 1921, οι Τούρκοι συλλαμβάνουν όλους τους προύχοντες Έλληνες, τους ιερείς, τους δασκάλους και εμπόρους, καθώς και μεγάλο αριθμό άλλων πολιτών και τους μεταφέρουν στον λόφο που βρίσκεται πάνω από την πόλη. Εκεί εκτελούν περίπου τετρακόσια άτομα και τα θάβουν σε ομαδικό τάφο. Σήμερα, πάνω από αυτόν τον ομαδικό τάφο υπάρχει ένα μεγάλο κτίριο για ψυχαγωγικούς σκοπούς, με την επωνυμία «Καζίνο».

Στο χωριό Χατζή Μπέη

Στο χωριό Χατζή Μπέη, έκλεισαν στις 19 Ιουνίου 1921 μέσα στην εκκλησία και στο σχολείο περίπου διακόσιους άνδρες και γυναίκες και τους έκαψαν ζωντανούς. Στη συνέχεια, κατεδάφισαν την εκκλησία και το σχολείο και τα ισοπέδωσαν, για να μην αφήσουν ίχνη για το τι κρύβεται από κάτω. Με τον τρόπο αυτόν, εξαφάνισαν κάθε ίχνος των δολοφονικών τους ενεργειών.

Στο χωριό Κρικ Χαρμάν

Ακόμη φοβερότερο ήταν το έγκλημα των Τούρκων κοντά στο χωριό Κιρκ Χαρμάν. Στις 20 Ιουνίου 1921. Σε μια σπηλιά, βρήκαν περισσότερα από εβδομήντα παιδιά, ηλικίας

από ένα έως τεσσάρων ετών, που τα είχαν κρύψει εκεί οι γονείς τους, γιατί στους γύρω λόφους οι Πόντιοι αντάρτες έκαναν μάχες με τους τσέτες του Τοπάλ Οσμάν. Πήραν τα παιδιά και τα εκτέλεσαν με τις λόγχες των όπλων τους. Έφυγαν, αφήνοντας άταφα τα παιδιά. Όταν γύρισαν οι γονείς των παιδιών, μετά την τραγωδία, τα έθαψαν σε ομαδικό τάφο.

Γράφει ο
Γιώργος Αντωνιάδης
Οικονομολόγος-συγγραφέας

Σε σπηλιά, πίσω από τον ποταμό Λύκο

Πολύ αγριότερο ήταν το έγκλημα, που έγινε στις 23 Ιουνίου 1921, εξαιτίας των Τούρκων σε μια σπηλιά, πίσω από τους καταρράκτες του ποταμού Λύκου, όπου είχαν καταφύγει γυναίκες με τα μικρά τους παιδιά, για να μην θορυβούν και γίνουν αντιληπτές από τους Τούρκους. Οι φονιάδες Τούρκοι προχωρούσαν κατά μήκος του ποταμού για να τους ανακαλύψουν. Τότε οι μάνες αναγκάσθηκαν να πνίξουν τα σαράντα μικρά παιδιά τους, για να μην κλάψει κάποιο ή κάνει θόρυβο και τις προδώσει. Οι τραγικές μάνες, που, μαζί με τις άλλες γυναίκες, ήταν περίπου τριακόσιες, έθαψαν τα παιδιά τους μέσα στη σπηλιά.

Στο ρέμα, έξω από το χωριό Γιαϊλατσούκ

Μέσα στο ρέμα, έξω από το χωριό Γιαϊλατσούκ, έφεραν οι Τούρκοι στις 23 Ιουνίου 1921 και σκότωσαν τριακόσια γυναικόπαιδα από τα χωριά Φερέστεγιν, Γκιζιλτόρεν, Ερίγιαπα, Ισκιλί, Ηλεάν και Φιλ. Τα τριακόσια αυτά θύματα των Τούρκων τα έθαψαν μετά από δυο ημέρες οι κάτοικοι των χωριών σε ομαδικό τάφο και βρίσκονται θαμμένα εκεί.

Τέλος, τον ίδιο μήνα Ιούνιο του 1921, οι Τούρκοι σκότωσαν δεκάδες γυναίκες και παιδιά στα χωριά Εντίκ Πουνάρ, Ιλετίκ, Κιζιλτόρεν και τα παράχωσαν μέσα σε ένα μεγάλο φαράγγι, όπου βρίσκεται ο ομαδικός τους τάφος.

Ομαδικός τάφος Ελλήνων στην κωμόπολη Χιζάν

Τον μήνα Ιούλιο του 1921, μια αποστολή χιλιάδων Ποντίων οδηγείτο στην εξορία, στα βάθη της Ανατολίας, στρατοπέδευσε τη νύχτα στην κωμόπολη Χιζάν. Με εντολή των χωροφυλάκων που τους συνόδευαν, οι ντελάληδε (κήρυκες) κάλεσαν όλους τους αρρώστους, τους γέρους και γενικά τους ανήμπορους, να συγκεντρωθούν σε κάποιο σημείο, για να τους μεταφέρουν, δήθεν, σε νοσοκομείο για θεραπεία τους. Αυτοί, όμως, αντί για το νοσοκομείο, οδήγησαν τους πεντακόσιους που συγκεντρώθηκαν σε μια διώροφη ξύλινη κατοικία κάποιου Αρμένη, τους στοίβαξαν τον ένα πάνω στον άλλον και στη συνέχεια έβαλαν φωτιά και τους έκαψαν όλους ζωντανούς.

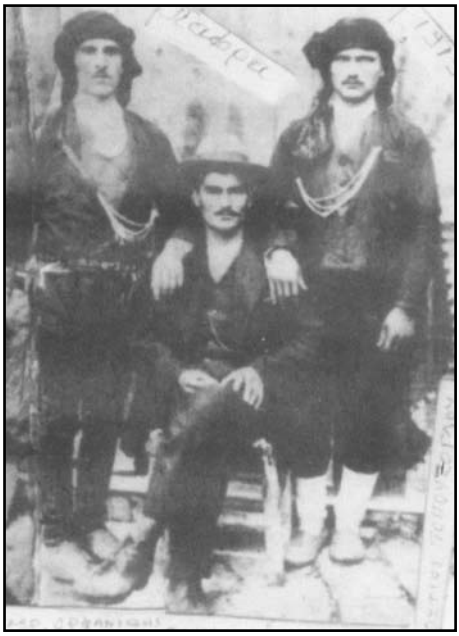

Τρία παλικάρια της Πάφρας, σε φωτογραφία του 1919 (οι Γεώργιος Ορφανίδης, Πλάτων Χατζηθεοδωρίδης και Φώτιος Τοπουζόγλου).

Τα στοιχεία για τους ομαδικούς τάφους

Τα στοιχεία για τους ομαδικούς τάφους προέρχονται από αφηγήσεις των διασωθέντων Βασιλείου Τιγκιρίδη από το Σελεμελίκ Πάφρας, Κυριακής Ποιμενίδου από το χωριό Καρά Πουνάρ, Βαρβάρας Σατσίδου που έπνιξε το τριών χρόνων αγοράκι της πίσω από τους καταρράκτες του ποταμού Λύκου, Γεωργίου Παρασκευόπουλου ή Μουσταφά, που έκαψαν τον πατέρα του μαζί με άλλους 470, Κυριακής Κυριακίδου που έκαψαν το παιδί της στο Χιζάν, Κυριακής Κριτσιλίδου, που έκαψαν τον πατέρα της στο Σελεμελίκ, Στυλιανής Γεωργιάδου που διασώθηκε στο χωριό Τουάν Γιουβασί, Σταύρου Παναγιωτίδη αυτόπτη μάρτυρα πυρπολισμού στα χωριά Άτα και Καράπερτσιν της Σαμψούντας, Σοφίας Παρασκευαΐδου, αντάρτισσας που είδε τους ομαδικούς τάφους σε πολλά χωριά και Γεωργίου Παπαδόπουλου, που σώθηκε στην πλάτη της νεκρής μάνας του.

Επίσης, στοιχεία πάρθηκαν από την Έκθεση του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού του 1922, το βιβλίο «Σελίδες εκ της μαύρης συμφοράς του Πόντου» του Αντωνίου Γαβριηλίδη, το βιβλίο «Το αντάρτικο στον Πόντο» των Παναγιώτη Τανιμανίδη και Γεωργίου Αντωνιάδη, τις εκθέσεις των Άγγλων βουλευτών Χόρτον (σ. σ. πρόκειται, μάλλον για τον Αμερικανό πρεσβευτή Τζορτζ Χόρτον) και Ο' Κόνορ του 1922, τις εφημερίδες των Αθηνών της εποχής εκείνης «Εμπρός», «Μεταρρύθμισις», «Κριπ» και «Πατρίς», δημοσιογράφοι των οποίων επισκέφθηκαν τον Πόντο, το βιβλίο του Γεωργίου Βαλαβάνη «Σύγχρονος Γενική Ιστορία του Πόντου» 1925 και το βιβλίο του Χρήστου Σαμουηλίδη «Μαύρη Θάλασσα».

Σταθμός στον Τύπο των Ποντίων η έκδοση, το 1950, της «Ποντιακής Εστίας»

3ο μέρος

Η «Ποντιακή Εστία» δεν παύει να δημοσιεύει κείμενα λαογραφικά, ιστορικές διηγήσεις, γλωσσολογικά, παραμύθια, ανέκδοτα και σύντομα διηγήματα - χρονικά. Μέσα από αυτά, η γλώσσα σχηματοποιείται και παίρνει νέα μορφή, γιατί, στο μεταξύ, οι επιδράσεις από τον νεοελληνικό περίγυρο είναι εντονότατες. Ταυτόχρονα, η ποντιακή διάλεκτος γίνεται κτήμα πολλών νεότερων, ως γραπτή πλέον και πιο ξεκαθαρισμένη από όσα προφορικά σφάλματα περιέχει. Δημιουργείται, έτσι, η κοινή γλώσσα των Ποντίων, που τη μιλούν και την καταλαβαίνουν οι περισσότεροι.

Λεωνίδας Ιασονίδης

Έργο ζωγραφικής της Ελένης Θεοφυλάκτου

Αμερική: Πόντιοι Ακρίται

Η συμβολή της ποίησης στη σχηματοποίηση της διαλέκτου

Γράφει ο **Πάνος Καϊσίδης** Δημοσιογράφος - συγγραφέας

Σε αυτό, βέβαια, συνέβαλε σημαντικά η ποίηση. Έως και το 6ο τεύχος, στην «Ποντιακή Εστία» δεν δημοσιεύεται κανένα σύγχρονο ή παλαιότερο ποίημα στη νεοελληνική. Όλα είναι γραμμένα στην ποντιακή διάλεκτο. Υπογραμμίζεται αυτό το γεγονός, γιατί φανερώνει τα συναισθήματα, που κυριαρχούσαν στους Πόντιους πνευματικούς ανθρώπους γύρω στο 1950.

Από το 7ο, όμως, τεύχος και μετά αρχίζει η δημοσίευση, κατά πολύ αραιά διαστήματα, και ποιημάτων στη νεοελληνική. Πρώτα πρώτα δημοσιεύεται το παλαιό ποίημα του Φίλωνα Κτενίδη Αγιά-Σοφιά της Τραπεζούντας, που γράφηκε το 1916 στο Βατούμ, όταν οι Ρώσοι είχαν καταλάβει την Τραπεζούντα και τον ανατολικό Πόντο και οι Έλληνες εκεί ένιωθαν τη μεγάλη πίκρα, που η πατρίδα τους ελευθερώθηκε από ξένους και όχι από τα ελληνικά στρατεύματα. Το ποίημα του Κτενίδη δημοσιεύθηκε πρώτα στο περιοδικό «Οι Κομνηνοί», που έβγαζαν στην Τραπεζούντα ο μητροπολίτης Χρύσανθος και ο γιατρός Θεοφύλακτος Θεοφύλακτος.

Το άλλο ποίημα, γραμμένο στη νεοελληνική, που δημοσιεύεται στο 7ο τεύχος της Ποντιακής Εστίας, είναι του Ιμεραίου Αγαθάγγελου Φωστηρόπουλου και έχει τίτλο «Αερεμίτ'σα» (Παναγιά).

Στο μεταξύ, αρχίζει η δημοσίευση στην «Ποντιακή Εστία» και αποσπασμάτων του ποιητικού δράματος του Φίλωνα Κτενίδη Ο Μάραντον, που απετέλεσε πρότυπο - πρόκληση και για άλλους να ασχοληθούν με την ποντιακή ποίηση. Συγχρόνως, ο Κτενίδης δημοσιεύει στο περιοδικό το πολύστιχο συνθετικό του ποίημα «Ο θάνατον τη Δήμο», εμπνευσμένο από τον γνωστό λυράρη του Πόντου:

Σ'άλλο τον κόσμον έν' χαρά – σ'άλλο τον κόσμον γάμος
ανθρώποι είν' οι νηόγαμοι - παράνυμφοι αγγέλοι.
'Σ σην γην εσουμαδεύτανε, - 'ς σον Άδην στεφανούνταν
το παλληκάρ' π' επέθανεν – κ' η κάλη ατ' π' ετάφεν...

Οραματίσθηκε το χτίσιμο της νέας Σουμελά

Εκείνο το διάστημα, ο εκδότης και διευθυντής του περιοδικού «Ποντιακή Εστία» έχει οραματισθεί το χτίσιμο ενός μοναστηριού για την Παναγία Σουμελά. Είναι Αύγουστος του 1950 και γράφει ο Φίλων Κτενίδης στο περιοδικό του μόνον τρεις γραμμές, με τίτλο «Η πρόσφυξ», όπου αναφέρει ότι «…οφείλομε να φροντίζωμε να ιδρύσωμε ναόν και μοναστηράκι για την πρόσφυγα Παναγιά μας…» και παρακάτω δημοσιεύει το ποίημα «Παναγία

Πλάτων Γαβριήλογλου

Ο ΞΕΝΗΤΕΑΣ

Οἱ φρῦτοι διδάξαντες...

Φίλων Κτενίδης

Χαρακτηριστικαὶ εἰκόνες τοῦ Ποντοῦ.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΡΩΜΝΗΣ

Οικογένειες Κρώμνης

Το φροντιστήριο Τραπεζούντας

Σουμελά» στη νεοελληνική γλώσσα, γιατί, προφανώς, πιστεύει πως έτσι θα ευαισθητοποιήσει και τους μη Πόντιους.

Κάπου θε να βρεθεί σπηλιά
– μέσ' σ' έλατα κρυμμένη.
Κάπου θε να χτιστή φωληά
- φωληά ευλογημένη.
... ...
Κάποτε θα χτιστούν κελλιά
- τριγύρω στη φωληά σου
και θάχουν πάλι «Σουμελά»
- τα Ποντιόπουλά Σου...

Έτσι, η ποίηση, μέσα από την Ποντιακή Εστία, μπαίνει στην υπηρεσία για την πραγματοποίηση ενός μεγάλου πόθου, ενός μεγάλου σκοπού, που είναι η ανιστόρηση στην Ελλάδα της παλαιάς μονής του Πόντου. Ο Φίλων Κτενίδης δεν είναι αιθεροβάμων, γνωρίζει, όμως, τη δύναμη της πένας του, αλλά και της ποντιακής του επιμονής. Κάτι που έβαλε ως στόχο, είναι βέβαιος πως θα γίνει. Έχει πιάσει τον σφυγμό των Ποντίων και ξέρει πόσο τους συγκινεί με την Ποντιακή Εστία, με την ποίησή του, με τις ιστορίες του, σοβαρές ή ευτράπελες.

Και συνεχίζει να επιμένει, μολονότι υπάρχει ακόμη αρκετή διστακτικότητα από την πλευρά των Ποντίων πνευματικών ανθρώπων. Στο πλαίσιο της επιμονής του αυτής εντάσσεται και η διαρκής δημοσίευση δημοτικών ποιημάτων, στην ποντιακή διάλεκτο πάντοτε. Και η επιμονή του δίνει τους πρώτους σημαντικούς καρπούς. Το ίδιο έτος (1950) δημοσιεύεται στο περιοδικό το πρώτο ποίημα του Παντελή Μελανοφρύδη, με τίτλο «Το πάρσιμον τη Τραπεζούντας». Το ποίημα έχει όλα τα στοιχεία ενός δημοτικού τραγουδιού και ως σύνθεση, αλλά και ως ιστορικό - παραδοσιακό περιεχόμενο

Η πρώτη επίσημη αναγνώριση για τον Κτενίδη

Το 1950, α΄ έτος έκδοσης του περιοδικού «Ποντιακή Εστία», έρχεται και η πρώτη επίσημη αναγνώριση (το βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών πήρε η Ποντιακή Εστία το 1956) της προσφοράς της. Ένα γράμμα από την Ακαδημία Αθηνών, που καταχωρείται με

Φροντιστήριο Τραπεζούντος τελευταίοι τελειόφοιτοι

Αναγνώστης της «Ποντιακής Εστίας» στις 15-8-1952 στη Σουμελά

Γεώργιος Μπαστιανίδης, χορευτής το 1950

Λαογραφικό Λιβερίτ'σα Ρομάνα

υπερηφάνεια στο διπλό τεύχος Ιουλίου - Αυγούστου 1950, μιλά για «σπουδαίαν συμβολήν εις την έρευναν της Λαογραφίας του Πόντου».

Προσπάθειες για προβολή της λογοτεχνίας των Ποντίων

Σημαντικό γεγονός για την προβολή της λογοτεχνίας των Ποντίων από την Ποντιακή Εστία απετέλεσε και η δημοσίευση, το 1951, της μονόπρακτης ποιητικής κωμωδίας «Οι ερωτόληπτοι», στο ιδίωμα της Κερασούντας, όπως εκδόθηκε από τον Ιωάννη Βαλαβάνη το 1876 στην Αθήνα, του Κωνσταντίνου Γ. Κωνσταντινίδη, του μεγάλου πατριώτη, που αγωνιζόταν από τη Μασσαλία για την ανεξαρτησία του Πόντου,.

Για να κινήσει το ενδιαφέρον για τη λογοτεχνία των Ποντίων, η «Ποντιακή Εστία», εκτός από τη δημοσίευση δημοτικών τραγουδιών και στίχων παλαιών Ποντίων, όπως ο Βυζαντινός λόγιος Γεώργιος Αμιρούτζης, στις σελίδες του 4ου έτους έκδοσής της, το 1953, αναδημοσιεύει από το Αρχείον Πόντου τη μελέτη του συντάκτη του λαογραφικού αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών Γεωργίου Σπυριδάκη για τους ποιητές δημωδών ασμάτων στην Τραπεζούντα κατά τον 14ο αιώνα, και δημοσιεύει το άρθρο του Παντελή Μελανοφρύδη «Οι βάρδοι του Πόντου».

Ο ποιητής Ηλίας Τσιρκινίδης εμφανίσθηκε για πρώτη φορά από τις σελίδες της Ποντιακής Εστίας, το 1956, δημοσιεύοντας τα ποιήματά του «Αμήν, Δοξολογία και Αλληλούια». Ο Τσιρκινίδης έγραφε πάντοτε στην ποντιακή. Το 1958, ο Στάθης Αθανασιάδης έδωσε νέα ώθηση στα λογοτεχνικά ενδιαφέροντα των Ποντίων, δημοσιεύοντας στην Ποντιακή Εστία μελέτες του με θέμα «το παιδί και την όμορφη στην ποντιακή δημοτική ποίηση».

Συνεχίζεται

Ο στρατηγός Μουσταφά Κεμάλ κατάρα για τον Ελληνισμό

(8η συνέχεια από το τεύχ. 162)

Το πρόβλημα του Πόντου

Γράφει
ο ιστορικός –
συγγραφέας
κ. Χάρης Τσιρκινίδης

Ο μητροπολίτης Χρύσανθος αναφέρει παρακάτω μια άλλη συνάντηση, που έγινε το μεσημέρι της 1ης Μαΐου 1919. Ιδού, η αναφορά του:

«...Εγευματίσαμεν παρά τω Πολίτη. Παρεκάθησεν ο Βενιζέλος καί τινες Έλληνες βουλευταί, εν οις και ο Βαλαλάς. Κατά το γεύμα ωμιλήσαμεν περί της πορείας των εθνικών ζητημάτων. Ο Παπάς, εν συνεχεία της αναπτύξεως του Πόντου υπ' εμού, είπεν ότι ο Άγιος Τραπεζούντος κατέχει επίσημα έγγραφα της τουρκικής κυβερνήσεως περί καλής διακυβερνήσεως του Πόντου υπό της μητροπόλεως Τραπεζούντος, δι' ών προσέτι απεδεικνύετο το αυτόνομον του Πόντου. Εις το σημείον αυτό λέγει ο Βενιζέλος ότι, αφού τα πράγματα έχουν ούτω: «Θα ζητήσω συγνώμην από τον Κωνσταντινίδην, εις τον οποίον έλεγον πάντα ότι λέγει υπερβολάς».

Κατόπιν μακράς συζητήσεως απεφασίσθη να ετοιμάσω υπόμνημα και να το υποβάλω εις την Συνδιάσκεψιν.

Μετά το γεύμα εκαθήσαμεν ο Βενιζέλος και εγώ ο εις πλησίον του άλλου. Τω είπον ότι οι μπολσεβίκοι προ της εκστρατείας εις την Ρωσίαν εσέβοντο τους εκεί Έλληνας ως αληθινούς εκπροσώπους του ελληνικού δημοκρατικού πνεύματος, μετά την εκστρατείαν, όμως, τους μισούν και τους καταδιώκουν.

Απήντησεν ότι τον «εγέλασεν ο Κλεμανσώ», λέγων ότι θα έστελλεν αρκετάς δυνάμεις και αυτός εις την Ρωσίαν, χωρίς εν τέλει να στείλη...

Ηυχαριστήσαμεν και ανεχωρήσαμεν. Ο τοποτηρητής μοι είπεν ότι ο Πολίτης τον ηρώτησε πότε θα φύγη και πρόσθεσεν ότι πρέπει να φύγη και ότι δεν είναι η πρώτη φορά καθ' ήν τω είπεν αυτό το πράγμα...

Εις τας τρεις Μαΐου συνετάξαμεν, ο Παπάς κι εγώ, το περί Πόντου υπόμνημα παραθέτοντες εις το τέλος και όλα τα επίσημα έγγραφα…».

Το υπόμνημα παραδόθηκε επίσημα στις 9 Μαΐου στον Ζυλ Γκαμπόν, Γάλλο πρεσβευτή, ο οποίος είχε οριστεί από το Ανώτατο Συμβούλιο τ:ης Συνδιάσκεψης ως υπεύθυνος επί των ελληνικών υποθέσεων. Ιδού πώς περιγράφει τη συνάντηση ο ίδιος ο μητροπολίτης Τραπεζούντας Χρύσανθος:

«...Ανέπτυξα τους πόθους τού υπό την πνευματικήν μου δικαιοδοσίαν ελληνικού λαού, όστις κατόπιν τυραννίας τόσων ετών προσέτρεξεν εις την υποστήριξιν της Γαλλίας και έχει την πεποίθησιν ότι θα αποκτήση την ελευθερίαν του.

Την πεποίθησιν αυτήν αντλεί εκ της αριθμητικής, πνευματικής και ηθικής υπεροχής του ελληνικού στοιχείου του Πόντου. Η αριθμητή υπεροχή αναγνωρίζεται και υπ' αυτών των Τούρκων, διότι ότε, κατά το 1912, εγένοντο αι βουλευτικαί εκλογαί επί του φιλελευθέρου πρωθυπουργού της Τουρκίας Κιαμίλ πασά, η τουρκική κυβέρνηση ανεγνώρισεν εις τον Πόντον το δικαίωμα να εκλέξη επτά βουλευτάς Έλληνας, όπερ αντιστοιχεί προς πληθυσμόν 700.000 Ελλήνων. Βραδύτερον δε κατά τας βουλευτικάς εκλογάς, άς διενήργησαν οι Νεότουρκοι, οι τοσούτον αμειλίκτως πολεμούντες το ημέτερον στοιχείον, επετράπη εις τους Έλληνας του Πόντου να εκλέξωσιν άλλοτε τεσσάρας και άλλοτε πέντε βουλευτάς, όπερ αντιστοιχεί προς 400 έως 500 χιλιάδας Ελλήνων. Εάν εις τούτους προσθέσωμεν τους ένεκα της τυραννίας των Τούρκων, εις Ρωσίαν κατά καιρούς καταφυγόντας και ετοίμους εις πάντα καιρόν να επανέλθουν Ποντίους Έλληνας, 250 χιλιάδας, φθάνομεν εις αριθμόν επτακοσίων μέχρις οκτακοσίων χιλιάδων Ελλήνων, έναντι πληθυσμού οκτακοσίων περίπου χιλιάδων μουσουλμάνων, εξ ών αι 200 χιλιάδες ανήκοντες εις την περιφέρειαν Όφεως και προ εκατόν ογδοήκοντα περίπου ετών εξαναγκασθέντες από χριστιανών να εξισλαμισθώσι, διατηρούν έτι ζωηρόν το αίσθημα της καταγωγής, εθνότητος και γλώσσης, απόδειξις ότι, ευθύς μετά την κατοχήν της Τραπεζούντος υπό της Ρωσίας, εζήτησαν να επανέλθουν οι Οφλίδες μουσουλμάνοι είς τον χριστιανισμόν, όπερ επί του παρόντος απέκρουσα, ίνα μη χαρακτηρισθή η ενέργεια της αποδοχής αυτών ως προπαγάνδα, επιφυλαχθείς να πράξω τούτο βραδύτερον, όταν ειρηνεύσουν τα πράγματα...

...Ο Ζυλ Γκαμπόν ηρώτησε: «Πόσοι Αρμένιοι υπάρχουν;", εγώ δε απήντησα: «προ του πολέμου υπελογίζοντο οι Αρμένιοι εις τεσσαράκοντα περίπου χιλιάδας καθ' όλον τον νομόν και δεκαπέντε χιλιάδας εις Καραχισάρ και Αμάσειαν, αλλά μετά τον πόλεμον εξοντωθέντος σχεδόν τελείως του στοιχείου τούτου υπό των Τούρκων, υπελείφθησαν μόνον ολίγαι δεκάδαις Αρμενίων.

Επί τη ερωτήσει του Καμπόν εάν είδον τον Βενιζέλον, απήντησα ότι και τον είδον και εξουσιοδοτήθην υπ' αυτού να δηλώσω ότι η γνώμη του δεν είναι να υπαχθή υπό τους Αρμενίους η Τραπεζούς άνευ όρων, αλλά να αποτελέσει μετά της Αρμενίας

είδος ομοσπονδιακού κράτους, διατηρούσα την αυτονομίαν της...».

Όπως συμπεραίνεται από όλα τα παραπάνω, ο Έλληνας πρωθυπουργός διέπραξε σοβαρό εθνικό λάθος ως προς το χειρισμό του ζητήματος του Πόντου. Όμως, τα λάθη και οι παλινωδίες του για το ίδιο θέμα συνεχίστηκαν και μετέπειτα. Έτσι, ήθελε κατ' αρχάς να απαλλαγεί από την παρουσία της «Επιτροπής των Αλυτρώτων», την υπό τον τοποτηρητήν του Οικουμενικού θρόνου, μητροπολίτην Προύσης Δωρόθεον αφιχθείσαν στο Παρίσι. Μπροστά στην επιμονή των μελών της Επιτροπής, όπως παραμείνουν στο Παρίσι και μάλιστα να δουν τον Αμερικανό πρόεδρο και να παρουσιαστούν αυτοπροσώπως ενώπιον του Ύπατου Συμβουλίου της Συνδιάσκεψης και να εκθέσουν το θέμα του Πόντου, αναγκάστηκε ο Βενιζέλος όχι μόνο να υποχωρήσει αλλά και να επιδείξει μεγαλύτερο ενδιαφέρον για το υπόψη ζήτημα.

Τελικά, ο μητροπολίτης Χρύσανθος κατόρθωσε να δει τον Αμερικανό πρόεδρο και με εμπεριστατωμένο τρόπο να του αναπτύξει το πρόβλημα του Πόντου. Ο πρόεδρος Ουίλσον εντυπωσιασμένος από την παρουσίαση δήλωσε:

«Τώρα βλεπω τα πράγματα με άλλο φως... μιαν ψήφον εχω εις την Συνδιάσκεψιν, αλλά θα τη διαθέσω υπέρ του λαού σας».

Δυστυχώς τον αυθορμητισμό και τα ανθρωπιστικά αισθήματα του Ουίλσον δεν τα συμμερίζονταν και οι συνεργάτες του. Ιδού, τι λέγει ο Χρύσανθος:

«Είχον συνέντευξιν με την Αμερικανικήν Αποστολήν με επικεφαλής τον Westerman. Εμείναμεν παρ' αυτή επί μιαν και ημίσειαν ώραν. Ο ιεραπόστολος Montgomery, όστις έμεινεν επί έτη εν Ερζερούμ, έδειξεν όλην του την δυσμένειαν προς τους Έλληνας. Αυτοί περικυκλώνουν και εμπνέουν τον Wilson».

Ο Βενιζέλος βλέποντας μια ακτίνα φωτός για το ζήτημα του Πόντου ανταποκρίθηκε πρόθυμα στο αίτημα των Ποντίων περί στρατιωτικής οργάνωσης της περιοχής τους και όρισε το συνταγματάρχη Δημήτριο Καθενιώτη να μελετήσει το θέμα συνεργαζόμενος και με τον μητροπολίτη Χρύσανθο.

Ταυτόχρονα ανέλαβε ο υφυπουργός Στρατιωτικών στρατηγός Γρίβας να επιληφθεί του θέματος της οργάνωσης των ποντιακών ταγμάτων. Ήδη από τα τέλη Σεπτεμβρίου 1919 άρχισε με επιτυχία ο καταρτισμός των ταγμάτων αυτών στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη.

Αλλεπάλληλες συναντήσεις, συζητήσεις και συσκέψεις του μητροπολίτου Χρύσανθου και του συνταγματάρχη Καθενιώτη έγιναν με ξένους και Έλληνες παράγοντες στο Παρίσι, στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη και στην Κωνσταντινούπολη με σκοπό τη δυνατότητα, τον τρόπο συγκρότησης και την πιθανή αποστολή των ποντιακών ταγμάτων.

Είναι γεγονός ότι όλοι οι σύμβουλοι των μεγάλων, που ήταν πάντα ενάντια στην ελληνική στρατιωτική παρουσία στην Ανατολή, άρπαξαν την ευκαιρία των γεγονότων που ακολούθησαν στην περιοχή της Σμύρνης μετά την αποβίβαση εκεί του ελληνικού στρατού, τα μεγαλοποίησαν, διαστρέβλωσαν την αλήθεια σε κρίσιμα σημεία, και έτσι θόλωσαν τα νερά και το γενικό διπλωματικό κλίμα στους κύκλους της Συνδιάσκεψης. Το κλίμα βάραινε περισσότερο για τον Πόντο, όταν επέστρεψε η Αμερικανική Αποστολή από τον Καύκασο και τον Πόντο. Ιδού, τι αναφέρει ο μητροπολίτης Χρύσανθος:

«Εν τω μεταξύ έφθασεν εις Κωνσταντινούπολιν ο Αμερικανός στρατηγός Harbord μετά του συνοδεύοντος αυτόν συνταγματάρχου Printon, εκ της ανά τον Πόντον και την Ανατολήν περιοδείας του. Τον επεσκέφθην εις το ξενοδοχείον 'Πέρα Παλάς'.

Παρά την επιφυλακτικότητά του αντελήφθην οτι οι Τούρκοι τον κατήχησαν δεόντως…».

Συνεχίζεται

Σελίδες από την ιστορία των ελληνικών σχολείων του κυβερνείου Καρς

Γράφει ο
Σωκράτης Αγγελίδης
Δρ ιστορίας - ανατολικολόγος

2ο μέρος

Τελικά, σύμφωνα με επίσημες ρωσικές κρατικές πληροφορίες του 1886, στο κυβερνείο του Καρς, οι Έλληνες μετανάστες δημιούργησαν τα παρακάτω χωριά:

Γκαραμβαρτάν - 109 οικογένειες, χίλια πενατκόσια άτομα, Ισλαμπαζάρ - 43 = 550, Μαχσουτζίκ - 36 = 880, Χίντζρικ - 20 = 207, Χαλίφογλου - 32 = 207, Βεζίνκιοϊ - 82 = 799, Αζάτ - 59 = 524, Μαγκαρατζίκ - 74 = 854, Αρντόστ - 70 = 818, Καράκηλισε - 70 = 838, Γκατζιβαλή - 52 = 803, Σουμπατάν - 67 = 640, Αλί Σοφί - 37 = 421, Γιαγκμπασάν - 47 = 484, Ντιβίκ - 76 = 661 (Μια οικογένεια από το Ντιβίκ ή Τιβίκ, κατά την τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα μετακόμισε στο χωριό Χαντό της Τσάλκας, όπου γράφτηκε με το επίθετο Κιρέεφ. Την ίδια οικογένεια την ονόμαζαν και «Ντιβικγιλέρ, που σημαίνει «προερχόμενοι από το χωριό Ντιβίκ»), Γιλκετζμέζ, Τσατάχ - 33 = 325, Βερσιάν - 24 = 366, Σαλούτ (Κάτω) - 22 = 200, Τσιπλαχλί - 40 = 308, Μπολουκμπάς - 65 = 607, Καμισλί - 35 = 326, Λάλογλη - 63 = 532, Μπεζιργέν Κετσίτ - 41 = 368, Ζαλατζά - 59 = 661, Εγκιτζά - 45 = 488, Εμιρχάν - 26 = 303, Ταϊγούν - 53 = 614, Μπαγδάτ - 22 = 215, Μπεμπερέκ ή Πεπερέκ - 78 = 665, Τοροσχέβ - 50 = 410, Χασκόι - 36 = 393, Σιντιζγέν - 110 = 816, Φαχρέλ - 33 = 311, Χανάκ(Κάτω) - 55 = 419, Γιουλαμπέρτ - 106 = 857, Κέσαρ - 45 = 360, Μερντενέκ - 37 = 267, Μουζαρέτ - 50 = 330, Σαλούτ - 53 = 525, Ταχτακιράν - 70 = 448, Σαράφ - 49 = 417, Βαργενίς - 57 = 447, Ουτσκιλισέ - 19 = 173, Τουρκασέν - 59 = 482, Καγισμάν - 16 = 68, Τσιλαχανά - 23 = 194, Κετσεβάν - 22 = 206, Ορτάκιοϊ - 39 = 462, Τσανίκ - 76 = 756, Ιωανπόλ - 49 = 572, Ολουχλί - 49 = 557, Γιαλανγκουζτσάμ - 57 = 527, Καρακούρτ - 44 = 492, Κιζιλκιλισέ - 30 = 426, Μετσετλί - 45 = 508, Μετζινκέρτ - 66 = 647, Χανταρά - 37 = 452, Αμβουλβάρτ - 31 = 489, Καραουργάν - 34 = 363, Γενίκιοϊ - 84 = 758, Κιόρογλου - 19 = 180, Σιρμπασάλ - 28 = 324, Όλτι - 2 = 18, Ναριμάν - 73 = 541, Μερινές - 36 = 374, Πόσικ - 27 = 266, Αρσενγιάκ - 21 = 170, Μπαρδούς - 66 = 552, Τσερμούϭκ - 53 = 525.

Συνολικά, στα προαναφερόμενα 70 χωριά του κυβερνείου του Καρς ζούσαν 28.975 Έλληνες, μετανάστες από την Τραπεζούντα, την Αργυρούπολη, το Αρζρούμ και τη Σεβάστεια (Σιβάς).

Σύμφωνα με τα αρχεία της Σοβιετικής Ένωσης, στις 3 Ιουλίου 1881, ο διοικητής της περιοχής Όλτι, με επιστολή του προς τον στρατιωτικό διοικητή του κυβερνείου Καρς, έκανε γνωστό ότι την ημέρα εκείνη έφτασαν στο Βατούμ 200 Έλληνες μετανάστες από την πόλη Γκελετζίκ και δεν έχουν τίποτε να φάνε. Ανάμεσά τους υπάρχουν πολλοί άρρωστοι. Ιδιαίτερα θλιβερή είναι η κατάσταση των μικρών παιδιών, τα περισσότερα από τα οποία είναι γυμνά. Οι Έλληνες αυτοί αποβιβάστηκαν από τα πλοία «Σοούκ Σου» και «Ντον», που είχαν παρουσιάσει βλάβες.

Πρώτος που προσέφερε βοήθεια για τους ανθρώπους αυτούς ήταν ο Σταύρος Μακρίδης, συμπατριώτης τους από το Νοβοροσίσκ. Προσέφερε, συγκεκριμένα αρκετές ποσότητες καλαμποκίσιο αλεύρι και καλαμπόκι.

Στο Βατούμ συγκεντρώθηκαν, τελικά, περίπου 4.000 Έλληνες μετανάστες από τη νότια Ρωσία και τον Καύκασο, για να κατευθυνθούν στην περιοχή του κυβερνείου του Καρς.

Το ίδιο συνέβη και με ομάδες Ελλήνων μεταναστών από την περιοχή της Αργυρούπολης. Αποτέλεσμα όλων αυτών των μετακινήσεων προς το Καρς ήταν να δημιουργηθεί εκεί μια άθλια πολιτική, οικονομική και ψυχολογική κατάσταση. Η κατάσταση επιδεινώθηκε από την παρουσία του μουσουλμανικού πληθυσμού, την προσπάθεια της αρμενικής Εκκλησίας να παρεμβάλει εμπόδια στην εγκατάσταση Ελλήνων στο κυβερνείο Καρς, και, τέλος,.η αδυναμία της ρωσικής κυβέρνησης να βοηθήσει οικονομικά.

Στις 7 Δεκεμβρίου 1881, ο στρατιωτικός διοικητής του Καρς έγραψε σε αναφορά του προς τις ανώτερες αρχές: «Στα τέλη Νοεμβρίου 1881, πολλοί Έλληνες, υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τα μέρη τους και τις περιουσίες τους και έφτασαν στο Καρς. Στη διαδρομή, από τη Μικρά Ασία προς το Καρς, δέχτηκαν επιθέσεις από αλλοεθνείς, που τους κατάκλεψαν. Εξαιτίας των όσων έπαθαν, οι περισσότεροι έφτασαν στο Καρς εντελώς εξαντλημένοι. Εγκαταστάθηκαν, προσωρινά, σε στάβλους, χωρίς τροφή και θέρμανση. Γιαυτό εξακολούθησαν να τους θερίζουν οι αρρώστιες».

Οι ρωσικές αρχές δεν δέχτηκαν με καλές διαθέσεις τους Έλληνες από την περιοχή της Τραπεζούντας, γιατί είχαν καταστρώσει σχέδια για την εγκατάσταση μόνο Ρώσων στο κυβερνείο Καρς. Οι Ρώσοι, όμως, που προορίζονταν να αποσταλούν για εγκατάσταση στο Καρς, δεν το ήθελαν λόγω των πολιτικών και κλιματικών συνθηκών που επικρατούσαν εκεί.

Με μεγάλες προσπάθειες, όμως, η ρωσική κυβέρνηση δημιούργησε στο Καρς δεκάδες χωριά των Ντουχαμπόρων και Μαλακάνων, που ουσιαστικά ξέφευγαν από τα σχέδια των Ρώσων ιθυνόντων.

Τα γεγονότα που συνέβησαν, τελικά, στην περιοχή του Καρς έκαναν τις ρωσικές αρχές να σκεφθούν ότι ήταν προτιμότερη η εγκατάσταση Ελλήνων παρά Καυκασίων, οι οποίοι υποστηρίζονταν πάντα από τους Τούρκους και εκτελούσαν την πολιτική των Οθωμανών.

Έτσι, από το 1882, οι ανώτατοι Ρώσοι στρατιωτικοί ηγέτες ευνοούσαν την εγκατάσταση Ελλήνων της Μικράς Ασίας στο Καρς και φρόντιζαν με διάφορους τρόπους γι' αυτήν την εγκατάσταση. Το 1882 έφτασε στο Καρς η πρώτη μεγάλη ομάδα Ελλήνων μεταναστών, που την αποτελούσαν 150 οικογένειες. Επικεφαλής της ομάδας ήταν ο Χατζή Στάθιος, με βοηθούς τον Χαράλαμπο Κλέσο, τον Μιχάλη Βασιλειάδη και τον Κωνσταντίνο Συμεωνίδη. Με βάση την επιθυμία τους, οι μετανάστες εγκαταστάθηκαν στο Αρνταχάν, στα χωριά Ντεκρεμκόι, Κουζουλούκ και Σαρτζέτ, αφού πρώτα πήραν τη ρωσική υπηκοότητα.

Στις αρχές του 1882 ήρθε και άλλη ομάδα Ελλήνων από τη Μικρά Ασία, που την αποτελούσαν 512 άτομα.

Τελικά, στις αρχές του 1882, μόνον στην πόλη του Καρς συγκεντρώθηκαν 808 οικογένειες Ελλήνων, που ήταν συνολικά 4.572 άτομα. Ο διοικητής του Καρς υπολόγιζε ότι μέχρι το τέλος του επόμενου έτους 1883, θα έφταναν στο Καρς άλλες χίλιες οικογένειες Ελλήνων από τη Μικρά Ασία. Για τις ανάγκες εγκατάστασής τους ανέφερε ότι θα χρειαστούν γύρω στα 70.000 ρούβλια. Η Αγία Πετρούπολη πάντα έδινε βοήθεια για τους Έλληνες μετανάστες, δεν είναι, όμως, βέβαιο αν τα χρήματα έφταναν στον προορισμό τους.

Μικρή Σάντα Ημαθίας, πανοραμικά το χωριό

Ο οικισμός της Μικρής Σάντας Ημαθίας

Η Μικρή Σάντα είναι ένας μικρός και ήσυχος οικισμός που βρίσκεται στη δυτική πλευρά του νομού Ημαθίας και απέχει από τη Βέροια 20 χιλιόμετρα. Ο οικισμός αυτός υπάγεται στον δήμο Βέροιας. Οι κάτοικοι της Μικρής Σάντας έχουν την ίδια καταγωγή με τους κατοίκους της Σάντας του αλησμόνητου Πόντου.

Οι πρόγονοι και οι Σανταίοι της Μικρής Σάντας

Οι πρόγονοι και οι πρώτοι οικιστές Σανταίοι της Μικρής Σάντας ζούσαν στον Πόντο στις δασωμένες πλαγιές της κοιλάδας του ποταμού Γιάμπολη, νοτιοανατολικά της Τραπεζούντας, και σε απόσταση δωδεκάωρης πορείας από αυτήν.

Επτά γραφικά χωριά (των Πιστοφάντων, Ισχανάντων, Πινιατάντων, Κοζλαράντων, Τσακαλάντων, Τερζάντων και Ζουρνατσάντων) με το κοινό όνομα Σάντα, σκαρφαλωμένα στις απότομες βουνοπλαγιές, στολίδια λαμπερά στην βαθυπράσινη χλαμύδα των απέραντων δασών τους, ήταν η περιοχή που ζούσαν οι Σανταίοι.

Η Σάντα του Πόντου ιδρύθηκε από φυγάδες Έλληνες των παραλίων, μετά την πτώση της Τραπεζούντας (1461).

Η ζωή των κατοίκων της ήταν μια συνεχής αντιδικία με τον τουρκισμό και αγώνας εναντίον των αυθαιρεσιών του, ώς την ημέρα της οριστικής καταστροφής τους από το τουρκικό κράτος (Σεπτέμβριος 1921).

Από το 1461 ώς το Σεπτέμβριο του 1921, η Σάντα ήταν αδούλωτη και ακμαία, περήφανη νησίδα ελληνική μέσα σε τρικυμισμένη θάλασσα αλλόδοξου μίσους, πιστή θεματοφύλακας, μαζί με τον υπόλοιπο ελληνισμό του Πόντου.

Γράφει ο
Παύλος Πυρινός
τ. λυκειάρχης

Στις 11 Σεπτεμβρίου 1921 η μεγάλη καταστροφή

Στις 11 Σεπτεμβρίου 1921, τακτικός τουρκικός στρατός και χιλιάδες περίοικοι Τούρκοι παρέδωσαν τη Σάντα στη λεηλασία και στη φωτιά, ενώ τα γυναικόπαιδα και οι γέροι εσύροντο στην εξορία, στα βάθη του Κουρδιστάν, στο Ερζερούμ και αλλού, για να εξοντωθούν εκεί από την πείνα, τη γύμνια, την αρρώστια και τις κακουχίες.

Οι Σανταίοι που μπόρεσαν να επιζήσουν και ήρθαν πρόσφυγες στην Ελλάδα μετά το 1922, έχουν εγκατασταθεί σχεδόν στην ολότητα τους στη Μακεδονία και τη Θράκη.

Πολλές ομάδες ίδρυσαν καινούργια, αμιγή χωριά Σανταίων, όπως τη Μικρή Σάντα και την Καστανιά στο νομό Ημαθίας, τη Νέα Σάντα (το μεγαλύτερο από όλα) στο νομό Κιλκίς κ. α.

Το ιστορικό ίδρυσης της Μικρής Σάντας

Οι πρώτοι οικιστές της Μικρής Σάντας, όταν ήρθαν στην Ελλάδα, με την ανταλλαγή (το 1922), αναζήτησαν και βρήκαν τέτοιο τόπο για να χτίσουν το νέο τους χωριό, που να μοιάζει με το φυσικό περιβάλλον της Σάντας του Πόντου.

Ως τέτοιο τόπο βρήκαν την περιοχή της Μικρής Σάντας Βέροιας. Έτσι έχτισαν το χωριό τους μέσα στις διακυμάνσεις του όρους Βερμίου, που βρίσκεται στη δυτική πλευρά του νομού Ημαθίας, σε υψόμετρο 750 μέτρων από τη θάλασσα, κοντά στην Παναγία Σουμελά.

Το νέο χωριό, σε μικρό χρονικό διάστημα, μετατράπηκε από ορεινό και άγονο τόπο σε ένα πανέμορφο περιβόλι. Αυτό οφείλεται, κυρίως, στην εργατικότητά τους, την υπομονή τους και στη γρανιτένια τους θέληση. Ακολουθώντας το πνεύμα της προοδευτικής και σύγχρονης γεωργίας, έφεραν από το εξωτερικό εξευγενισμένες ποικιλίες οπωροφόρων δένδρων και δημιούργησαν υποδειγματικούς οπωρώνες.

Άριστοι τεχνίτες οι πρώτοι οικιστές της Μικρής Σάντας

Οι πρώτοι οικιστές ήταν άριστοι τεχνίτες οικοδομών και πολλοί από αυτούς ήταν ασυναγώνιστοι στην καλλιτεχνική κατεργασία της μαρμαρόπετρας (όπως ο Θεόδωρος Σιδηρόπουλος και ο Μιλτιάδης Κωστηκίδης).

Ακόμη, από τους Σανταίους αναδείχθηκαν πάνω από 20 λυράρηδες και πολλοί τραγουδιστές.

Στο θέατρο δημιούργησαν αξιόλογη παράδοση. Θεατρόφιλοι από τη φύση τους, έστησαν στο σχολείο μόνιμη σκηνή, με θαυμάσιες σκηνογραφίες και μια σπάνια αυλαία

Μικρή Σάντα Ημαθίας, ποδοσφαιρική ομάδα 1948

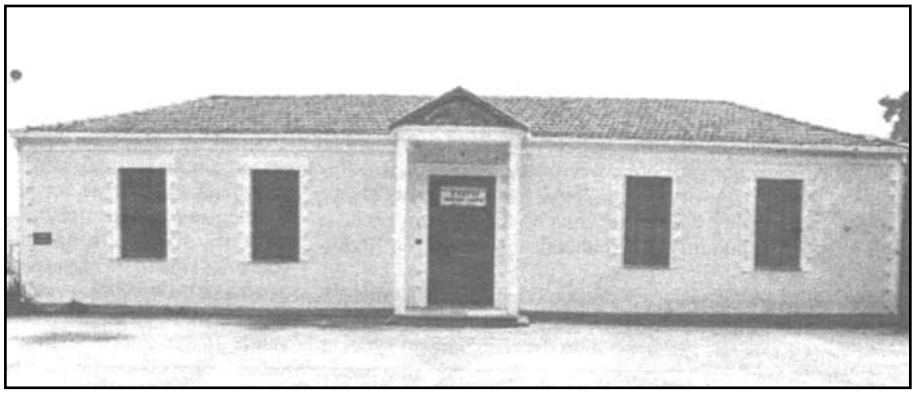

Μικρή Σάντα Ημαθίας, το σχολείο

(σώζεται η αυλαία αυτή - τοιχογραφία (1941), έργο του αείμνηστου Πόντιου και Σανταίου ζωγράφου Θεόδωρου Χειμωνίδη.

Τα ονόματα των πρώτων οικιστών της

Οι πρώτοι οικιστές Σανταίοι της Μικρής Σάντας αναφέρονται στη συνέχεια, για να μείνουν στην ιστορία ως αιώνιοι μάρτυρες του ξεριζωμού τους από τις αλησμόνητες πατρίδες.

Αυτοί είναι:

1. Αμοιρίδης Αθανάσιος του Αχιλλέα
2. Αμοιρίδης Ματθαίος του Αχιλλέα
3. Αμοιρίδης Πέτρος του Αχιλλέα
4. Αμοιρίδης Χρήστος του Αχιλλέα και Αγάπη, χήρα Θεοδώρου
5. Ανδρεάδης Χαράλαμπος του Αβραάμ
6. Γεγετσίδης Δημήτριος του Αλεξ.
7. Γεγετσίδης Σπύρος του Γεωργίου
8. Γραμματικόπουλος Ανδρέας του Κωνσταντίνου
9. Γραμματικόπουλος Γεώργιος του Κωνσταντίνου
10. Γραμματικόπουλος Γεώργιος του Ηλία
11. Γραμματικόπουλος Ισαάκ του Ηλία
12. Διαμαντίδης Θεόδωρος του Ιωάννη
13. Ελενίδου Σοφία, χήρα του Αβραάμ
14. Ελευθεριάδης Γεώργιος του Κωνσταντίνου
15. Θεοδωρίδης Αχιλλέας του Ιωάννη
16. Θεοδωρίδης Δημήτριος του Αλεξάνδρου
17. Θεοδωρίδης Ραφαήλ του Ιωάννη
18. Θεοδωρίδου Ζωή, χήρα Χριστόφορου
19. Ιορδανίδης Νικόλαος του Δημητρίου
20. Ιωσηφίδου Μαρία, χήρα Χριστόφορου
21. Κουτμηρίδης Ιωάννης του Κωνσταντίνου
22. Κουτμηρίδης Θεόδωρος του Κωνσταντίνου
23. Κουτμηρίδης Νικόλαος του Κωνσταντίνου
24. Κουτμηρίδης Σπύρος του Γεωργίου
25. Κωνσταντινίδης Σταύρος
26. Κωστηκίδης Μιλτιάδης του Αβραάμ
27. Κωστηκιδης Χρήστος του Αποστόλου
28. Λαχανόπουλος Νικόλαος του Ιωάννη
29. Μουρατίδης Γεώργιος του Παναγιώτη
30. Ξυμιτίδης Νικόλαος του Μιχαήλ
31. Πιπερίδης Ηλίας του Αβραάμ
32. Πιπερίδης Σταύρος του Αβραάμ
33. Πιπερίδης Στυλιανός του Αβραάμ
34. Πιπερίδης Χαράλαμπος του Αβραάμ
35. Πιστοφίδης Ανέστης του Θεοδώρου
36. Πιστοφίδης Ιωάννης του Θεοδώρου
37. Πιστοφίδης Μιχαήλ του Αναστασίου
38. Πιστοφίδου Παρθένα, χήρα Χρήστου

39. Πολιτίδης Αλέξανδρος του Χαράλαμπου
40. Πολιτίδης Χαράλαμπος του Δημητρίου
41. Σιαμανίδου Θεοδότη, χήρα Ευσταθίου
42. Σιδηρόπουλος Θεόδωρος του Γεωργίου
43. Τριανταφυλλίδης Ιωάννης του Θεοδώρου
44. Τσαχουρίδης Αλέξανδρος του Παναγιώτη
45. Τσαχουρίδης Γεώργιος του Θεοδώρου
46. Τσαχουρίδης Μιχαήλ του Παναγιώτη
47. Τσαχουρίδης Παναγιώτης του Θεοδώρου
48. Τσαχουρίδης Τριαντάφυλλος του Αναστασίου
49. Τσαχουρίδης Χρήστος του Γεωργίου
50. Χειμωνίδης Ανέστης του Πέτρου
51. Χειμωνίδης Γεώργιος του Πέτρου
52. Χειμωνίδης Δημήτριος του Γεωργίου
53. Χειμωνίδης Θεόφιλος του Πέτρου
54. Χειμωνίδης Μιλτιάδης του Παύλου
55. Χειμωνίδης Περικλής του Πέτρου
56. Χειμωνίδου Χριστίνα, χήρα Πέτρου
57. Χειμωνίδης Παύλος του Γεωργίου
58. Γεγιτσίδης Αλέξιος του Γεωργίου
59. Σιδηρόπουλος Νικόλαος
60. Κωστηκίδης Αβραάμ του Δημητρίου
61. Τριανταφυλλίδης Θεόδωρος
62. Θεοδωρίδης Μιχαήλ του Ιωάννη
63. Τσαλικίδης Παπαγιώργης - ιερέας
64. Ιορδανίδης Ιορδάνης

Το δημοτικό σχολείο της Μικρής Σάντας

Οι πρόγονοι των Σανταίων της Μικρής Σάντας, στην Επτάκωμη Σάντα του Πόντου, είχαν ιδιαίτερη έφεση στην παιδεία, στη μόρφωση των παιδιών τους και, με όλη τη

Μικρή Σάντα Ημαθίας, σχολείο - λαογραφικό μουσείο

φτώχεια τους, φρόντιζαν να στείλουν τα παιδιά τους στο Φροντιστήριο Τραπεζούντας να σπουδάσουν.

Η πιο τρανή απόδειξη της ιδιαίτερης έφεσης των Σανταίων στην παιδεία είναι η τολμηρή, αν όχι παράτολμη, απόφαση των Σανταίων να ανεγείρουν γυμνάσιο στη Σάντα του Πόντου, έργο μεγάλο, τεράστιο, πολύ δυσανάλογο με τις οικονομικές τους δυνάμεις.

Αλλά και στην Ελλάδα, οι επιζήσαντες της τραγωδίας Σανταίοι, αντί να επιδοθούν στο εμπόριο και τις επιχειρήσεις, όπως οι άλλοι Πόντιοι, έδωσαν την προτίμησή τους πάλι στην παιδεία.

Οι πρώτοι οικιστές Σανταίοι της Μ. Σάντας, αμέσως, μετά την εγκατάσταση τους στη νέα τους πατρίδα, έχτισαν, με πολύ μεράκι, στο κέντρο του χωριού, το μεγαλόπρεπο δημοτικό σχολείο, δείγμα του ενδιαφέροντός τους για την παιδεία και τη μόρφωση των παιδιών τους.

Το δημοτικό σχολείο της Μικρής Σάντας, που χτίστηκε με προσωπική εργασία και συνεισφορά χρημάτων των πρώτων οικιστών, λειτούργησε ως μονοθέσιο σχολείο με 50-60 μαθητές κατά τα σχολικά έτη 1922-1965, οπότε και καταργήθηκε λόγω έλλειψης μαθητών.

Κατά τα σχολικά έτη 1948-1950 το δημοτικό σχολείο της Μικρής Σάντας λειτούργησε στην πόλη της Βέροιας, στην περιοχή Πασακιόσκι της Καλλιθέας, γιατί οι κάτοικοί της μεταφέρθηκαν αναγκαστικά στη Βέροια, ως ανταρτόπληκτοι.

Στα δύσκολα εκείνα χρόνια της φτώχειας, οι δημιουργικοί και άξιοι Σανταίοι, όταν μεταφέρθηκαν στη Βέροια, αγόρασαν οικόπεδο και με προσωπική εργασία, έχτισαν το δικό τους μονοθέσιο δημοτικό σχολείο.

Οι δάσκαλοι που υπηρέτησαν στο σχολείο

Δάσκαλοι που υπηρέτησαν στο δημοτικό σχολείο της Μικρής Σάντας ήταν: Γεώργιος Κων. Γραμματικόπουλος (1922-1940), Νικόλαος Κωνσταντινίδης (1940-1941), Κλήμης Παπαδόπουλος (1942-1943), Ιωάννης Τριανταφυλλίδης (1944-1955), Χρήστος Καγιανάς, Δημήτριος Γραμματικόπουλος, Γεώργιος Παπαστάμος, Σωκράτης Δεληγιώργης (από το 1956 έως το 1965).

Από τους πιο πάνω δασκάλους, ο Σανταίος Γεώργιος Γραμματικόπουλος ήταν, κατά κοινή ομολογία, η ψυχή της Μικρής Σάντας και η πολιτιστική του προσφορά είναι ανεκτίμητη. Ήταν ο άνθρωπος που εμφύσησε στις ψυχές των μαθητών του τη δίψα για τη μάθηση, την άμιλλα και τις ευγενικές επιδιώξεις. Άνθρωπος δημιουργικός, δραστήριος, με οράματα και προοπτική, οργάνωσε ένα υποδειγματικό σχολείο, μετατρέποντάς το σε μια πραγματική δημιουργική Κυψέλη, έβγαλε μαθητές που διακρίθηκαν αργότερα ως άξιοι πολίτες.

Επιστήμονες και άλλοι από τη Μικρή Σάντα

Πάρα πολλοί από τους μαθητές του έγιναν επιστήμονες. Ενδεικτικά αναφέρονται οι παρακάτω:

Κώστας Ελενίδης, φιλόλογος, Γεώργιος Σιδηρόπουλος, μαθηματικός, Αβραάμ Κωστηκίδης, χημικός, Δημήτρης Γραμματικόπουλος, δάσκαλος, Παύλος Γραμματικόπουλος, δάσκαλος, Αριστοτέλης Λαχανόπουλος, δικηγόρος, Αργύριος Τσαχουρίδης, δικηγόρος, Νίκος Γραμματικόπουλος, ηλεκτρολόγος μηχανικός, Κοσμάς Κωνσταντινίδης, ηλεκτρολόγος μηχανικός και άλλοι.

22 Σεπτεμβρίου ΑΓΙΟΣ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΣ ΦΩΚΑΣ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΣΙΝΩΠΗΣ Ο ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΜΑΣΕΙΑΣ

Προστάτης ἅγιος τῶν ναυτίλων τοῦ Εὐξείνου Πόντου: «πρῶτος τῶν ἐν Πόντῳ λαλεῖται ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας κυβερνήτης τῶν ναυτίλων, λαλητός ἐν παντί τῷ κόσμῳ».

Λαϊκός Ἅγιος, πού ἀγαπήθηκε, τιμήθηκε καί λατρεύτηκε στόν Πόντο ὅσο λίγοι Ἅγιοι τῆς Ὀρθοδοξίας. Μαρτύρησε ἐπί αὐτοκράτορος Ρώμης Τραϊανοῦ (98-117 μ.Χ.).

Γιά τόν Ἅγιο Φωκᾶ ἔχουν γραφτεῖ πολλά καί ἐνδιαφέροντα πού ἀναδεικνύουν τά ἔργα καί τά θαύματά του. Καί περιγράφουν τή σχέση του μέ τούς θαλασσοπλέοντες. Λεπτομέρειες ἐπίσης ἔχουν διασωθεῖ καί γιά τό μαρτυρικό του τέλος.

Ἅγιος Φωκάς

Ἐνδεικτικά ἀναφέρω:

α) Ἐγκώμιον εἰς τόν Ἅγιον Ἱερομάρτυρα Φωκᾶν (Ἀστέριος ἐπίσκοπος Ἀμασείας α΄ τέταρτο τοῦ 5ου αἰώνα).

β) Δύο κείμενα γιά τά νεανικά του χρόνια (Van de Vorst σελ. 272-284).

γ) Μαρτύριον Ἁγίου Φωκᾶ (Acta Sanctorum Julii III, σελ. 629-645).

δ) Ἐγκώμιον εἰς τόν ἐν ἁγίοις Ἱερομάρτυρα Φωκᾶν τόν Θαυματουργόν [Ἀνδρέας Χαρτοφύλαξ Λιβαδηνός – (Analecta Bollandiana Τόμ. XXX, σελ. 284-289) Γράφτηκε τό 1361].

ε) ΚΑΝΩΝ ΑΓΙΟΥ ΙΩΣΗΦ (3 Ἀπριλίου) τοῦ Ὑμνογράφου, ΕΙΣ ΑΓΙΟΝ ΦΩΚΑΝ ΤΟΝ ΣΙΝΩΠΕΑ (Μνήμη Ἀγ. Ἰωσήφ, 3 Ἀπριλίου).

Ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου Φωκᾶ ἑορτάζεται δύο φορές ἀπό τήν Ἐκκλησία. Στίς 22 Σεπτεμβρίου πού εἶναι ἡ ἡμέρα τοῦ μαρτυρίου του καί στίς 23 Ἰουλίου πού εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς ἀνακομιδῆς τοῦ λειψάνου του στήν Κων/πολη. Μάλιστα στήν Κων/πολη ἀποτελοῦσε πολύ σημαντική γιορτή καί πανήγυρη ἡ 23η Ἰουλίου.

Ὁ πρῶτος Ναός πρός τιμήν του χτίστηκε στήν Κορδύλη (Ἀκτσέ-Καλέ) τοῦ Πόντου, πιθανότατα πάνω σέ Ἱερό τῶν Διόσκουρων, πού λατρεύονταν στήν ἀρχαιότητα, ὡς θεοί σωτῆρες θαλασσοπόρων καί ναυαγῶν. Ἡ ὕπαρξη βέβαια μνημείων τῶν Διόσκουρων στήν περιοχή, κοντά στό Ἰασόνιο Ἀκρωτήριο, ἔχει σχέση μέ τό μύθο τῆς Ἀργοναυτικῆς Ἐκστρατείας στήν ὁποία οἱ Διόσκουροι συμμετεῖχαν καί «ἔσωσαν τούς συμπλωτῆρας, κατασιγάσαντες δεινήν τρικυμίαν».

Ὁ Ναός τοῦ Ἁγίου στήν Κορδύλη καταστράφηκε σέ μιά βαρβαρική ἐπιδρομή – κάτι ὄχι σπάνιο ἐκεῖνα τά χρόνια – καί ἀνοικοδομήθηκε ἐκ βάθρων ἀπό τόν Ἀλέξιο Γ΄ Κομνηνό. Στά ἐγκαίνια τοῦ Ναοῦ πού ἔγιναν τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1361, ἀναφέρεται μέ κάθε λεπτομέρεια ὁ «πρωτοβουλάριος καί χαρτοφύλαξ τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῶν Τραπεζουντίων Ἀνδ. Λιβαδηνός». Ἀπό τόν Λιβαδηνό μαθαίνουμε ὅτι ὁ φιλόθεος καί φιλομάρτυς Ἀλέξιος Γ΄ ἐπικαλέστηκε τό ὄνομα καί τή βοήθεια τοῦ Ἁγίου Φωκᾶ, ὅταν κάποτε ἐπιστρέφοντας μέ πλοῖο ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη, κινδύνεψε νά πνιγεῖ κοντά

Γράφει ο συγγραφέας **Κώστας Νικολαΐδης**

στά Πλάτανα (Ἑρμώνασσα) ἀπό μεγάλη τρικυμία (Κορδύλη καί Πλάτανα ἀπέχουν πολύ λίγο μεταξύ τους).

Μᾶς λέει ἀκόμα ὁ Ἀ. Λιβαδηνός, ὅτι τόν ἐγκαινιασμό τοῦ Ναοῦ τέλεσε ὁ τότε Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Νήφων ὁ Πτερυγιωνίτης (1351-1364), παρουσία πλήθους λαοῦ καί ὅτι ἐπρόκειτο γιά ἡμέρα χαρᾶς καί μεγάλης πανήγυρης. Ἐκφράζει ἐπίσης τόν θαυμασμό του γιά τήν ἐξαιρετική ὡραιότητα τοῦ Ναοῦ, πού χτίστηκε μέ τά καλύτερα ὑλικά («κτίσματί τε λίθοις καί τιτάνοις ὡράϊσε») καί γιά τό ὑπέροχο τῶν τοιχογραφιῶν («καί ἱστορίαις ἐκάλλυνε καί ἁγίοις ἐκτυπώμασιν ἐξηγλάϊσε», ἐννοεῖ βέβαια τόν Ἀλέξιο πού ἀνέλαβε τή δαπάνη).

Καί ἄλλοι ὅμως Ναοί ἀφιερώθηκαν στόν Ἅγιο Φωκᾶ κατά μῆκος τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου καί ἰδιαίτερα στά τρικυμιώδη ἄκρα του (Χρ. Φιλιππίδης, ὅ.π., σελ. 504).

Ἐκκλησία οἰκοδομήθηκε ἐπ᾽ ὀνόματί του καί στό Μεσάχωρο τοῦ Βοσπόρου στήν Κων/πολη (στό Ὀρτάκιοϊ), πού σώζεται ἀκόμα.

Τόν Ἅγιο Φωκᾶ τίμησε μέ ἐγκώμιά του καί ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Κλείνουμε τό ἀφιέρωμα στόν Ἅγιο Φωκᾶ μέ δύο τροπάρια ἀπό τόν κανόνα τοῦ Ἁγίου Ἰωσήφ «Εἰς τόν Ἅγιον Φωκᾶν».

Ὅσιος« ἐν Ὁσίοις ἀναδέδειξαι, ἔνδοξε,
καί ἐν μάρτυσι περιφανής
θαυμαστῶς ἀθλήσας
καί τόν πολέμιον, νικήσας,
Φωκᾶ θαυμάσιε».

«Κυβερνήτην σέ ἄριστον
ἐπικαλοῦνται ἀεί
οἱ πλωτῆρες, μάρτυς
καί θαλαττίων
ἐκλυτροῦται, σοφέ,
συμφορῶν ἔνδοξε
εὐπροσδέκτοις εὐχαῖς σου ἀνυμνοῦντες
τόν παμβασιλέα
καί δημιουργόν
καί Θεόν εἰς τούς αἰῶνας».

Ὁ βραχίονας τοῦ Ἱερομ. Φωκᾶ φυλάσσεται στήν Ἱερά Μονή Ἰβήρων τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἐνῶ τεμάχιο λειψάνου του φυλάσσεται στην Ἱ. Μ. «Παναγίας Σουμελᾶ».

Πενήντα χρόνια από την κοίμηση του Αγίου μας Γεωργίου (Καρσλίδη)

Γ. Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ
Φιλολόγου –
τ. Λυκειάρχη*

Αχνό το φως των καντηλιών. Διακρίνεις τις γαλήνιες μορφές των Αγίων με τις πολιές διχαλωτές γενειάδες που σ᾽ ευλογούν νοερά. Ένας ένας οι πιστοί προσέρχονται ακροπατώντας. Γλυκύτατες οι μελωδίες των αδελφών. Υποβλητικές οι ψαλμωδίες των πατέρων στο καθολικό της Ιεράς Μονής Αναλήψεως του Σωτήρος. Η ώρα του εσπερινού. Ένας εσπερινός αλλιώτικος από τους άλλους. Παραμονή της κοίμησης του Αγίου μας Γεωργίου. Πόση συγκίνηση να μετέχεις σε τέτοιες ιερουργίες. Δύσκολος ο δαμασμός των δακρύων. Τριανταπέντε χρόνια ενασχόληση με τη ζωή και το έργο του Αγίου μας. Έργο ζωής

εδραζόμενο σε αναμφίλεκτη πίστη για την Αγιότητά Του. Το επιβεβαιώνουν και οι Άγιοι Πατέρες της Αγιώνυμης Μοναστικής Πολιτείας του Άθω, χαρακτηρίζοντάς Τον ως έναν από τους μεγαλύτερους Αγίους των δέκα τελευταίων αιώνων!, ενώ ο πατήρ Νικόδημος Μπιλάλης τον χαρακτήρισε ως « το τηλεσκόπιο- βίντεο του Θεού!». Ήδη έχει συνταχθεί η Ακολουθία Του και το Απολυτίκιό του.

Και ο πιστός λαός, ο λαός του Κυρίου συμπορεύεται. Ως Άγιος έχει καθιερωθεί στη συνείδησή του εδώ και χρόνια. Αλάθητο το κριτήριο του λαού. Γι' αυτό και προσέρχεται στην Ιερά του Μονή για να προσκυνήσει τα Άγια Λείψανά Του και την Εικόνα Του. Προέτρεξε της επίσημης Εκκλησίας ο πιστός λαός του Κυρίου. Και οι Πατέρες της Αθωνικής Πολιτείας ιστόρησαν την Εικόνα Του, τοποθετώντας την στο Εικονοστάσι. Αλλά και ο νέος Ποιμενάρχης μας κ. Παύλος πιστεύοντας ακράδαντα στην Αγιότητά του έθεσε σε προσκύνημα τα Άγια Λείψανά του, τα οποία ευωδιάζουν τοποθετώντας δίπλα Τους την πρόσφατα ιστορηθείσα Εικόνα Του από τις αδελφές της Ιεράς Μονής.

Λιμάνι ψυχών απάνεμο ο Άγιός μας. Προικισμένος με εξαιρετικά πλούσιο χάρισμα θεοσημιών. Για «μια εξαιρετικά οσιακή μορφή του αιώνα μας» γράφει ο καθηγητής της Πατρολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Στυλιανός Γ. Παπαδόπουλος , ενώ ο καθηγητής Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Αντώνιος Παπαδόπουλος αναφέρεται στα «θεόθεν Αυτού χαρίσματα, διορατικά, προορατικά, προφητικά και στο χάρισμα του «ποιείν» θαυμάσια».

Ευλογία για τον τόπο μας ο Άγιός μας , τον οποίο ευλαβούνται χιλιάδες πιστών ανά την Οικουμένη (Ευρώπη, Αυστραλία, Καναδάς, Αμερική, Κύπρος, Ελλάδα) επισκεπτόμενοι κατά καιρούς την Ιερά Μονή Του για προσκύνηση, λήψη ευλογίας και ανακούφιση ψυχής.

Ο γράφων διατηρεί ανεξίτηλη στη μνήμη του τη συγκίνηση που ένοιωθε κάθε φορά που ερχόταν σε επικοινωνία με τις αγνές εκείνες ψυχούλες, «τα πρόβατά Του», όπως χαρακτηριστικά ονομάτιζε τα πρώτα του πνευματικά τέκνα , τα οποία, πέρα από την ευλογία ,που λαμβάνανε, δε χόρταιναν να Τον ακούνε.

Ψυχούλες φτωχές σε υλικά αγαθά, όμως με έντονη την αρετή της φιλανθρωπίας, στήριζαν στα πλαίσια των δυνατοτήτων τους το φιλανθρωπικό του έργο. Κι Εκείνος, όταν το σκοτάδι κάλυπτε τα πάντα, μοίραζε με τους ευσεβείς νέους, που οικειοθελώς Τον υπηρετούσαν, όλον τον καρπό της φιλανθρωπίας στους ενδεείς, δίχως να ενδιαφέρεται για τη δική του βρώση.

Τούτες οι λιτές γραμμές ας είναι η ελαχίστη των ευχαριστιών στο απάνεμο λιμάνι της ψυχής μας, στην ευλογία του Αγίου μας Γεωργίου, που αναψύχει τις ψυχές μας και κραταιώνει την πίστη μας στον Ένα, στον Αληθινό Θεό , στο Θεό της Αγάπης, στον Μεγαλόψυχο Κύριο.

*Ο Γ.Κ. Χατζόπουλος, είναι Φιλόλογος τ. Λυκειάρχης, Συγγραφεύς των βιβλίων: και πρώτος βιογράφος του Αγίου Γεωργίου:

1. Η Ζωή και το έργο του Οσίου Πατρός Γεωργίου Καρσλίδη
2. Θαύματα και Προφητείες του Οσίου Πατρός Γεωργίου Καρσλίδη
3. Γεώργιος Καρσλίδης, Ο Θεόπτης και Θεοφόρος Πατήρ
4. Ο προφήτης και θαυματουργός Όσιος πατήρ Γεώργιος Καρσλίδης

«Η καμπάνα του Πόντου»

του Φίλωνα Κτενίδη

Εννοιολογική προσέγγιση

Γράφει ο
Παναγιώτης Παπαδόπουλος

Μέρος 5ο

Στίχοι 183-191

«Ούλα̣ ατά τ' ατίμετα, τ' άξια χρυσοποΰλα̣,
άμον κορόνας, ντ' έδεξεν ο λίβας κ' η φουρτούνα
έφυγαν, έρθαν, 'κάτσανε σ' Εξώτειχα 'ς σην στράταν,
'ς σην στράταν τη Καστρόπορτας,
ντό σύρ' κ' εμπαίν' 'ς σον κάστρεν.

Οι τέσσερις πρώτοι στίχοι ανήκουν στην προηγούμενη, έκτη (VI) ενότητα, που αναφέρεται στη συγκέντρωση των «φαντασμάτων» των πόλεων στο λιμάνι της Τραπεζούντας, κοντά στα Πλάτανα. Όλες τις αναφερόμενες πόλεις, που αποτελούσαν στολίδια του Πόντου, όμορφες σαν τα χρωματιστά πουλιά, τις έδιωξε ο καυτός άνεμος, ο λίβας και η φουρτούνα, σαν τα κοράκια. Έφυγαν όλες και πήγαν και στάθηκαν στον δρόμο, έξω από τα κάστρα, κοντά στην Καστρόπορτα, που οδηγεί στο κάστρο.

Ο Άε - Σάββας κρυφοκλαίει, κι Άε – Φίλ'πον στενάζει
όνταν ελέπ'νε να σουμών' τ' άκλερα τα καράβα̣
π' είχαν πανία ολόμαυρα, ȣ̆κοινία οφειδένα̣,
π' είχαν κατάρτα̣ άμον σταυρά, μαύρα κι αραχνα̣σμένα,
π' έρθαν ας σην Ανατολήν, με θάνατου παντέραν.

Η έβδομη ενότητα εισάγει τον αναγνώστη στην οδυνηρή φάση του αποχωρισμού των κατοίκων των πόλεων και των χωριών από τις πατρογονικές τους εστίες. Με την ποιητική άδεια της προσωποποίησης, ο Άγιος Σάββας κλαίει, ενώ ο Άγιος Φίλιππος γογγύζει. Βλέπουν τα καράβια να πλησιάζουν για να πάρουν μαζί τους τις τραγικές υπάρξεις. Είναι και τα πλοία δυστυχισμένα με τα πανιά τους μαύρα, με τα σχονία τους να έχουν την όψη φιδιών, τα κατάρτια τους να μοιάζουν με μαύρους σταυρούς, γεμάτους αράχνες. Οι αράχνες συμβολίζουν και εδώ τους εγκατελειμμένους χώρους και, βεβαίως, τον θάνατο. Και αυτά τα «άκλερα» καράβια έρχονται από την Ανατολή, με υψωμένη τη σημαία του θανάτου.

Ο ποιητής φαίνεται να θεωρεί την απομάκρυνση και τον ξεριζωμό από τις εστίες των Ποντίων σαν πνευματικό θάνατο, σε συνδυασμό και με τον θάνατο των συγγενών τους.

«Η Όφ' με τα χωρία θε, μέ τ' έμορφα λαγκάδα̣
τα κρύα ποταμόνερα, τα ήμερ' ακρογιάλα̣
π' εί χ̆εν τζαμία ντ' έκρυφταν εικόνας αγιασμένα
π' εί χ̆εν μολάδες χριστιανούς, χοτȣ̆άδες βαφτισμένους
εκλείδωσεν τα εγκλησιάς κ' επέρεν τ' ανοιγάρα̣ 'πέρεν ας σο μαυρόχωμαν,
κι ας σο άσπρον την πέτραν
κ' έρθεν με τα φελούκας ατ'ς κι άραξεν 'ς σην Δαφνούνταν!»

Στους παραπάνω στίχους γίνεται αναφορά σε ένα σοβαρό πρόβλημα, που απασχόλησε, κατά το παρελθόν, την ελληνική κοινωνία στον Πόντο, αλλά και την Εκκλησία. Πρόκειται για τους κρυπτοχριστιανούς, οι οποίοι επίσημα είχαν ασπαστεί τον μουσουλμανισμό, για διάφορους λόγους ο καθένας, και τελούσαν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα με τους μουσουλμάνους, στα σπίτια τους, όμως, παρέμειναν κρυφοί χριστιανοί.

Η αναφορά αρχίζει με την περιοχή του Όφη, ανατολικά της Τραπεζούντας. Κύριο χαρακτηριστικό του πληθυσμού εκείνης της περιοχής είναι ο ομαδικός εξισλαμισμός, που συνέβη τον 17ο αιώνα. Ο ποιητής, αφού περιγράψει την περιοχή με τα όμορφα λαγκάδια της, τα ποτάμια με τα κρύα νερά, τα ακρογιάλια με τις ωραίες παραλίες, θυμάται τα τζαμιά, στα οποία οι κρυπτοχριστιανοί έκρυβαν τις εικόνες, τους ιερωμένους, εξωτερικά Τούρκους και τους χοτζάδες (Τούρκοι ιεροδιδάσκαλοι), που έχουν βαφτιστεί χριστιανοί. Ο ποιητής πιστεύει ότι όλοι αυτοί, αφού έκλεισαν τις εκκλησίες, πήραν τα κλειδιά και, παίρνοντας μαζί τους ως ενθύμιο λίγο χώμα και κάποια πέτρα, έφτασαν με τις βάρκες στο λιμάνι της Δαφνούντας και στάθηκαν μαζί με τους άλλους.

«Το πορτοκαλολείβαδον, το πράσινον το Ρίζε,
εφέκεν τα νεράντζᾳ θε, τα χρυσοπορτοκάλᾳ,
ετυλίγεν τα φύλλα τουν, σάβανα μυρωμένα,
κι έρθεν με τ' άλλτς, έρθεν με τ' ούλτς, 'ς σό μαύρον τ' ακρογιάλι.
Έρθανε και τα Σούρμενα, με τα πολλά καΐκᾳ,
με τοι πολλούς τοι ξενητᾷντς, με τοι καλούς ψαλτάδες
έρθανε και εξύγανε, κ' εγόμωσαν τα στράτας,
κι ενώθανε με τ' αλλουνούς, π' έρθαν ας σα ραχία...

Ν' αϊλί εμέν'... να βάι εμέν'... ντο είν' ατά ντ' ελέπω!

Ούλ' επέλεκαν τον γιαλόν κ' εφέκαν τα τουμπία' εκείν' π' έγκεν Ανατολή κι' άλλ' π' έφερεν η Δύση, εκείν' π' έρθαν α σά ψηλά, κι' άλλ' α σά θαλασάκρια, π' έρθαν ας σά γειτονόπ'ς και ας σα σιμοχώρια, ενώθανε και έβαλαν 'ς σήν μέσ' την Τραπεζούνταν...»

Μετά τον Όφη, σειρά έχει μια άλλη παραλιακή πόλη, η Ριζούντα ή Ρίζε, φημισμένη για τα εύγευστα πορτοκάλια της στις απέραντες εκτάσεις, αλλά και τα πικρά νεράντζια της, που τα χρησιμοποιούν οι ζαχαροπλάστες. Στη φαντασία του ποιητή σχηματίστηκε η εικόνα με τους κατοίκους να τυλίγονται τα φύλλα των δέντρων σαν να ήταν νεκρικά σεντόνια (σάβανα). Στην πραγματικότητα, δεν σημαίνει τίποτε περισσότερο από το να θέλει να πει ότι εκεί στο λιμάνι της Δαφνούντας κατέφτασαν οι παραγωγοί των πορτοκαλιών.

Από πίσω έρχονται τα Σούρμενα. Πάλι έχουμε παραλιακή πόλη, ανατολικά της Τραπεζούντας. Έρχονται με καΐκια οι κάτοικοι, από τους οποίους πολλοί ήταν, λόγω δουλειάς, ξενιτεμένοι. Άλλοι, πάλι, ήταν γνωστοί ως καλοί ψαλτάδες, και όλοι μαζί ήρθαν πεζοπορούντες και γέμισαν τους δρόμους. Εκεί ενώθηκαν με όλους τους άλλους, που κατέφθασαν από τα ορεινά μέρη και βρίσκονταν στο λιμάνι του θρήνου και της συμφοράς. Και, βλέποντας όλα αυτά, ξεσπάει σε κλάμα, με λυγμούς και οδυρμούς. Αλίμονο σε μένα, τα μάτια μου τι βλέπουν.

Συνεχίζει ο ποιητής, στους τελευταίους στίχους της ενότητας (208-212) να περιγράφει τη συγκέντρωση των κατοίκων από τα διάφορα μέρη του Πόντου. Άλλοι, λέει, άφησαν τον γιαλό, άλλοι τα ορεινά μέρη, άνθρωποι από την Ανατολή και από τη Δύση, που ζούσαν

στα βουνά και τις παραλίες του Πόντου. Ζούσαν αδερφωμένοι στα χωριά τους, όπου τα άφησαν όλα και ήρθαν στην Τραπεζούντα.

Εδώ ο Φίλων Κτενίδης, αφού έζησε προσωπικά ο ίδιος, μαζί με τους συμπατριώτες του το δράμα του ξεριζωμού, υπαινίσσεται την αγωνία όλων εκείνων που επέζησαν και πρόκειται να κάνουν ένα αβέβαιο, για την τύχη και το μέλλον τους, ταξίδι. Κανείς δεν τους εγγυήθηκε την ασφάλεια και τις ανθρώπινες συνθήκες διαβίωσης. Ίσως κάποια ελπίδα να κρυφόκαιγε μέσα τους ότι, πηγαίνοντας στην ιστορική τους πατρίδα, δεν θα χαθούν.

«Η Τραπεζούντα, η κυρά βασίλισσα κ' αφέντρᾳ
χιλέχρονος νοικοκυρά και πάντα νέησα νύφε, δοξασμέντσα και
ξακουστή κ' ελεύτερη και σκλάβα, τα μαλλί' ατ'ς εξάσπρισαν, τ' ομμᾷτ'
ᾳτ'ς εθολώθαν την ώραν ντο εντίκρυσεν ατόσα... καμονάντας...

Μαύρα εφόρ'νεν λώματα, μαύρον μαντήλ' 'ς σ' ωμί' ατ'ς,
μαύρον ζωνάρ' 'ς σην μέσεν ατ'ς και κόκκινα σαντάλᾳ...
Εγκαλᾷστεν ατ'ς ουλουνούς με την ψήν και τ' ομμότᾳ,

κι αμίλετοι κ' εκείν' κι ατέ, 'ς σά κάστρα ανεφόρτσαν.
Εποίκαν τόπον, ένοιξαν κι εκείνε εμπροδέβεν
ψηλή, λεγνή, περήφανη, Λαραχανής ελάτη...»

Συνεχίζεται και στην ενότητα αυτή η ελεγειακή αφήγηση, με επίκεντρο την ένδοξη ιστορία της Τραπεζούντας, αλλά και τα δεινά της μοίρας, τα οποία υφίσταται.

Υπενθυμίζεται εδώ ότι η Τραπεζούντα είναι μια από τις αρχαιότερες πόλεις, με πλούσια ιστορία και ελληνικό πολιτισμό. Η ίδρυσή της, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Ιωάννη Ευγενικού, Βυζαντινού συγγραφέα του 14ου αιώνα, ανάγεται στο έτος 756 π. Χ. με τον εποικισμό των Σινωπαίων, λίγα χρόνια μετά την έναρξη των πρώτων ολυμπιακών αγώνων της αρχαίας Ελλάδας (776 π. Χ.). Η αρχαία Ρώμη ιδρύθηκε από τον Ρωμύλο το 753 π. Χ. Βασίλισσα και χιλιόχρονη νοικοκυρά την ονομάζει ο ποιητής Φίλων Κτενίδης και νεόνυμφη όπως πάντα, δοξασμένη και ξακουσμένη. Είναι ελεύθερη και σκλάβα μαζί, γιαυτό άσπρισαν τα μαλλιά της και θόλωσαν τα μάτια της από τους πολλούς καημούς. Είναι η εικόνα της βασανισμένης και απελπισμένης γυναίκας. Η ενδυμασία της προδίδει την άσχημη κατάσταση, στην οποία βρίσκεται. Τα ρούχα της, η μαντίλα στον ώμο της, αλλά και η ζώνη στη μέση της είναι όλα μαύρα, ενώ τα πέδιλα στα πόδια της έχουν κόκκινο χρώμα.

Η Τραπεζούντα, η βασίλισσα, αγκάλιασε όλες τις άλλες πόλεις και άρχισαν να ανηφορίζουν, πρώτη αυτή και πίσω της ακολουθούν πόλεις και χωριά. Βαδίζει πρώτη, υψηλή και περήφανη, σαν τα πανύψηλα έλατα της Λαραχανής. Εδώ, προφανώς, υπονοείται η μεγάλη αριθμητική συμμετοχή των προσφύγων της Τραπεζούντας, έναντι των άλλων πόλεων, που όλες μαζί ακολουθούν τον μακρύ δρόμο της προσφυγιάς και του μαρτυρίου.

«Από Θεού ερχίνεσαν να κρούγ'νε τα καμπάνας,
Χωρίς δεσπότ' διαταγήν και διάκου συνεργίαν ...
Αγέρτς κι η Θεοσκέπαστος και η Αγία Μαρίνα
Ερχίνεσαν με τα μικρά, τ' ελαφρά καμπανόπα,
με τα βαρέα, τα τρανά τ' Εξώτειχα Αγιάννες,
εβρόντεσεν Αε Γοργόρτς, βοά Αε Βασίλης,
Υπαπαντή και ο Χριστόν, κι Άε Γιάννες τη Δαφνούντας ...»

Ξαφνικά, άρχισαν να χτυπούν οι καμπάνες σαν από θεϊκόν θαύμα, χωρίς τη φροντίδα του μητροπολίτη και του διάκονου. Αμέσως μετά, άρχισαν να χτυπούν οι μικρές καμπάνες του Αγίου Γεωργίου, της Παναγίας Θεοσκεπάστου και της Αγίας Μαρίνας. Ακούστηκε και ο βαρύς ήχος από την εκκλησία του Αγίου Ιωάννη, που βρίσκεται έξω από τα τείχη. Σαν βροντή δυνατή ακούστηκε ο ήχος της καμπάνας του Αγίου Γρηγορίου. Ακούστηκε δυνατά και ο ήχος της καμπάνας του Αγίου Βασιλείου, της Υπαπαντής, του Χριστού και του Αγίου Ιωάννη της Δαφνούντας.

Ο ποιητής της «Καμπάνας», ο Φίλων Κτενίδης, ήταν άνθρωπος με βαθιά εθνικά και θρησκευτικά συναισθήματα. Την αγάπη για την πατρίδα του, την Ελλάδα, την απέδειξε έμπρακτα όταν ήρθε το 1912 να συμμετάσχει ως εθελοντής στους βαλκανικούς πολέμους με την Τουρκία. Αυτός ήταν ένας λόγος σοβαρός να καταδιώκεται από την Τουρκία. Αλλά και την αγάπη του για τον Χριστό και την Παναγία την έδειξε, όχι μόνον ως τρόπο ζωής του, ιδιαιτέρως μέσα από την ποίησή του. Κυρίως, όμως, με την έμπνευσή του να ανιστορήσει τη μονή της Παναγίας Σουμελά.

Προσωπικότητα θεοσεβής, θλίβεται με την ανάμνηση ότι, ύστερα από τριάντα χρόνια, το 1950, ώριμος και ολοκληρωμένος ποιητής, οι εκκλησίες και τα μοναστήρια στον Πόντο έμειναν αλειτούργητα. Όλες αυτές οι εκκλησίες είναι γύρω από την Τραπεζούντα και τη Ματσούκα τόπο καταγωγής του.

Εξέγκεν λάμψην θεϊκόν, τ' Αγιά Σοφίας ο τρούλον
Ο Άγιος Ευγένιος έλαμψεν άμον ήλῳς,
αστράφτ' η Χρυσοκέφαλος κι αντιφεγγίζ' ο κάστρῳν,
Άε φίλ'πον λαμποκοπά κι η θάλασσα ασημούται ...

Τ' Ελεούσας αποθαμέν' έψανε τα κερία ...
και τ' Άε Σάββα φώταξεν το τρανόν η καντήλα ...
Τ' ερημοκκλήσᾳ τα μικρά κι ούλᾳ τα παρεκκλήσᾳ
εφώτιζαν... κι εφώτιζαν! 'ς σην γην άστρᾳ εγένταν ...

Καμπάνας μικρά και τρανά, εγένταν ούλᾳ έναν!
Έναν καμπάναν κρεμαστόν, ας σ' ουρανού την μέσεν
αργοσαλεύ' και αργοκρούει απάν' 'ς σην Τραπεζούνταν
και κρύφτ' τον ήλῳν ας σ' ανθρώπ'ς, τον κάστρῳν ας σον ήλῳν.

Κλαίει το καμπανοχτύπεμαν κι αντιδονίζ'ν τα κάστρᾳ
τη καμπάνας το μοιρολόι, ντο κλαίει την Τραπεζούνταν.
Απάν' 'ς αΐκον λείμψανον, αΐκον κρούει καμπάνα!»

Ενώ χτυπούν οι καμπάνες των εκκλησιών, παρατήρησε με το βλέμμα της φαντασίας του ο ποιητής ότι ο τρούλος της Αγίας Σοφίας της Τραπεζούντας έβγαλε κάποια λάμψη. Το ίδιο συνέβη και με τον Άγιο Ευγένιο, του οποίου η λάμψη φάνηκε σαν τον ήλιο. Αστραπές βγάζει και η Παναγία Χρυσοκέφαλος, ενώ η σκιά του κάστρου που σχηματίζεται από το φως του φεγγαριού, έχει τη δική της εικόνα. Και ο ναός του Αγίου Φιλίππου ακτινοβολούσε και η θάλασσα πήρε από το φως του φεγγαριού ασημένιο χρώμα.

Στους στίχους αυτούς παρατηρείται ότι κυρίαρχο στοιχείο είναι το φως. Στην Εκκλησία μας, γίνεται παραδεκτή η ύπαρξη του ανεσπέρου φωτός ως ενέργεια της θείας

δόξας, που πηγάζει από την ουσία του Θεού και βιώνεται ως πνευματική εμπειρία, με τη νοερή αίσθηση των ανθρώπων εκείνων που είναι αφιερωμένοι στην αδιάλειπτη προσευχή.

Θα συμμεριζόμασταν την άποψη εκείνου που θα υποστήριζε ότι η ζωή του αείμνηστου Φίλωνα Κτενίδη ήταν μια συνεχής προσευχή για τον Πόντο και για την εγκαταλελειμμένη μας πολιτιστική κληρονομιά. Αυτό το φως, που μεταμόρφωσε τον Χριστό στο όρος Θαβώρ, μεταμόρφωσε και την υπαρξιακή υπόσταση του Κτενίδη και αυτή θα βοηθήσει για τον ψυχικό του καθαρμό.

Η μακάβρια εικόνα παίρνει τώρα άλλες διαστάσεις. Οι πεθαμένοι της ιεράς μονής της Αγίας Ελεούσας άναψαν τα κεριά. Η μεγάλη καντήλα του Αγίου Σάββα φωτοβόλησε και όλα τα μικρά παρεκκλήσια της περιοχής έβγαζαν το δικό τους φως, και έτσι έμοιαζαν σαν άστρα.

Από το φως των εκκλησιών μεταβαίνουμε στον ήχο της καμαπάνας. Όλες οι μικρές και οι μεγάλες καμπάνες έγιναν μια. Μια καμπάνα, όμως, φαίνεται να κρέμεται στον ουρανό. Ακούγεται να χτυπάει λυπητερά στην Τραπεζούντα, σαν να θέλει να κρύψει κάποια είδηση θλιβερή.

Τα κάστρα αντιβουΐζουν τώρα από το κλάμα της καμπάνας και τον σπαραγμό της, που απλώνεται πάνω από την Τραπεζούντα. Πάνω σε τέτοιο λείψανο αγίου, τέτοιος θρήνος αρμόζει.

Τα φώτα και ο ήχος από τις καμπάνες προμηνύουν τον θάνατο που πλησιάζει στο πλήθος των ανθρώπων.

Συνεχίζεται

Επαγγέλματα που σχεδόν χάθηκαν

Ο γανωτής - καλαϊτζής

Του **Σωκράτη Παυλίδη**

Στα παλιά χρόνια οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν ακόμη χάλκινα σκεύη για τις καθημερινές τους ανάγκες, ιδίως στη μαγειρική, τα λεγόμενα μπακιρικά.

Τα οικιακής χρήσης μαγειρικά σκεύη έπρεπε να γανωθούν δύο φορές τον χρόνο, γιατί με την καθημερινή χρήση και το πλύσιμο με σταχτόνερο, έχαναν τη γυαλάδα που είχαν και που οφειλόταν στην επίστρωση της επιφάνειάς τους με κασσίτερο (καλάι). Αυτό είναι το γάνωμα, που γίνεται επειδή ο χαλκός, χωρίς το κασσιτέρωμα, οξειδώνεται και γίνεται πολύ επικίνδυνος για την υγεία του ανθρώπου.

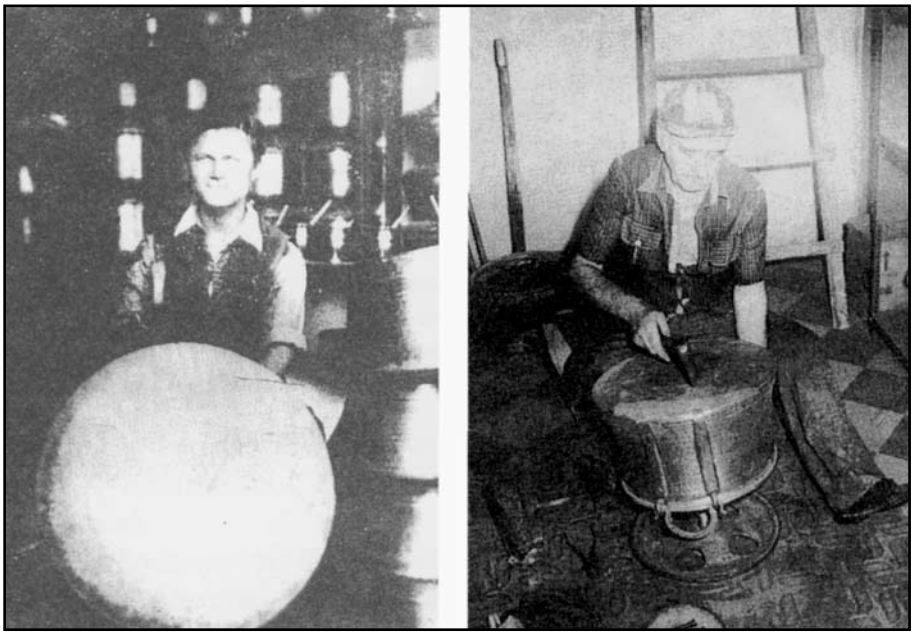

Ο γανωτής – καλαϊτζής είναι από τους παλαιότερους επαγγελματίες, σχεδόν από την εποχή του χαλκού. Η δουλειά του έχει ευθύνη, γιατί σώζει τους ανθρώπους από βέβαιο θάνατο, αν χρησιμοποιούσαν αγάνωτα σκεύη. Η δουλειά του ήταν δύσκολη, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του χειμώνα, που τριγύριζε στους δρόμους, μέσα στο κρύο.

Τα εργαλεία του γανωτή ήταν διάφορα σφυριά, αμόνια σε αρκετά σχέδια και μεγέθη, όλα με τις ονομασίες τους, κι ακόμη, το ξυλάβ', η σιδερένια μεγάλη μασιά, που με αυτήν έπιανε το ζεστό σκεύος, το κολλητήρι, το μαχάνι (φυσερό), το ψαλίδι, βαμβάκι αρκετό αντί για σπόγγο, ένα ταψί, ο βόρακας για να κολλάει τα φθαρμένα, νισατίρ', καλάι και μερικά άλλα.

Τα σκεύη, τηγάνια, κατσαρόλες, κουτάλια, ταψιά, τρυπητήρια (σουρωτήρια), δίλαβα μεγάλα καζάνια και άλλα, έφταναν στο εργαστήρι, όπου ο

Ο Σωκράτης Παυλίδης με τον Γ. Καρυπίδη στο Κιλκίς

γανωτής τα θέρμαινε πρώτα, για να καούν από τις γωνίες οι μαυρίλες και το παλιό καλάι. Μετά το κάψιμο, με σπόγγο άλειβε με βιτριόλι (κεζάπι), για να φουσκώσουν τα καμένα μαύρα και με το πλύσιμο και τρίψιμο με ψιλή άμμο, όλο το σκεύος ήταν πλέον έτοιμο για να γανωθεί.

Ο γανωτής ετοίμαζε από νωρίς υδροχλωρικό οξύ (κεζάπι) μέσα σε γυάλινο σκεύος ποσότητα ανάλογη με το γάνωμα και με το ψαλίδι έκοβε τσίγκο (ψευδάργυρο) και τον έριχνε μέσα στο γυάλινο σκεύος. Ο τσίγκος έβραζε μέσα στο κεζάπι και έλιωνε.. Τότε το κεζάπι δεν είχε εκείνη τη σπιρτάδα και με αυτό άλειφε το σκεύος, το έπιανε με το ξυλάβ', πήγαινε στο μαχάνι (το φυσρρό), που φούντωνε τη φωτιά, και έλεγε: «Χριστέ μ', σ' όνομά σ'. Φύσα ατώρα, παιδί μ', πάτ' τα γανάτᾳ τη μαχανί', άνοιξον τα χέρᾳ σ' ολίγον κι άλλο, μη κοτζίζ' α, μη κόφ'ς α».

Ήθη και έθιμα του γάμου

Του Σάββα Ατματζίδη

Προετοιμασίες του γάμου

Σ γάμος στον Πόντο γινόταν με ένα απαραβίαστο εθιμοτυπικό που μεταφέρθηκε και στην Ελλάδα και το τηρούσαν οι Πόντιοι πρόσφυγες με θρησκευτική ευλάβεια στα πρώτα τουλάχιστον χρόνια του ερχομού τους. Με βάση το εθιμοτυπικό αυτό ο γάμος άρχιζε από τη Δευτέρα και κρατούσε μια εβδομάδα χαράς και κεφιού και για τα δυο νοικοκυριά.

Η Πέμπτη ήταν η πιο ξεχωριστή μέρα για τη νύφη. Τη μέρα αυτή έκοβαν και έραβαν το φουστάνι της νύφης, το πανέμορφο άσπρο νυφικό της και καλούσανε να είναι μπροστά και τα πεθερικά της. Όλοι οι παρευρισκόμενοι, πρώτα όμως οι συγγενείς, έριχναν πάνω στο φόρεμα χρήματα για τη ράφτρα. Η υποψήφια νύφη ήταν υποχρεωμένη τη μέρα αυτή

να παραμένει μέσα στο σπίτι, πάντα όρθια, για να υποδέχεται τον κόσμο που μπαινόβγαινε να της ευχηθεί. Ήταν η ημέρα της μεγάλης δοκιμασίας της, η ημέρα που κρινόταν η αντοχή και η υπομονή της.

Την Παρασκευή λουζόταν η νύφη. Το Σάββατο γινότανε το τελευταίο γλέντι στο σπίτι της νύφης. Την ημέρα αυτή έρχονταν όλοι οι καλεσμένοι, συγγενείς και φίλοι και από τις δυο μεριές και άρχιζε το προγαμήλιο γλέντι. Ήταν ολονύκτιο γλέντι με ασταμάτητους χορούς και ατέλειωτα τραγούδια. Χόρευαν, τραγουδούσαν και χαίρονταν όλοι οι καλεσμένοι.

Το πρωί σιγούσαν τα όργανα και άρχιζαν οι ετοιμασίες της στέψης. Ο γαμπρος πήγαινε στο σπίτι του για να ετοιμαστεί. Κοντά του ήταν πάντα και ο κουμπάρος του. Ήταν η ώρα που πήγαινε να ξυριστεί και να ντυθεί με ό,τι καινούργιο διέθετε. Πρώτα άρχιζε το ξύρισμα του γαμπρού. Γινόταν στη μέση της αυλής και συνοδευόταν πάντα από διάφορα αστεία και πειράγματα που του έκαναν οι φίλοι του. Ακολουθούσε το ντύσιμο, παρουσία πάλι των φίλων και του κουμπάρου.

Στη συνέχεια τον ραντίζανε με ρύζι για να ριζώσει και να καρποφορήσει ο γάμος. Ακολουθούσε το έθιμο του κλειδώματος, για να μην πιάνουν τα μάγια το γαμπρό. Βάζανε δηλαδή το κλειδί στην κλειδαρότρυπα της πόρτας και έπειτα το τραβούσαν έξω και το τοποθετούσαν σε απόσταση ενός μέτρου. Περνούσε τότε ο γαμπρος ανάμεσα στο κλειδί και την κλειδαρότρυπα της πόρτας και αμέσως μετά ξαναβάζανε το κλειδί στην πόρτα. Έτσι, θεωρούσαν ότι κλειδώθηκε ο γαμπρός και δεν τον πιάνουν πια τα μάγια.

Ενώ, λοιπόν, από τη μια μεριά στόλιζαν το γαμπρό, από την άλλη μαζεμένες κοπελιές χτένιζαν και έντυναν τη νύφη στο σπίτι της. Πρώτη τής συμπαραστεκόταν εκεί η παραμάνα, η παράνυφη όπως λένε, που συνήθως ήταν η νουνά της νύφης, ή κάποια ηλικιωμένη συγγένισσα, ή ακόμη κάποια γυναίκα που ήξερε να της συμπαραστέκεται. Όπως ο κουμπάρος δεν απομακρυνόταν ούτε στιγμή κοντά από το γαμπρό, έτσι και η παραμάνα έμενε συνέχεια κοντά στη νύφη.

Συνηθιζόταν – πράγμα που γίνεται ακόμη και σήμερα –, κάτω από τα παπούτσια της νύφης τα κορίτσια να γράφουν το όνομα τους. Πίστευαν πως τα ονόματα που θα έσβηναν με τα πατήματα της νύφης, θα είχαν την καλή τύχη της, δηλαδή, θα παντρευόντουσαν σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Ακολουθούσε το στόλισμά της από τα χέρια της παραμάνας και από τις φιλενάδες της, που στέκονταν όλο το διάστημα τριγύρω της. Ένα χρυσό σύρμα πάνω στα κτενισμένα μαλλιά της, ένα στεφάνι καμωμένο από άσπρα κέρινα λουλούδια λεμονιάς, νυφιάτικα σκουλαρίκια, το πέπλο που το έστελνε ο γαμπρός, ήταν τα βασικά από τα στολίδια της. Ακόμη για να μην την πιάσει και αυτήν το μάτι, της κρεμούσαν γαλάζια χάντρα, το ματοζύνιχο, που είχε και από τις δυο μεριές ζωγραφισμένο μάτι. Όση ώρα τη στολίζανε, οι φιλενάδες της τραγουδούσαν τα καθιερωμένα νυφιάτικα τραγούδια. Τα πιο συνηθισμένα από αυτά ήταν:

Κόρη, αφήν'ς τον κύρη σου και κάνεις άλλον κύρη,
κόρη, αφήν'ς τ' αδέλφια σου και κάνεις άλλα αδέλφια,..
Η παρανύφ'σα έμορφος κ' η νύφε άλλο καλλίον,
ο κούμπαρον έν' παλικάρ' και νιόγαμον θερίον!
Άμον αετός έν' ο γαμπρόν, η νύφε περιστέρα
η νύφε όντες εγέλασεν εφώταξεν η μέρα . Και άλλα...
Νυφόπαρμαν

Ξεκινούσε συνήθως γύρω στις 11 το πρωί. Σχηματιζόταν μια ολόκληρη πομπή. Μπροστά πήγαιναν τα όργανα, πίσω τους ο γαμπρός με τον κουμπάρο και ακολουθούσαν οι συγγενείς και φίλοι. Προπορεύονταν πάντα οι χορευτές που τραγουδούσαν και χόρευαν μέχρι να φτάσουν στο σπίτι της νύφης. Στο μεταξύ, οι νοικοκυρές από τα γύρω σπίτια, έβγαζαν τραπέζια έξω στις αυλές τους, καλοστρωμένα με μεζέδες και γλυκά και τα προσέφεραν στη γαμήλια πομπή. Έτσι, όλο το χωριό έδινε την παρουσία του στο ευχάριστο γεγονός της χαράς.

Οι πιο συνηθισμένοι χοροί που συνόδευαν το γαμπρό, ήταν το διπλό τικ, το τρομαχτό και τελευταία το τας, η καζάσκα κ. ά. Όταν έφταναν στο σπίτι της νύφης, μετά από πολύωρο χορό και πολλά σταματήματα στο δρόμο, έμπαιναν μέσα και ο πατέρας παρέδινε την κόρη του. Τη στιγμή εκείνη φιλούσε και τους δυο στο μέτωπο και τους έδινε τις ευχές του, λέγοντας: «Σου χαρίζω το κορίτσι μου, ζήστε και ευτυχήστε». Οι στιγμές αυτές ήταν πολύ συγκινητικές. Η μάνα ασπαζόταν την κόρη της και τη στιγμή που την παρέδιδε στο γαμπρό, έλεγε τις δικές της προσωπικές ευχές, τις συμβουλές και τις προτροπές της, για το αρμονικό ξεκίνημα της νέας τους ζωής. Είναι η στιγμή που συγκινιόταν και η νύφη και με δάκρυα ανταπέδιδε τα φιλιά της μάνας της. Τα δάκρυα περίσσευαν τη στιγμή που η νύφη διάβαινε το κατώφλι του σπιτιού της και τα όργανα έπαιζαν και τραγουδούσαν το «αχπαστόν», Είναι το τραγούδι που αναφέρεται στον αποχωρισμό της νύφης από το πατρικό της σπίτι.

Όλα άλλαζαν όταν έβγαινε η νύφη από την αυλή του σπιτιού της και τα όργανα άλλαζαν τα τραγούδια και τη μουσική τους. Ξανάπαιρνε το εύθυμο χρώμα του ο γάμος και άρχιζαν το χορό μικροί και μεγάλοι.

Σ' όλο αυτό το διάστημα, όμορφες κοπελιές πρόσφεραν στο πόδι ένα κέρασμα σ' όλους τους καλεσμένους και παίρνανε στη συνέχεια το δρόμο για την εκκλησία. Και πάλι τα όργανα έπαιζαν και καλλίφωνοι τραγουδιστές προπορεύονταν, χόρευαν και τραγουδούσαν ωραία παραδοσιακά τραγούδια του γάμου. Ακολουθούσε ο γαμπρός, κρατημένος παραμάσχαλα από τον κουμπάρο και από γύρω όλοι οι δικοί του, ενώ λίγα βήματα πιο πίσω ακολουθούσε η νύφη κρατημένη κι αυτή «αγκαζέ» από την παραμάνα και τον πατέρα ή τον αδελφό της. Πίσω τους πορευόταν όλος ο υπόλοιπος κόσμος που συμμετείχε στη χαρά, ντυμένος πάντα στα καλά του. Η γαμήλια πομπή, από το σπίτι της νύφης ως την εκκλησιά, κράταγε αρκετή ώρα, γιατί έτσι το ήθελε η συνήθεια και οι νέοι που, χορεύοντας σχεδόν στο ίδιο σημείο, την καθυστερούσαν σκόπιμα. Δεν ήταν λίγες οι φορές που ξεπερνούσε τις δυο και παραπάνω ώρες, με συνεχείς χορούς, πολλές στάσεις και αργά βήματα, πράγμα που έδινε γιορταστικό χρώμα, για πολύ χρόνο, σε όλο το χωριό.

Η στέψη

Όταν με το καλό έφταναν πια στην αυλή της εκκλησίας, τα όργανα σιγούσαν και όλοι έμπαιναν μέσα για να αρχίσει η τελετή της στέψης. Πρώτα έμπαιναν τα παιδιά με τις λαμπάδες, μετά ο γαμπρός με τον κουμπάρο και ακολουθούσε η νύφη με την παραμάνα της. Τους υποδεχόταν ο παπάς, τους έπαιρνε χωριστά έναν έναν από το χέρι, τον γαμπρό και τη νύφη, από έξω ακόμη από τον πρόναο και τους οδηγούσε, τον έναν δίπλα στον άλλον, μέσα στην εκκλησία, μπροστά στο ιερό τέμπλο. Ήταν η στιγμή της πρώτης επαφής τους, η στιγμή που σταυρώνονταν τα χέρια τους. Δεν ήταν λίγες οι φορές που οι νύφες έτρεμαν τη στιγμή αυτή, ενώ άλλες το ξεπερνούσαν με μεγάλη αυτοσυγκράτηση, αλλά και πολλή ταραχή.

Μόλις άρχιζε η τελετή της στέψης άναβαν όλα τα καντήλια και τους πολυέλαιους και όλοι κρατούσαν στα χέρια τους αναμμένα κεριά. Η στέψη γινόταν με στέφανα της εκκλησίας και επικρατούσε μεγάλη ησυχία μέχρι την ώρα που ο παπάς έψελνε το «Ησαΐα χόρευε...» Τότε γινόταν χαμός. Οι νιόπαντροι ακολουθούσαν τον παπά και ο κουμπάρος από δίπλα κρατώντας τα στέφανα και από πίσω τα δυο παιδιά με τις λαμπάδες. Ο

κόσμος κουνούσε τους πολυέλαιους και έριχνε ρύζι, λουλούδια και χρήματα πάνω στους νεόνυμφους και ευχόταν καλορίζικα. Είχαν τη συνήθεια ακόμη, να σηκώνουν και τον κουμπάρο στον αέρα και με τσιμπήματα που του κάνανε, τον υποχρέωναν να κάνει διάφορα ταξίματα όπως χρήματα, ή κάποιο καλό τραπέζι. Επίσης, την ώρα που ο παπάς έλεγε «η γυνή να φοβείται τον άνδρα», το νέο ανδρόγυνο προσπαθούσε ποιος πρώτος να πατήσει το πόδι του άλλου. Πίστευαν πως, τάχα, αυτός που θα πατούσε πρώτος, θα είχε και την κυριαρχία στο σπίτι. Αυτό συμβαίνει και σήμερα και, όσες φορές γίνεται, το εκκλησίασμα σπαρταρά στο γέλιο, ενώ από την άλλη εξοργίζει τον ιερέα.

Στο τέλος έβγαινε και ένας δίσκος πάνω σ' ένα τραπέζι μπροστά στους νεόνυμφους, που ο καθένας άφηνε ό,τι είχε ευχαρίστηση, χαρίσματα για τον παπά.

Ακολουθούσε ο χαιρετισμός του ζευγαριού. Πρώτα περνούσε η πεθερά του γαμπρού, χαιρετούσε και δώριζε το γαμπρό και ύστερα ακολουθούσαν ο πατέρας και αυτός με τα δώρα του, και στη συνέχεια όλοι οι άλλοι συγγενείς και φίλοι του γαμπρού και της νύφης. Η μάνα του γαμπρού παρέμενε στο σπίτι και περίμενε να υποδεχτεί εκεί το νέο ανδρόγυνο.

Συνεχίζεται

Παλαιά έθιμα των Ποντίων

Η κόρ' εκάτσεν κα

Γράφει ο
Χρήστος Παπαδόπουλος
Γρεβενά

Στον Πόντο, στις αλησμόνητες πατρίδες των παππούδων μας, τα έθιμα απέκτησαν και είχαν ισχύ νόμου. Οι Πόντιοι ζούσαν χωρίς κεντρική, δική τους κρατική εξουσία και γιαυτό, οι μεταξύ τους σχέσεις διέπονταν από τα ήθη και έθιμα, ώστε να τηρείται το απαράβατό τους από όλους.

Ο τομέας της ζωής τους, που συγκέντρωνε τα περισσότερα έθιμα, ήταν αυτός που αφορούσε τον γάμο.

Τέτοια έθιμα ήταν, ανάμεσα σε άλλα:

Το χάραγμαν τη κουνί'. Ανάμεσα σε δυο φίλους, που επιθυμούσαν και επιζητούσαν τρόπους για ενίσχυση της φιλίας τους, γινόταν συμφωνία για μελλοντικό γάμο των παιδιών τους. Η συμφωνία γινόταν όταν ήταν τα παιδιά μωρά στην κούνια. Έλεγαν οι δυο τους: «Ας χαράζομε τα κουνία τουν». Χάραζαν, δηλαδή, τα ονόματα του αγοριού και του κοριτσιού στα κρεβατάκια τους. Η πράξη αυτή σήμαινε ότι, όταν τα παιδιά μεγαλώσουν, θα παντρευτούν το ένα το άλλο.

Ένα άλλο έθιμο ήταν το λογοδόσιμο, όπως εφαρμόζεται και εδώ, σε όλον τον ελλαδικό χώρο. Οι αρραβώνες ήταν η επίσημη αμοιβαία υπόσχεση για τον γάμο των δύο νέων.

Ενδιαφέρον είναι, επίσης, και πρωτότυπο το έθιμο «Η κόρ' εκάτσεν κα». 'Όταν αγαπιόντουσταν ένας νέος με μια νέα και, σπάνια αυτό, δεν συμφωνούσε στον γάμο ο νέος ή είχαν αντιρρήσεις οι δικοί του, τότε η νέα πήγαινε ένα πρωινό, συνήθως Κυριακή, που όλοι βρίσκονταν στην εκκλησία, και θρονιαζόταν στο σπίτι του αγαπημένου της. Αυτή η ενέργεια, αυτό το έθιμο είναι «Η κόρ' έρθεν και εκάτσεν κα».

Η συνέχεια αυτής της ενέργειας ήταν ο γάμος, ύστερα, βέβαια, από διαμεσολάβηση όλων την παραγόντων του χωριού.

Η σχολική ζωή στο Μαυρόβατο Δράμας (1915-2006)

Γράφει ο
Σάββας Πορφ. Παπαδόπουλος

Α. Ο τόπος – οι άνθρωποι

Μέχρι το 1912 στο μέρος που βρίσκεται ο κατοπινός Μαυρόβατος υπήρχε ένα από τα πολλά τούρκικα τσιφλίκια στην πεδιάδα της Δράμας, το Καράτσαλι, όπως το έλεγαν οι Τούρκοι. Η απόσταση μέχρι την πλατεία της Δράμας είναι 4.600 μέτρα.

Υπήρχαν αυτού δυο τούρκικα δίπατα οικήματα (κονάκια) για κατοικίες των τσιφλικούχων και κάποια άλλα κτίσματα (αποθήκες, κατοικίες εργατών) για τους ορυζώνες της περιοχής, καθώς και μαντριά, αχυρώνες κ.λπ., για ζώα και εισοδήματα.

Το φθινόπωρο του 1912 πέρασε όλη η περιοχή στη Βουλγαρία και το 1913 στο ελληνικό κράτος. Το τσιφλίκι πέρασε στη δικαιοδοσία Θεσσαλών πολεμιστών (καπετάνιων) των Βαλκανικών πολέμων. Τότε ήρθαν κατοίκησαν αυτού πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη, γύρω στις 7 οικογένειες.

Το Δεκέμβριο του 1920 ήρθε η πρώτη ομάδα –πολυπληθέστερη των Θρακιωτών – Ελληνοποντίων, προσφύγων επίσης, από το μακρινό Καρακούρτ Καρς του Αντικαυκάσου. Αυτοί ανάγκασαν τους Θρακιώτες να πάνε στο νοτιοανατολικά ευρισκόμενο στα 8 χιλιόμετρα καμποχώρι Φτελιά.

Το Φεβρουάριο 1921 ήρθε η δεύτερη παρτίδα Καρακουρτινών και μέχρι το 1924 συγκεντρώθηκαν όλοι σχεδόν εκείνου του χωριού στο Καράτσαλι. Συνολικά ήταν περίπου 500 άτομα, μέλη 85 οικογενειών.

Οι πρόσφυγες αυτοί εγκαταστάθηκαν στο ένα κονάκι και στα άλλα κτίσματα, πλην του δυτικού κονακίου, αφού πήρε η κάθε οικογένεια από ένα «δωματιάκι». Έτσι οι Ελληνοπόντιοι έμειναν, όπως επιδίωξαν, μόνοι τους, χωρίς άλλους πρόσφυγες ή και εντόπιους ανάμεσα τους.

Αφού οι καινούργιοι κάτοικοι πήραν από το κράτος οικόπεδο και γεωργικό κλήρο, άρχισαν τη νέα τους ζωή ασχολούμενοι με τη γεωργοκτηνοτροφία, εργαζόμενοι ενδιάμεσα και στα κτήματα του καπετάνιου ή σε άλλα γειτονικά τσιφλίκια ως μεροκαματιάρηδες.

Διοικητικά το νεόκτιστο χωριό, που το 1927 μεταβαπτίσθηκε σε Μαυρόβατο, είχε υπαχθεί στη διευρυμένη Κοινότητα Καλαμπακίου, αργότερα στην Κοινότητα Κουδουνίων και το 1958 αυτονομήθηκε ως Κοινότης Μαυροβάτου, ώσπου το 1998 κατέληξε να γίνει ένα από τα πολλά δημοτικά διαμερίσμτα του διευρυμένου Δήμου Δράμας.

Β. Η σχολική ζωή στο Καρακούρτ και Κουμπάν Ρωσίας

Στα σχολικά πράγματα του Μαυροβάτου υπόστρωμα είναι εκείνα του Καρακούρτ με τα δύο σχολεία του: το ένα κοινοτικό, 3/τάξιο, αντίστοιχο με το εδώ 3/τάξιο δημοτικό (πρωτοβάθμιο, σήμερα) και το άλλο κρατικό, 3/τάξιο κι αυτό, ισοδύναμο με το εδώ ημιγυμνάσιο (δευτεροβάθμιο) ή και το «ελληνικό» που λειτουργούσε τότε στην Ελλάδα μέχρι το 1932.

Το δεύτερο αυτό σχολείο εξυπηρετούσε και τα γειτονικά χωριά.

Πληροφορητές του γράφοντος αλλά και Πόντιοι συγγραφείς συμφωνούν στη διαπίστωση

ότι η σχολική εκπαίδευση στο Κυβερνείον Καρς υπό την ρωσική (τσαρική, τότε) επικράτεια στην περίοδο 1878 – 1919 ήταν σε ικανοποιητικό, σε υψηλό μάλλον επίπεδο. Τα κοινοτικά σχολεία δούλευαν τόσο καλά ώστε «το 80% του άρρενος πληθυσμού εγνώριζαν γραφήν και ανάγνωσιν ελληνικήν». Γυναίκες λιγότερες ήξεραν γράμματα για τους γνωστούς λόγους. Αλλά αυτό το έφεραν βαρέως (οι αγράμματες γυναίκες) και σε κάθε ευκαιρία κατηγορούσαν τους αίτιους, μακάριζαν τους εγγράμματους και οι ίδιες αυτοσαρκάζονταν.

Μια αιτία που πολλοί απόφοιτοι, ιδίως κορίτσια, των σχολείων του Καρακούρτ, δεν συνέχιζαν τις σπουδές τους, αν και το ήθελαν, ήταν η μεγάλη απόσταση από την πόλη του Καρς όπου υπήρχε Αστική Σχολή, της οποίας οι απόφοιτοι έκαναν καριέρα πέραν των γεωργο-κτηνοτροφικών ασχολιών.

Γίνεται πάντως πολύς λόγος για τη φιλομάθεια των Ελληνοποντίων της περιοχής Καρς. Γι' αυτό και ελληνική νεολαία σε σύγκριση με τις νεολαίες των άλλων τοπικών εθνοτήτων (Αρμενίων, Ρώσων Τουρκμένων κ.λπ.) «κατείχε την πρώτην θέσιν». Ήταν τέτοια η φιλομάθεια των μαθητών και λειτουργούσαν τα σχολεία τόσο καλά ώστε, Ρώσοι επιθεωρητές τα χαρακτήρισαν ως εκπαιδευτήρια «με εθνικιστικές επιδιώξεις». Με συνέπεια η ελληνική γλώσσα να βρεθεί «εν διωγμώ» με όλα τα παρεπόμενα.

Η φιλομάθεια των παιδιών του Καρακούρτ και το ενδιαφέρον των γονιών τους ήταν η αιτία ν' αρχίσουν τα μαθήματά τους πριν ιδρυθεί και οργανωθεί σχολείο και με δάσκαλο έναν ολιγογράμματο του χωριού. Η φροντίδα των ενηλίκων για τα φιλομαθή παιδιά έφθανε στο σημείο να ωθεί κάποιους να επεμβαίνουν στα οικογενειακά στενών συγγενών, γειτόνων ή φίλων, ώστε να εμποδίσουν γονείς καλών μαθητών που ήθελαν να διακόψουν τη σχολική φοίτησή τους λόγω εργασιών: οικιακών, γεωργοκτηνοτροφικών κ.λπ.. Αυτό γινόταν και από δασκάλους. Θα έλεγα μάλιστα ότι κατά ένα τρόπο η φιλομάθεια των μαθητών συμπεραίνεται και από την περιγραφή αποκτήσεως σχολικών αντικειμένων. Τη διαπίστωσα μάλιστα αυτή τη φιλομάθεια και το 1989, όταν με τον νομικό - λαογράφο Στάθη Ευσταθιάδη επισκεφθήκαμε μεταξύ άλλων και σχολεία της περιοχής Γεωργίας. Είναι το γνωστό χαρακτηριστικό των Ελλήνων της Διασποράς μαζί με άλλες προσηλώσεις τους.

Θα έπρεπε να παραθέσω πολλά για να δώσω ακριβέστερη εικόνα της σχολικής ζωής στο Καρακούρτ. Να περιγράψω τα διδακτήρια, όπως τα είδα το 1982, τα λειτουργικά των σχολείων, τους διδακτικούς περιπάτους, τις σχολικές γιορτές, τους δασκάλους με υψηλή μόρφωση, την εκτίμησή τους και περιποίηση από τους γονείς, τις ποινές και αμοιβές δασκάλων και γονιών.

Γ. Η σχολική ζωή στο Μαυρόβατο

α. Ίδρυση του Δημοτικού Σχολείου

Έπειτα από τους Βαλκανικούς πολέμους (1912-13) και την απελευθέρωση της Ανατολικής Μακεδονίας, το ελληνικό Κράτος άρχισε να ιδρύει σχολεία όπου χρειάζονταν. Έτσι, με το Β. Δ. της 25.10.1915 ιδρύθηκε και στο τσιφλίκι του Καράτσαλι σχολείο με την επωνυμία: κοινό 1/τάξιο Δημοτικό Σχολείο Καράτσαλι. Αυτό έγινε για τα παιδιά των εργατών αυτού του τσιφλικιού, καθώς και των προσφύγων, όπως είδαμε από την Ανατολική Θράκη.

Περισσότερα στοιχεία, γραπτά ή προφορικά, δεν μπορούμε να βρούμε γι' αυτό το σχολείο (δάσκαλοι, μαθητές, λειτουργία κ.λπ). Αρκούμεθα σε όσα ξέρομε.

Στο διάστημα 1916-18, περίοδος Α Παγκοσμίου πολέμου, όταν ξαναήρθαν σ' αυτά τα μέρη οι Βούλγαροι, ένα από τα δεινά του τόπου ήταν η αναστολή της λειτουργίας και αυτού του σχολείου.

Έφυγαν πάλι οι Βούλγαροι και, όπως είδαμε πιο πάνω, από το 1920 μέχρι το 1924 ήρθαν οι πρόσφυγες Ελληνοπόντιοι από το Καρακούρτ. Τότε (το 1924) ιδρύθηκε πάλι το 1/τάξιο Δημοτικό Σχολείο Καράτσαλι, που μετά τη μετονομασία του χωριού σε Μαυρόβατο ονομάσθηκε κι αυτό 1/τάξιο Σχολείο Μαυροβάτου. Στα κατοπινά χρόνια το Σχολείο αυτό είχε διάφορες μεταβολές: προαγωγές (σε 1/τάξιο, 3/τάξιο) ή υποβιβασμούς, αλλαγές στην διοικητική του υπαγωγή (Β' περιφέριεας Δράμας κ.λπ.) ώσπου το 1999 έγινε συνένωσή του με το Δημοτικό Σχολείο της γειτονικής Νέας Σεβάστειας και λειτουργεί εύρυθμα ως 6/τάξιο υπαγόμενο στην Γ' περιφέρεια Σχολικού Συμβούλου Π. Ε. Δράμας.

β. Διδακτηριακά

Ως διδακτήριο του νεοϊδρυθέντος Σχολείου χρησιμοποιήθηκε πρώτα το ανατολικά ευρισκόμενο τότε δίπατο κονάκι στον Κάτω Μαχαλά και επικουρικά η λίγο πιο εκεί με πλιθιά χτισμένη εκκλησία στο όνομα του Αγίου Νικολάου.

Λίγα χρόνια μετά το 1927, τότε που μετονομάστηκε, όπως είδαμε, το Καράτσαλι σε Μαυρόβατος, μαζί με τη θεμελίωση του σημερινού Ιερού Ναού (του Αγιου Νικολάου) στον ίδιο χώρο, λίγο παρακεί, θεμελιώθηκε από τον τότε Μητροπολίτη Δράμας Λαυρέντιο και το διδακτήριο του Δημοτικού Σχολείου. Αποπερατώθηκε το 1930. Είχε μόνο μία αίθουσα διδασκαλίας, αρκετά μεγάλη (για την εποχή εκείνη), καθώς και γραφείο και κοιτώνα για τον δάσκαλο.

Το διδακτήριο αυτό, δυστυχώς ασοβάτιστο εξωτερικά και χωρίς κάποιες επεμβάσεις για βελτίωση, όπως πρωτοχτίστηκε έφτασε μέχρι το 1960. Τότε προστέθηκε άλλη μια αίθουσα στη δυτική πλευρά του διδακτηρίου. Συγχρόνως διευρύνθηκε ο μέχρι τότε κοιτώνας του δασκάλου με μετατροπή του σε αίθουσα διδασκαλίας, αφού τώρα λειτούργησε το Σχολείο ως 2/θέσιο και λίγο πιο ύστερα ως 3/θέσιο.

Ενδιάμεσα όμως έγινε και κάτι άλλο, σχετικό με τα διδακτηριακά. Από το 1938 δηλαδή μετατράπηκε ο γυναικωνίτης του Ι.Ν Αγίου Νικολάου σε αίθουσα διδασκαλίας. Η σχολική χρήση του άρχισε από τη σχολική χρονιά 1938-39 και συνεχίστηκε μέχρι τις αρχές του 1950, με εξαίρεση την ενδιάμεση αναστολή της λειτουργίας του Σχολείου από 28.10.1940 μέχρι τον Οκτώβριο 1944, λόγω των πολεμικών καταστάσεων της χώρας μας και εν συνεχεία της βουλγαρικής κατοχής.

Τα τελευταία χρόνια στο διδακτήριο έγινε ανακαίνιση και διαρρύθμιση με τρεις αίθουσες, άνετες για διδασκαλία, γραφείο, εσωτερικές τουαλέτες, αποθήκη, κεντρική θέρμανση, γήπεδο: καλαθοσφαίρισης και παιδική χαρά.

γ. Τα λειτουργικά

Τα ελληνικά σχολεία μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970 λειτουργούσαν πρωί και απόγευμα. Οι τάξεις Ε'-ΣΤ' με 36 ώρες, οι μικρότερες τάξεις είχαν ολιγόωρο πρόγραμμα. Έτσι: Δευτέρα – Τρίτη, Πέμπτη - Παρασκευή, 4 ώρες προ μεσημβρίας (8-12) και 2 το απόγευμα (2-4 ή 3-5). μόνο προ μεσημβρίας εξάωρο.

Το πρόγραμμα αυτό στα 1/θέσια ήταν βεβαρημένο, ιδίως όταν οι μαθητές ήταν πάνω από 30. Αυτό συνέβαινε στο Μαυρόβατο, όπου οι μαθητές, από το 1924 μέχρι το 1940 ήταν πολλοί, πάνω από 100. Όταν ήταν μόνο ένας δάσκαλος (και αυτό έγινε πολλές φορές μέχρι και το 1950) δίδασκε το πρωί τις μισές τάξεις, Ε'-ΣΤ' και Α' (ή και Β') και τις άλλες το απόγευμα. Αν έστελνε ο επιθεωρητής με απόσπαση και δεύτερο ή και τρίτο δάσκαλο (ή δασκάλα) ή οι γονείς προσλάμβαναν κοινοτικό (αδιόριστο δάσκαλο ή νηπιαγωγό ή και απόφοιτο γυμνασίου), τότε βολεύονταν όπως μπορούσαν και διδακτηριακά.

Έτσι λειτουργούσε το Σχολείο αυτό ως 1/θέσιο, 2/θέσιο ή και 3/θέσιο μέχρι το 1950. Ένα διάλειμμα απετέλεσε και η λειτουργία του στο 6μηνο (Οκτώβριος 1944 - Μάρτιος 1945) του ΕΑΜ. Οι δάσκαλοι ήταν πρώην γυμνασιακοί μαθητές. Ο νεαρός ήταν αυστηρός αλλά εργατικός, ο δεύτερος, υπερήλικος μειωμένη απόδοση.

Το σύστημα διδασκαλίας, ως γνωστόν, της εποχής εκείνης ήταν το ερβαρτιανό. Παράδοση ex kathedra, επανάληψη από μαθητή εν συνεχεία ή την επομένη, με ανάθεση πολλών εργασιών στο σπίτι: αντιγραφή 7-8 σειρών από αναγνωστικό κεφάλαιο, ορθογραφία 2-4 σειρές από μνήμης (σε ειδικό τετράδιο), λύση πολλών προβλημάτων και ασκήσεων αριθμητικής, χειροτεχνήματα (με: κινέζικο χόρτο, κέντημα, κ.λπ.) έγχρωμοι χάρτες νομών ή χωρών πάνω σε ιδιοκατασκεύαστες (από τους μαθητές) πηλώδεις πλάκες, κ.ά.

Η αποστήθιση ήταν στο φόρτε της. Αλλά εδώ είχε και τα καλά της. Μάθαιναν τα Ποντιόπουλα νεοελληνικές λέξεις. Διότι όλο το χωριό μιλούσε μόνο ποντιακά. Η επικοινωνία με ξένους που δεν γνώριζαν την ποντιακή ήταν προβληματική. Ιδίως όσοι δίδασκαν στην Α' τάξη έπρεπε να κάνουν μερικές εβδομάδες τις περίφημες «λεκτικές ασκήσεις» και μετά ν' αρχίσουν εκμάθηση αλφαβήτου και πρώτης ανάγνωσης. (Δεν ξέρω αν είχαν υπόψη τους οι δάσκαλοι, και προπαντός, αν εφήρμοζαν τη μέθοδο Decroly).

Αφού ήταν εμπόδιο η ποντιακή, έπρεπε να ... τιμωρηθεί! Όποιος μαθητής συλλαμβανόταν στο χώρο του σχολείου (αλλά και εκτός) να μιλάει ποντιακά, δεχόταν καρφιτσωμένη στο γιακά ή στο χώρο του στήθους το «μπιλετάκι», την καρτούλα τη σημαδιακή. Αυτό γινόταν ακόμη και στην περίοδο 1945 – 1950 … Αυτό βέβαια, δεν το εφήρμοζαν όλοι οι δάσκαλοι, αλλά οι αντιπαθούντες τους πρόσφυγες, δυσκολευόμενοι στην διδασκαλία τους και άλλοι για άλλους λόγους.

Η κατάσταση πάντως ήταν ιδιότυπη. Διότι, όταν λεγόταν από κάποιον ξένο (δάσκαλο, σαρακτσάνο κ.λπ) κάποια ιδιότυπη ελληνική λέξη, άρχιζαν και οι κοροϊδίες, η επανάληψη και διάδοση και κάποτε η λέξη αυτή αντικαθιστούσε τη θέση του βαφτιστικού ονόματος εκείνου που την είπε. Για παράδειγμα, ο δάσκαλος -ας ήταν και Πόντιος- που συνήθιζε να χρησιμοποιεί τη λέξη. ηλίθιε, έμεινε γνωστός ως ο «Ηλίθιος». Αλλά και η παραφθορά προσεχόταν. Ο μαθητής που είπε «παγιών» αντί να πει «παρών» ακόμη κουβαλάει τη λέξη αυτή ως όνομα του. Στη μαθήτρια που μπερδεύτηκε και μονολόγησε «εσάσεψα» (σάστισα) κόλλησε η ποντιακή λέξη ως παρατσούκλι.

Ωραίες ήταν οι σχολικές γιορτές που διοργανώνονταν κάθε χρόνο στις 25 Μαρτίου, των Τριών Ιεραρχών και τον Ιούνιο με τις «εξετάσεις». Οι πρόβες γίνονταν εκτός μαθήματος (συνήθως) μετά το σχόλασμα. Και επί ώρες. Και στη μεγάλη αίθουσα πάνω από τη χτισμένη από γονείς και Σχολική Εφορεία, ωραία, μεγαλόπρεπη σκηνή, λέγονταν ποιήματα, διάλογοι, τραγούδια. Οργανώνονταν και θεατρικές παραστάσεις με μεγάλους μαθητές, ταλαντούχους, καθώς και εξωσχολικούς. Τα θεατρικά έργα «Αθανάσιος Διάκος» (του Λέοντος Μελά) και η «ΕΣΜΕ» (του Σπυρίδωνος Περεσιάδη), το 1935 και 1940, αντίστοιχα, άφησαν εποχή.

Πριν από τις εξετάσεις (με ποιήματα, διάλογους, κ.λπ.), τελούνταν γυμναστικές επιδείξεις με αθλήματα, παιγνίδια, χορούς. Δίδονταν και βραβεία.

Εκδρομές γίνονταν (με τα πόδια) στα γειτονικά χωριά ή τα γειτονικά σχολεία, μαζεύονταν στο δάσος των Κουδουνίων ή κοντά στον Γεωργοκτηνοτροφικό Σταθμό Δράμας (ένα χιλιόμετρο δυτικά της Ν. Σεβαστείας). Με τραίνο γίνονταν σε μακρινά χωριά, όπως η Πλατανόβρυση μέσω Παλιάμπελων, και αργότερα στα παράλια της Καβάλας (με λεωφορεία) και στη Θάσο.

Επικρατούσε αυταρχικό κλίμα στην ώρα του μαθήματος αλλά και εκτός σχολείου,

φυσικά και στο σπίτι. Νηστείες, όρθιοι εκτός θρανίου, ξυλοδαρμοί, κλείσιμο στο σχολικό υπόγειο και απόρριψη σε μεγάλο ποσοστό απόρριψη, επανάληψη των μαθημάτων για άλλη μια ή και τρεις (!) σχολικές χρονιές στην ίδια τάξη. Αυτές ήταν οι συνηθισμένες ποινές.

Βέβαια δεν έλειπαν και οι εξαιρέσεις. Πέρασαν και δάσκαλοι που εβράβευαν καλούς μαθητές (από «μπράβο» μέχρι καλή βαθμολογία), που έλεγαν αστείες διηγήσεις και δημιουργούσαν χαρούμενη ατμόσφαιρα- που έπαιζαν στο διάλειμμα με τους μαθητές μαθαίνοντάς τους χορούς και παιγνίδια. Επιβράβευση και με καλό ρόλο σε θεατρικό έργο.

Τα αγόρια έπρεπε να κουρεύονται με την «ψιλή». Στις αρχές της δεκαετίας του 1950 ήταν ακόμη υποχρεωτική η σκούρα σχολική ποδιά όχι μόνο για κορίτσια αλλά και για αγόρια και μάλιστα υπερήλικα.

Για την καθαριότητα των αιθουσών, του σχολείου, ορίζονταν κάθε εβδομάδα δύο επιμελητές που σκούπιζαν, όταν τους υποδείκνυε ο δάσκαλος. Φρόντιζαν για τις ανάγκες της αίθουσας, για ξύλα, κιμωλίες, σπόγγο για τον πίνακα κ.λ.π.

δ. Οι δάσκαλοι

Οι δάσκαλοι που πέρασαν από το Δημοτικό Σχολείο του Μαυροβάτου ήταν πολλοί. Και τούτο, επειδή έμεναν αυτού, οι περισσότεροι για ένα ή δύο το πολύ σχολικά έτη. Λίγοι έμειναν περισσότερο από πέντε έτη. Τα πρώτα χρόνια μάλιστα υπηρετούσαν αυτού μήνες μόνο. Το ζήτημα είχε αντίκτυπο στα λειτουργικά του Σχολείου. Ώσπου να στρώσει το πρόγραμμα, έφευγαν. Αυτό έγινε αιτία, ίσως, να φτάσουν στο σημείο κάποιοι γονείς να πιστεύουν ότι οι δάσκαλοι σε προσφυγικά χωριά έχουν κρυφή εντολή να μη μαθαίνουν στα παιδιά γράμματα. Χρειάστηκε να διδάξουν ευσυνείδητα στον Μαυρόβατο από το 1950 δυο δάσκαλοι, για να αλλάξει η πίστη των χωρικών. Και πρέπει να πω αυτό που έχω διαπιστώσει: στα χρόνια εκείνα το Σχολείο αυτό ήταν σε ακμή, στην υψηλότερη θέση από της ιδρύσεώς του μέχρι το 1959.

Οι δάσκαλοι - οι δασκάλες ήταν τα πρώτα χρόνια οι περισσότεροι από την νότια Ελλάδα, κάποιοι πρόσφυγες και μάλιστα ενίοτε ήταν των «τριών μαρτύρων». Μετά το 1945 και ιδίως μετά το 1960 οι περισσότεροι ήταν από τη βόρεια Ελλάδα.

Οι κάτοικοι του χωριού γενικά εκτιμούσαν τους δασκάλους, τους φέρονταν καλά, τους υποβοηθούσαν στο έργο τους και τους περιποιούνταν τις πρώτες δεκαετίες που είχαν περισσότερα προβλήματα - συγκοινωνιακά (με τη Δράμα), κατοικίας, διατροφής, κ.λπ. Σε γιορτές, γάμους, βαφτίσια, δεν τους παρέβλεπαν. Σε κάποιους μάλιστα έδωσαν να βαφτίσουν παιδιά τους.

Παρά τα όσα λένε κάποιοι γενικεύοντας, ο γράφων, επειδή είναι σε διαρκή επαφή εδώ και δεκαετίες με τους εργαζόμενους σήμερα δασκάλους στο Μαυρόβατο, αντικειμενικά κρίνοντας (κατά το δυνατόν) βλέπει ότι εργάζονται ευσυνείδητα και με ικανότητες διδακτικές, με εποπτικά όργανα και γνώσεις πολλών πραγμάτων.

ε. Οι μαθητές

Όταν πρωτολειτούργησε το μόλις ιδρυθέν Δημοτικό Σχολείο στο χωριό, γέμισε από παιδιά ηλικίας μέχρι και 15-16 ετών, αγόρια ιδίως. Αλλά δεν πήραν όλοι αυτοί οι πρώτοι μαθητές απολυτήριο. Αιτία οι πολλές δυσκολίες, τα πολλά προβλήματα των προσφύγων μέχρι να τακτοποιηθούν στη μητέρα Ελλάδα. Πάντως κι όσοι δεν αποφοίτησαν έμαθαν να διαβάζουν, να γράφουν και όσοι επέζησαν τις δεκαετίες μπόρεσαν να παρακολουθήσουν και την τηλεόραση που ήρθε στη χώρα μας.

Πολλοί υπερήλικες μαθητές μαζεύτηκαν το 1944 έως και 1948, πήραν απολυτήριο

νεαροί μέχρι και 18 ετών (από το Δημοτικό). Κάποιοι, μικρότεροι, φοίτησαν και στο γυμνάσιο μέχρι να αποφοιτήσουν. Τακτική έγινε η φοίτηση των μαθητών με την εφαρμογή του Νόμου 3094/1954 της Κυβέρνησης Παπάγου στο ημερήσιο αλλά και στο νυχτερινό του χωριού.

Υπήρχε σύμπνοια μεταξύ των μαθητών, γιατί εκτός του ότι ήταν γείτονες, ομοχώριο, οι γνωστοί, οι περισσότεροι ήταν και συγγενείς εξ αίματος, εξ αγχιστείας, κουμπαριάς κ.λπ. Φυσικά, οι μικροκαυγάδες στα διαλείμματα ή το σχόλασμα των μαθημάτων, εκδρομές κλπ., δεν έλειπαν αλλά εύκολα αυτά ξεχνιούνταν. Μεταξύ δε των υπερήλικων άρχιζαν και οι έρωτες που νωρίς κατέληγαν σε γάμο.

Ο γράφων έχει καταρτίσει δύο πίνακες 56 «αναδειχθέντων προσώπων στο Μαυρόβατο». Εκείνων δηλαδή που μετά το γυμνάσιο ή και ανώτερες και ανώτατες σχολές πήραν διάφορες θέσεις και αξιώματα είτε στον ιδιωτικό είτε στον δημόσιο τομέα.

Μαθητικό δυναμικό
Χρονολογία απογραφών του πληθυσμού Μαθητές Δάσκαλοι

1939-1940	137	2 ή 3
1950-1951	140	1 ή 2
1960-1961	79	2 ή 3
1970-1971	94	»
1980-1981	76	»
1990-1991	35	»
2000-2001	81	3

στ. Σχολική Εφορεία

Συμπαραστάτες στη λειτουργία του Δημοτικού Σχολείου Μαυροβάτου υπήρξαν πολλοί, ιδίως στο κτίσιμο του διδακτηρίου. Στενή ήταν η συνεργασία των Σχολικών Εφόρων, οι οποίοι φρόντιζαν για προμήθεια καυσόξυλων, ασβέστωμα του διδακτηρίου, δημοπρασία του σχολικού αγροτικού κλήρου και άλλα.

Στις δεκαετίες πριν από το 1980 ήταν τελείως τυπική η παρουσία του προέδρου και του ταμία, αφού για όλα φρόντιζαν οι δάσκαλοι, γι' αυτό και τα τελευταία χρόνια τη Σχολική Εφορεία και στο Μαυρόβατο την αντικατέστησαν τα εκάστοτε Διοικητικά Συμβούλια του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων. Και φαίνεται ότι έδειξαν περισσότερη δραστηριότητα για την επίλυση σχολικών ζητημάτων.

Το διδακτήριο του δημοτικού σχολείου Μαυρόβατου Δράμας το 1960

Μαθήματα ποντιακής διαλέκτου

(Από την ποντιακή κωμωδία «Χωρίς εσέν ‘κι ‘ίνουμαι χωρίς εσέν ‘κ’ ευτάω»)

Γράφει ο
Δημήτρης Σ. Νικοπολιτίδης

ΓΟΡΓΟΡΤΣ (Μπαίνοντας με τη Νάστα) Θεία Λισάφ, ντο έπαθες; Εχπάραξε με η Νάστα.

ΛΙΣΑΦ Σίτᾳ έστεκα, πουλί μ’ Γοργόρ’, έρθεν κ’ ερούξεν απάν’-ι’-μ’ έναν αδυναμίαν. Εσκοτείνεψαν τ’ ομμάτᾳ μ’ κ’ επεκεί, ’κ’ εξέρω ντο ε(γ)έντον..

ΓΟΡΓΟΡΤΣ Ατώρα πώς ε ί σ α ι , θεία Λισάφ;

ΑΙΣΑΦ Καλά είμαι, καλά είμαι, πουλί μ’ Γοργόρ’. Δόξα σοι ο Θεός.

ΠΑΝΤΖΟΣ Ατώρα, Γόργορ’, εγώ ’κι είμαι καλά.

ΓΟΡΓΟΡΤΣ Πάντζο, ντο έ (χ) ε ι ς και ’κι είσαι καλά;

ΠΑΝΤΖΟΣ Εχπάραξε με η μάνα μ’. Τα ποδάρᾳ μ’ ακομάν τρομάζ’νε. Εθάρρεσα άλλο ’κι θ’ ακούω την λαλίαν ατ’ς, αέτσ’ όπως είδα τεν άμον άγαλμαν.

ΓΟΡΓΟΡΤΣ Εγώ πα ετρόμαξα, όντες έρθεν η Νάστα και είπε με η πεθερά μ’ κάτ’ έπαθεν, ‘κ’ έ ν ’ ξάι καλά.

ΛΙΣΑΦ Περαστικόν έτονε.

ΓΟΡΓΟΡΤΣ Ατώρα, θεία Λισάφ, καλά ελέπω σε.

ΛΙΣΑΦ Ας είσαι κ’ εσύ πα καλά και πολλά ευχαριστώ σε ντο έρθες.

ΓΟΡΓΟΡΤΣ Εγώ ατώρα ας πάω, εφέκα την δουλεία μ’ απέσ’ ση μέσ’. Θεία Λισάφ, περαστικά κ ι άλλο κακόν να μη ευρήκ’σε.

ΛΙΣΑΦ Πολλά ευχαριστώ σε, Γοργόρ’, να είσαι πάντα καλά.

ΠΑΝΤΖΟΣ Μάνα, ας εβγάλω σε οξωκά και κρούει σε (φυσά σε) αέρα.

ΛΙΣΑΦ Καλά λες, Πάντζο, αέραν θέλω.

ΠΑΝΤΖΟΣ (Την ώρα που την βγάζει έξω, ρ ί χ ν ε ι άγριες ματιές στη Νάστα)

ΝΑΣΤΑ (Μόνη) Ντο ευτάς ατώρα, Νάστα. Αέτσ’ άγρᾳ όπως ετέρεσέ με ο Πάντζον, εθαρρείς μαχαίρ’ εντώκεν σην καρδία μ’. Πώς θα εβγαίνω σο πρόσωπον ατ’, εγώ πα ‘κ’ εξέρω. Πολλά χολᾳσμένος φαίνεται. Η σαπόγραια ‘κ’ επόρ’νεν να εκράτ’νεν ολίγον εκείνο τοξερόν το στόμαν ατ’ς: Τρομάζω ολόκληρεσσα.

ΠΑΝΤΖΟΣ (Μπαίνει φουρτουνιασμένος) Εγώ ντο είπα σε όντες έφυγα απαδαπέσ’;

ΝΑΣΤΑ Τη μάνα σ’ δέβα πέει ατο, σ’ εμέν μ’ ευρήκ’ς μαχανάν. Πάντα τουρτουλαεύ’. Το στόμαν ατ’ς απάν’ ’κ’ έρται. Πάντα κάτ’ θα ευρήκ’ να λέει. Εμέν λέει ράψον το στόμα σ’ με το τζουβαλτούζ’. Εκείνε όντες ανοί’ ᾳτο, άλλο ντο λέει ’κ’ εξέρ’. Ό, τι ευτάγω, όλᾳ πειρᾷζ’ν ατεν. Σπογγίζω εγώ, σπογγίζ’ κ’ εκ ε ί ν ε αποπίσ’- ι-μ’, θα θήκω απάν’ το φαΐν, εκείνε ξαν τα’ εκεινές. Χα πολλά έν’, χα ολίγον έν’, χα αλυκόν έν’, χα άναλον έν’. Αροψεκέσ’ ακόμαν είπε με το φαΐν εχαντζιμυρίασες ατο. Εγώ πεθεράν εποίκα γιόξα βάσανον; Ατέν έρθα να υποφέρω αδαπέσ’; Κανείται ντ’ εποίκα υπομονήν, άλλο ‘κ ‘ επορώ να υποφέρ’ ατεν. Αν έξερα το ταπιάτ’ν ατ’ς, εγώ αδαπέσ’ ‘κ’ έρχουμ΄νε. Οσήμερον έσυρεν και το φαρμάκ’ν ατ’ς. Εγώ, είπεν, την Πελα(γ)ίαν εθέλ’να να εποίν’να νύφεν.

ΠΑΝΤΖΟΣ Εσύ λες τ’ εσά κ’ εκείνε τ’ εκεινές. Τίναν θα φοροτούμαι ’κ’ εξέρω. Εκείνε η μάνα μ’ κ’ εσύ η γαρή μ.’. Να τερείτε και να ιέυετε, αν ‘κ’ έν’ θα κλώθω το φύλλον. Για τ’ εσάς ’κι θα ’ίνουμαι εγώ σεΐρ’ σο χωρίον. Έκοψετε και την ευλοΐαν τ’ οσπιτί’. Όλᾳ τα δουλείας ανάποδα πάγ’νε.

ΝΑΣΤΑ Τη μάνα σ’ δέβα πέει ατα, εκείνε πάντα μουρδουλίζ’. Ας σο πρωί ώς το

βράδον κατηγορεί με σον έναν και σον άλλον. Τσ' εξέρ' ντο ιτουρεύ' και λέει.

ΠΑΝΤŽΟΣ Για τη μάνα μ' άλλο 'κι θα ακούω σε να λες τιδέν. Εκείνε τ' οσπιτί' το σούρ' 'κι δί' ᾳτο έξ'. Ατό ας εξέρτς ατο καλά. Εγώ εξέρω ντο έσυρεν ώσνα τρανύν με.

ΝΑΣΤΑ Εσύ, ζατί, πάντα εκείνεν φορτούσαι.

ΠΑΝΤŽΟΣ Η μάνα μ' έν', 'κι θα χάν' ατεν. Αν έτον τ' εσόν η μάνα ντο θα εποίν'νες;

ΝΑΣΤΑ Ας κρατεί ολίγον το στόμαν ατ'ς, να μη τουρτουλαεύ' όλεν την ημέραν.

ΠΑΝΤŽΟΣ Ερχίνεσες ξαν, κανείται. Καιρός έν' να ιεύετεν. Θα πάω φέρ' ατεν απέσ'. Να τερείς και να φιλείς το χέρ'ν ατ'ς κι αποτενύ' η λαλία σουν να μη εβγαίν'. Ντο εγροίξετε μετ' ατά ντ' εποίκετε όσον τώρα; (Πηγαίνει να φέρει τη μάνα του).

ΝΑΣΤΑ (Μόνη της λέει στον εαυτό της) Ντο θα ευτάς ατώρα, Νάστα; Χαšευτόν νερόν εξύεν απάν'-ι-μ'. Πώς θα φιλώ το χέρ'ν ατ'ς; Ατόσα λόγια είπαμ' τ' έναν τ' άλλο. Θεέ μ', (κάνει την προσευχή της) δος με δύναμην, δος με παρρησίαν.

ΠΑΝΤŽΟΣ (Ερχεται με τη μάνα του. Την βάζει να καθίσει στο κάθισμα και μετά από λίγο λέει) Έλα, Νάστα, έλα, μ' εντρέπεσαι, έλα φίλ' το χέρ' τη πεθεράς-ι-σ'.

ΝΑΣΤΑ (Τρίβει από αγωνία τα χέρια της και ύστερα δειλά δειλά και με δισταγμούς πάει και το φιλάει).

ΛΙΣΑΦ Έλα, πουλί μ' Νάστα, ας φιλώ σε κ' εγώ. (Την φιλάει).

ΠΑΝΤŽΟΣ (Είναι γεμάτος από χαρά που βλέπει αυτήν τη σκηνή. Μετά λέει) Κρυφόν χαράν έχω ατώρα ντο ελέπω σας αγαπεμέντς. Αέτσ' να είστουν πάντα. Ας ση χαρά μ' τα ποδάρᾳ 'κι κρουν σην ηήν.

ΛΙΣΑΦ (Βγάζει τα κλειδιά από την τσέπη της και λέει στη Νάστα) Νάστα, πουλί μ', έπαρ' και τ' ανοιγάρᾳ κι αποτενύ εσύ θα είσαι η 'κοδέσπαινα τ' οσπιτί'.

ΝΑΣΤΑ Όχι, μάνα, ας έεις ατα εσύ.

ΛΙΣΑΦΑ Εγώ εγέρασα, ας έεις ατα εσύ.

ΠΑΝΤŽΟΣ Έπαρ' τα, Νάστα, μη πιšίεις.

ΝΑΣΤΑ (Τα παίρνει και φιλάει το χέρι της).

ΠΑΝΤŽΟΣ Να εξέρετεν μαναχόν ντο χαράν έχω! Αέτσ' θέλω να είστουν πάντα και όλᾳ όσα εγένταν όσον τώρα, ας 'ίνταν χόνᾳ και νερά. Κι ατώρα, με την βουλήν τη Θεού, όλᾳ θα πάγ'νε καλά. Όπου έν' αγάπ' και ομόνοια, εκεί έν' κι ο Θεόν και όλᾳ τα καλά.

ΛΙΣΑΦ Αέτσ' έν', ρίζα μ' Πάντζο, αέτσ' όπως λες ατο. Να λελεύω ατό το στόμα σ' το χρυσόν.

ΠΑΝΤŽΟΣ Κι ατώρα, Νάστα, δέβα στρώσον ας κοιμούμες. Η ώρα πα επαρεδέβεν. Τ' άλλ' την εβδομάδαν έν' τ' όνομαν τη Τότονος, θα πάμε σην ονομασίαν ατ'.

ΛΙΣΑΦ Να πάτε, πουλία μ', να πάτε.

ΠΑΝΤŽΟΣ Να πάμε, ε μάνα;

ΛΙΣΑΦ Να πάτε, ο Τότον έν' πολλά καλόν παιδίν. (Σηκώνεται και σιγά σιγά κλείνει η αυλαία).

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΠΡΑΞΗΣ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ:

εχπάραξε με η Νάστα = με τρόμαξε η Αναστασία, **σίτᾳ έστεκα** = εκεί που έστεκα, **ερούξεν απάν'-ι-μ'** = έπεσε πάνω μου (ρ. ροΐζω, ρούζω), **'κ' έν' ξάι καλά** = δεν είναι καθόλου καλά, **οξωκά** = έξω, **εθαρρείς μαχαίρ' εντώκεν σην καρδία μ'** = νομίζεις μαχαίρι χτύπησε στην καρδιά μου, **πολλά χολᾳσμένος φαίνεται** = πολύ θυμωμένος φαίνεται, **η σαπόγραια 'κ' επόρ'νεν** = η σαπόγρια δεν μπορούσε, **δέβα πέει ατο** = πάνε πέστο, **σ' εμέν' μ' ευρήκ'ς μαχανάν** = σ' εμένα μη βρίσκεις αφορμή, **τουρτουλαεύ'** = μουρμου-

ρίζει (ρ. τουρτουλαεύω), **το στόμα ατ'ς απάν' 'κ' έρται** = δεν κλείνει το στόμα της, **με το τδουβαλτούζ'** = με τη σακοράφα, **σπογγίζω** = σκουπίζω, **αροψεκέσ'** = τις προάλλες, **εχαντζιμυρίασες ατο** = το έκαψες, **το ταπιάτ'ν ατ'ς** = τον χαρακτήρα της, **αδαπέσ'** = εδώ μέσα, **έσυρεν** = έριξε, **να 'ιεύετε** = να ταιριάξετε, να συμφιλωθείτε, **αν 'κ' έν'** = διαφορετικά, **θα κλώθω το φύλλον** = θα αλλάξω τακτική, **μουρδουλίζ'** = γρυλίζει, **τσ' εξέρ' ντο ιτουρεύ' και λέει** = ποιος ξέρει τι ταιριάζει και λέει, **τ' οσπιτί' το σούρ' 'κι δί' ατο έξ'** = το μυστικό του σπιτιού δεν το βγάζει έξω, **ώσνα τρανύν' με** = ώσπου να με μεγαλώσει, **ζατί** = φυσικά, **κανείται** = φτάνει, **αποτενύ** = στο εξής, **ντο εγροίξετε** = τι καταλάβατε, **μετ' ατά ντ' εποίκετε** = με αυτά που κάνατε, **όσον ατώρα** = μέχρι τώρα.

Κλίση του ρήματος στέκω

ΕΝΕΣΤΩΣ	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ
στέκω	έστεκα	εστάθα	εστά, στα, αστά
στέκεις (στέκ'ς)	έστεκες	εστάθες	
στέκει (στέκ')	έστεκεν	εστάθεν	
στέκουμε	έστεκαμε	εστάθαμε	
στέκετε	έστεκετε	εστάθετε	
στέκ'νε	έστεκαν	εστάθαν	

Σημασίες του ρήματος στέκω

1. Δεν ασχολούμαι με τίποτε. Φρ. Όλεν στέκ'ς και τερείς και τιδέν 'κ' ευτάς.

2. σταματώ, παύω. Φρ. Ξάι μη στέκ'ς, η δουλεία πρέπ' να 'ίνεται.

3. παραμένω κάπου. Φρ. Οψέ το βράδον 'κ' επόρεσα να έρχουμαι και για τ' ατό εστάθα ση θείας-ι-μ' τ' οσπίτ'.

4. μένω σταθερός. Φρ. Μένω σο λόγο μ' και μη λες με να ευτάω αλλέως.

5. εξακολουθώ να υπάρχω.

Για περισσότερα, δες το λεξικό του Άνθιμου Παπαδόπουλου.

Τραγ. Και ντ' έπαθες χαμόμηλον και στέκεις μουχλᾳμένον; Γιάμ' η ρίζα σ' εδίψασεν γιάμ' ο καρπός ελλάεν;

Σημ. Το α΄ και β΄ πρόσωπο πληθυντικού του παρατατικού τονίζονται πάνω από την προπαραλήγουσα.

Επιμέλεια: **Σωτηρία Ευθυμιάδου - Τσελεπίδου**

Λεξικό της ποντιακής διαλέκτου

Από το υπό έκδοση βιβλίο του φιλόλογου
Δημήτρη Νικοπολιτίδη

(Συνέχεια από το τεύχος 162)

Βαγγέλιο = βαγγέλῳν το, βαγγέλον, βαγγέλεν, **ιστιοφόρο** = σαντάλ'(ιν) το, πλοίο με ιστία, ΙΙ ιδιοκτήτης ή κυβερνήτης ιστιοφόρου = σανταλτζῆς ο, **ιστορία** = ιστορία η, Αφήγηση γεγονότων που αναφέρονται σε ορισμένες περιόδους, σε λαούς, σε πρόσωπα κ. τ. λ., **ιστορίζω** = ιστορίζω, αφηγούμαι, **ιστός** = κοντάρ'(ιν) το, κοντάρι, ΙΙ ιστός αράχνης=

αράχνᾳσμαν το, αραχνούδᾳσμαν, καντζαρόσπιτον, τζαντζαρόσπιτον, δᾳστήρα η, **ισχνός** = ζαενός επίθ., ζαᾳνός, ζαπούνης, ζαπούντζ', θηλ. ζαπούναινα, ουδ. ζαπούν'κον, ταπεινός, λιπόσαρκος, κοκαλιάρης, ΙΙ πολύ ισχνή = ξερογαζγάνα η, μέτων γυναίκα κοκαλιάρα, ΙΙΙ πολύ ισχνός = μέτων, τζιχλάκα η, τζιφλάκα, τζουφλάκα, **ισχνότητα** = ταπείνωση η, έλλειψη πάχους, **ισχύ** = πέραση η, δύναμη επιβολής, **ισχυρό** = μεταφ. τρίκερον επίθ., δυνατό, **ισχυρογνώμων** = αγύριστος επίθ., αγύριχτος, αγύριγος, απικόζης, απικόης, θηλ. απικόζαινα, ζότ'ς, ζουτς, θεληματοπλέρωτος. Αυτός που επιμένει με πείσμα στη γνώμη του, πεισματάρης, **ισχυρός** = άτζαλος επίθ., αψύς, σαγλάμης, σαγλάμ'ς, σαγλάμψ, κουβετλής. Δυνατός, γερός, **ίσως** = αρχάλ' επίρρ., ερχάλ', ζαρ', λάχ', πέλκι, πᾴλκι, πέλκιτεμ, πουθέν, πουδέν, ζάερ'. Πιθανόν. Τραγούδι: Εσύ κάψον θυμίαμαν κ' εγώ αγιοκέρᾳ, λαχ' λύουν τ' αμαρτίας εμουν, ντ' εποίκαμε σον κόσμον. (… ίσως συχωρεθούν οι αμαρτίες που κάναμε στον κόσμο). Φράση: Πουδέν ευρίεται (ίσως βρίσκεται κάπου), **ιτιά** = ιτέα η, ποταμέα, ποταμία, σεκίτ'(ιν) το, σεούτ'(ιν), τένος ο. Είδος δέντρου που ευδοκιμεί στις όχθες των ποταμών και των λιμνών, **ίχνος** = ιχνάρ'(ιν) το, αχνάρι, σίγνα η, σίχνα, σίκνα. 2. Απομεινάρι. Φράση: Ιχνάρᾳ άρκονος. Σο σαχτάρ' πατεί και ιχνάρ' 'κ' ευτάει (λέγεται για ήσυχο και φρόνιμο άνθρωπο). ΙΙ ίχνος ποδιού = πάτα η, πάτᾳ, πατέα, πάτεμαν το, πατεμασέα η, ΙΙΙ αφήνω ίχνος = σιγνώνω, σιχνώνω. Τραγούδι: Το φίλεμαν τιδέν πα 'κ' έν', σπογγίεις ατο και χάται, έμορφον έν' το δάξιμον, σιχνών' κι άλλο 'κι χάται (το φίλημα δεν είναι τίποτε, το σκουπίζεις και χάνεται, όμορφο είναι το δάγκωμα, αφήνει σημάδι και δεν χάνεται).

ΑΛΗΘΙΝΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Εσείς ακομάν 'κ' εκοιμέθετε;

Ο Λεώντς (Λεωνίδας) τη Λᾴπονος, πολλά 'κ' έκοφτεν ο νους ατ', έζηνεν μαναχός ατ' σ' έναν μικρόν κούλιπαν. Σα Καϊλάρᾳ όλ' έξεραν ατον και όντες είχαν την ανάγκην ατ', επίταζαν ατον για μικροδουλείας και πάντα πα κάτ' εδίναν ατον. Εδέκαν ατον κ' έναν παλαίν πέδκον να πορεύ' τον χειμωγκόν.

Ο νους ατ' 'κ' εσάρεψεν να τερεί το καλοκαίρ' το τετερίκ'ν ατ' και να σερεύ' ξύλα, κουδκούρᾳ, αχύρᾳ και ίλᾳμ πρικέτας, που ευτάει το εργοστάσιον αφκά σον κάμπον και παίρ'νε οι χωρέτ' σ' οσπίτᾳ τουν και κάφτ΄νε τον χειμωγκόν.

Σα κρυάδας απάν' ταϊμά δουλείαν πα 'κ' έχ'.

Λεξιλόγιο:

Λᾴπος = πονηρός όπως η αλεπού, **'κ' έκοφτεν** = δεν έκοβε (ρ. κόφτω), **κούλιπα** = καλύβα, **επίταζαν** = διέταζαν, εδώ έστελαν (ρ. απιτάζω), **πέδκος** = η θερμάστρα, η σόμπα, **ο νους ατ' 'κ' εσάρεψεν** = δεν σκέφτηκε (ρ. σαρεύω), **τετερίκ'(ιν)** = κουμάντο, **σερεύ'(ει)** = μαζεύει (ρ. σερεύω = σωρεύω), **κουδκούρᾳ** = καύσιμη ύλη από ξηραμένη κοπριά βοοειδών, **ίλᾳμ** = προπάντων, κυρίως, **κάφτ'νε τον χειμωγκόν** = καίνε τον χειμώνα, **ταϊμά** = ευκαιριακή.

Αναστάσιος Αγαθαγγέλου
Π. Γυναικόκαστρο Κιλκίς

Τη Γιωρίκα το γνέφισμαν

Ο Γιωρίκας οσήμερον πολλά ενεγκάστεν. Όλῳν την ημέραν έδκιζεν κουρία. Το βράδον, αμόν ντο έφαγεν και μετά, εντώκεν κα το κιφάλ'ν ατ'. Εσκάλωσεν να χουρλαεύ'.

Ας άλλ' τη μερέαν, ο Κωστίκας τ' αρχαντάδ'ν ατ', εθέλνεν κάτ' να ερώτανεν τον Γιωρίκαν. 'Κι χάν' καιρόν, επέρεν το τελέφωνον κι εστάθεν.

-Τριν … τριν … το τελέφωνον τη Γιωρίκα εγουτούρεψεν.

Απλών' το χέρ' ο Γιωρίκας και σ'κών' το ακουστικόν.

-Εμπρός! λέει νυσταμένος.

Και ο Κωστίκας:

-Εγνέφ'σα σε, Γιωρίκα, να σ'χωράς με..

Και ο Γιωρίκας λέει ᾳτον για να ησυχάζ' ᾳτον:

-Μη στενοχωρεύκεσαι, Κώστικα, ζατίμ εγώ εγνέφ'σα, γιάτι εντώκεν το τελέφωνο μ'!

Λεξιλόγιο:

γνέφισμαν = ξύπνημα, **ενεγκάστεν** = κουράστηκε, **εντώκεν κα το κιφάλ'ν ατ'** = έκφραση που σημαίνει έβαλε το κεφάλι του κάτω (στο μαξιλάρι). **Εντώκεν** = αόριστος του ρήματος **κρούω** = χτυπάω, **εσκάλωσεν να χουρλαεύ'** = άρχισε να ροχαλίζει, **αρκαντάδ' και αρχαντάσ'** = φίλος, **εγουτούρεψεν** = λύσσαξε (χτύπησε δυνατά), **ζατίμ** = φυσικά, έτσι κι αλλιώς.

Τα κοσσάρας τη Σόνας, τη μοδίστρας

Η Σόνα, η μοδίστρα τη χωρί', εποίκεν ποτόν με τα κράνᾳ. Υστερνά πα έσκωσεν και έσυρεν τα κράνᾳ σην τδοπλίκαν. Τα κοσσάρας επιρικεύταν απάν' σα κράνᾳ και πάσα μουτουλίζ'νε και τρώγ'νε. Τα κράνᾳ βουτεμένα σο τσίπουρον όπως έσαν απέσ' σο παρχάτδ, έρθαν και εμέτσαν όλᾳ τα κοσσάρας. Όλᾳ ερούξαν ομάλᾳ ση αυλής τα τέσσερα τα κιοδάδας.

Αμόν ντο είδεν ατα η Σόνᾳ, εχπαράεν. Ντο να ευτάει, η ζημία εέντον. Ας παίρω τα φτούλτα, είπεν, και γομώνω μαξιλάρᾳ για τα κορίτδᾳ μ'.

Ετοπλάεψεν τα μεθυσμένα τα κοσσάρας και έναν έναν εξεπουπούλτσεν ατα, επέρεν τα φτούλτα κι επεκεί έσυρεν τα κοσσάρας σην κοπρήν.

Σην βραδήν απάν', τα κοσσάρας έναν έναν εμέτσαν και ετοπλαεύταν σην αυλήν και τολανεύκουνταν τζιπλάγᾳ, άμον ζερζεβούλᾳ.

Η Σόνα, αμόν ντο είδεν ατα, εχπαράεν, εθάμαξεν. Στείλ' χαπάρ' και κουΐζ'νε ας σο καφενείον τον Χάμπον, τον άντραν ατ'ς. Έρθεν ο Χάμπον και ακούει την Σόναν να βαρκίζ' και να φτουλίεται.

-Ντο θ' ευτάμ', Χάμπο, απ' έμπρ' χειμωγκός έρται!

Και ο Χάμπον ο γερενικλής:

-Σόνα, ράψον ατα απ' έναν φιστάν'. Τον πετεινόν πα ράψον έναν πανταλόν'!

Λεξιλόγιο:

κοσσάρα = κότα, **έσυρεν** = πέταξε, **επιρικεύταν** = μαζεύτηκαν, **μουτουλίζ'νε** = τσιμπούν, **εμέτσαν** = μέθυσαν, **ερούξαν ομάλᾳ** = έπεσαν πλαγιαστά, **κιοδάδας** = σημεία, γωνιές, **εχπαράεν** = τρόμαξε, **φτούλτα** = πούπουλα, **γομώνω** = γεμίζω, **ετοπλάεψεν** = μάζεψε, **ταλανεύκουνταν** = γύριζαν, **τζιπλάγᾳ** = ολόγυμνα, **ζερζεβούλᾳ** = βελζεβούλια, διάβολοι, **κουΐζ'νε** = φωνάζουν, **βαρκίζ'** = κλαίει γοερά, **φτουλίεται** = ξεμαλλιάζεται, **γερενικλής** = αστείος, πλακατζής.

Χρήστος Παπαδόπουλος, Γρεβενά

Τραγούδια του Πόντου

Από τη συλλογή **του Παναγιώτη Ραφαηλίδη**

(Συνέχεια από το τεύχος 162)

Παναγιώτης Ραφαηλίδης

Τ' οσπίτι σ' καινουρόχτιστον και κιρατσ̆λαεμένον, εχάθεν τ' ανοιγάρ' 'ν αθες κ' επέμ'νεν κλειδωμένον.

Κόρη, για πέει με τ' όνομα σ', για πέει με τίνος είσαι, αρ ' όσον τ' αγαπώ σε 'γω η μάνα σ' 'κι αγαπά σε.

Κρωμέτες σ̆κύλ' υιός είμαι κανέναν 'κι φογούμαι σην Σουμελάν την Παναγιάν θα πάω στεφανούμαι.

Κόρη, σα στεφανώματα σ' εκρούναν τα καμπάνας
τ' εσόν το κρίμαν και τ' εμόν να παλαλών' τη μάνα σ',
Κρύον νερόν, κρύον νερόν, κρύον 'κι ποτισκάται
κι άμον τ' εμόνα την σεβντάν σον κόσμον 'κ' ευρισκάται

Κορτζόπα ντο τερείτε με και ντο χαμογελάτε, εγούρεψαμε το χορόν, μη στέκετε, ελάτε.

Κι ξέρω ας σην τύχη μ' έν', 'κι ηξέρω ας εχπάλι μ', 'κ' εξέρω από Θεού να εν' γραμμένον σο κιφάλι μ'.

Κορτσόπον εροθύμεσα, στείλον με το μαντίλι σ'
ας εμ' πουλίν κ' επέτανα έρχουμ' σο παραθύρι σ'.
Κορτζόπα, τριυλίστε με και βάλτε με σην μέσεν,
αν θέλετε σκοτώστε με, αγάπη μ' αδαπέσ' έν'.
Κορτσόπον, κρύον νερόν είσαι, νασάν που έχ' και πίντσε,
εσέν π' επρωτοφίλεσεν άλλο 'κι θελ' ν' αφήντσε.

Καίγουμαι, πούλι μ', καίγουμε, πασ̆κεί ντο έν' ολίγον, εφτά χρόνα̣ εγάπανες κι ατώρα λες με, «φύγον»,

Κατήβα σον διπόταμον, τερώ πώς πάει το ρέμαν, έκαψες το καρδόπο μου, ανάθεμα σην γένναν.

Καλώς και καλωσόρισες, καλώς κι απόθεν έρθες, εγώ εσέν εράευα κι από Θεού ευρέθες.

Κόρη, τη μάνα σ' ντ' έποικα κ' εμένα καταράται,
να τρώει ατεν ο Γουρζουλάς και να ψοφά και χάται.

Ψηλά, κόρη, επέτανες και τίναν ενεμείνες, εβράδυνεν ο βραδα̣νόν, κατ' έρχουσ'νε εδεβήνες.

Λαλώ, λαλώ και 'κι λαλείς, την ψ̆ή σ' να ποδεδίζω, κανείται ντ' ετυράντσες με, άλλο 'κι ταγιανίζω.

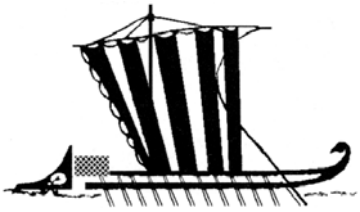

Ποιήματα-Τραγούδια

του **Ανδρέα Γ. Αθανασιάδη**
Δρα Μαθηματικών Επίτ. Καθηγητή Τ.Ε.Ι.-Θ

4ο μέρος

(3) ΣΗ ΣΟΦΙΑΝ

(Υποτίθεται ότι το Ποίημα -Τραγούδι αφιερώνει ο Δάσκαλος Γαβριήλ Αθανασιάδης [1890-1972] στη γυναίκα του Σοφία Ευθυμιάδου [1896-1981])

1) Αναστορώ τα παλαιά το εννᾰκόδᾰ δέκα
θυμούμαι πώς εγάπεσα κ' επέρα 'σέν γυναίκα.

2) Αντικρινά τ'οσπίτᾰ 'μουν σο Κάθεν το Τδαπίκι
κρυφά εσέν εγάπανα γι' άλλ'τς 'κ' έδινα καπίκι.

3) Έναν ημέραν σο χορόν εσέβα σό χερόπο σ'
'λαφρά 'συρα' την πλεξούδα σ' κ'εχπάεν το καρδόπο σ'.

4) Εποίνα πώς εδέβαζα κι εκράτ'να το βιβλίον,
σίτᾰ σην αύλᾰ σ' ετέρ'να ν' εφάνουσ'νεν ολίγον

5) Εξέβες μίαν νά τινᾰείς τ' άσπρον το μαξιλάρι
κι άμον τ'εκλώστες κ' είδες μεν εποίκα 'σέν ιδμάρι.

6) Θυμούμεν θέρος έτονε κ' εθέλ'ναμεν εργάτεν
τον κύρ' τ'ς επαρακάλεσαμ' εμάς να βοηθάτεν.

7) 'Ερθες κ' εσύ κ' εθέριζες κ'εγώ 'δενα δεμάτᾰ
εσύ τα στάχᾰ ετέρ'νες κ'εγώ τ' εσά τ' ομμάτᾰ.

8) Σο γυρισμόν 'πέμ'ναμ' οπίσ' κ' εκράτεσα το χέρι σ'
κ'εννόεσα πως θέλ'τς κ' εσύ να γίνουμαι το ταίρι σ'.

9) Ση Λάλογλης το πανοΰρ' και απέσ' σό χορόν-ι
το μαντίλι σ' εδέκες μεν σημάδ' παντοτινόν-ι.

10) Τον κύρη μ' είπ' από βραδύς θέλω να γυναικίζω
Πατέρα, με τη Σοφίαν τη φωλεά μ' θα χτίζω.

11) Έρθαμεν σό ψαλάφεμαν κι ο κύρ'τς είπεν πως δί ' 'σεν
κι ας σή χαρά μ' επέταξα σ' ανατολήν και δύσεν.

12) Δέσκαλος ετελείωσα κ' εκλώστα σο χωρίον
εσέν έτρεξα κ' έδειξα τ'επέρα το χαρτίον.

13) Τ' Αέ Παυλή την ημέραν εμείς εστεφανώθαμ'
ευλόγησέ μας ο Χριστόν παντοτινά ενώθαμ'.

14) Απ'ατότε επέρασαν εξηνταδύο χρόνᾳ
τ' έναν τ' άλλο εγάπαναμ' 'κ' εγάνευαμ' τα πόνᾳ.

15) Παρακαλώ Θεόν να παίρ' πρώτα τ'εμόν την ψήν-ι
γιατί, πουλί μ', 'κι θ' άντεχω τ'εσόν τη χαμονήν-ι.

16) Για τ'εσέν εγώ έζησα και γιά τ'εσέν, Σοφία μ',
Άγγελον σίτᾳ παιρ' την ψή μ' θα λέω τραγωδίαν.

Ο Αντρέας τη Δεσκάλ τη Γαβρεήλ

Σημείωση 1: κ , (π, τ) = κάππα, (πί, ταύ) έντονο.
Σημείωση 2: Απαγορεύεται η μελοποίηση και εμπορική εκμετάλλευση του όλου ή και μέρους των παρπάνω ποιημάτων-τραγουδιών χωρίς τη γραπτή άδεια του Συγγραφέα.

Ποντιακές ελευθεροστομίες

Οι μεγαλύτεροι, στην ηλικία, όσοι ζούνε ακόμη, θα θυμούνται τους πατεράδες και τους παππούδες τους, που κατά παράδοξο τρόπο συνεννοούνταν μεταξύ τους η αφηγούνταν διάφορα περιστατικά χρησιμοποιώντας λέξεις ή φράσεις στην ποντιακή ή στην τουρκική γλώσσα που δεν απείχαν πολύ από το να είναι άσεμνες και τολμηρές. Αυτά μάλιστα σε εποχές που τα ήθη και οι κανόνες διέπονταν από μεγάλη αυστηρότητα.

Οι χρήστες, βέβαια, αυτών των λέξεων και φράσεων, κύρια οι άνδρες, αλλά και οι γυναίκες, δεν έπεφταν παρακάτω, δεν κυριολεκτούσαν με αυτά που εκστόμιζαν, αλλά απέδιδαν κάτι άλλο που ήταν αποδεκτό, χωρίς δηλ. παρεξήγηση, στα πλαίσια μιας ιδιόμορφης ευπρέπειας. Για τον λόγο αυτό δεν προκαλούσαν την οργή, την αγανάκτηση στον ακροατή (ή συνομιλητή). Όλα κυλούσαν φυσιολογικά.

Έτσι, λοιπόν, κάποτε, σε μια γειτονιά του Κιλκίς, οι περίοικοι και οι περαστικοί άκουαν ένα πρωινό με χαμόγελο ικανοποίησης τις φωνές του τότε βουλευτή Δημητρίου Ευθυμιάδη, στον ανάδοχο και τους υπεργολάβους κατασκευής ενός δρόμου της πόλης: «Έχεσετεν ση μέσ' απέσ' και εφέκετ' ᾳτο» και επαναλάμβανε με φωνή στη διαπασών για να δηλώσει την αγανάκτησή του για τις κακοτεχνίες.

Άλλος, πάλι, έκοβε τη φόρα του συνομιλητή του, που, χρησιμοποιώντας διάφορα τεχνάσματα, προσπαθούσε να τον τουμπάρει πάνω σε μια συμφωνία, είπε: «Άκ'σον, παίδοπον, εγώ 'κι είμαι εκείνος τηνάν θέλτς να γ.....». Αφοπλιστική η δήλωση και άμεση η κατατρόπωση του πονηρού συνομιλητή.

Άπειρα τα παραδείγματα και απύθμενο το θέμα, που θα μπορούσε να απασχολήσει τον ειδικό αναλυτή.

Η Βαρβάρα, γαρή, άμα ντο γαρή, αντράγουρος, επέμ'νεν χ̆έρα πολλά χρόνᾳ εμκαικά.

Ο κορωνέας ο Σάββας, ο άντρας ατ'ς, από ενωρίς επέζεψεν την ζωήν με την αΐκ'σαν την γαρήν ατ' και εδέβεν πλαν «εν τόπω χλοερώ, ένθα ...». Αέτσ' πα η Βαρβάρα εφορτώθεν ούλᾳ τα δουλείας τ' οσπιτί', τη μαντρί', τοι χωραφίων ... για να τερεί την κιαντήν ατ'ς και τα τρία τα παιδία ντ' εφέκεν ατεν ο οκνέας ο άντρας ατ'ς.

Η Βαρβάρα άντζ̆α εύρεν δουλείαν σ' εκείνεν κιορᾷν. Όλᾳ εποίνεν ατα ασ' αγούρτς καλλίων και αβαράσα πα καμίαν 'κ' επεμείνεν. Άναυα ντο έτον εργατικέσσα, έτον και γουζωτέσσα, τᾷρσενα και τατσούζαινα, Ούλ', γαρήδες και αγούρ', απέσ' σο χωρίον εζέλευαν ατεν. Πάντα εκράτ'νεν έναν τσ̆ουπούχ' σο χ̆ερ' και το έναν σα δύο 'κ' εφέρ'νεν όντες εποίναν ατεν αδικίαν,,

Ο γουρουχτσ̆ής τη χωρί' που εποίν'νεν τον υδρονομέαν απέσ' σον κάμπον, σα ποτιστικά χωράφᾳ, έλλαζεν κ' επέλλαζεν το νερόν σοι χωραφίων τα παράνᾳ για να μη αφήν' κανείναν χωρέτεν αδικεμένον. Άμα, ο γουρουχτσ̆ής, όντες έρχουσον σο πότιμαν τη χωράφι' τη Βαρβάρας εναξά χ̆ιλᾳλία εποίν'νεν το πότιμαν. Αγληγορετά και απαγκέσ', για να αρτουρεύ' νερόν για τ' εκεινού τ' ανθρώπ'ς που είχαν χωράφᾳ σο γιάν' τη χωραφί' τη Βαρβάρας. Αέτσ' πα ετέρ'νες τα φυτά τ' εκεινέτερων να παίρ'νε τ' απάν' ατουν και τη Βαρβάρας να στέκ'νε τσ̆ιρεσίζικα.

Μίαν δεύτερον, η Βαρβάρα εσέβεν σην ιδέαν για το πουσ̆λούγ' ντ' εποίνεν ατεν ο γορουχτσ̆ής.

Έναν μεσημέρ', που ο κάμπον έτον έρημος ασ' ανθρώπ'ς, παίρ' σο χ̆ερ' έναν γαΐμ' γουζουλτσ̆ούχ' τσ̆ουπούχ' και σίτᾳ μουρδουλίζ' βλαστημίας, χοβλία κι άμον ταΐλάχς, πάει στέκ' και ελέπ' με τ' σμμάτᾳ τ'ς ντ' άγνον πότιμαν ευτάει ο γουρουχτσ̆ής. Ασ' έναν ατός ευτάει το ψευτοπότιμαν τη χωραφί' τη Βαρβάρας κι ασ' άλλο στοχ̆εύ' ολό(γ)ερα, γιαμ' τσ̆ατεύ' ένα πελᾷν αναχάπαρα με το να μη λογαρᾷζ το έλαμαν τη Βαρβάρας. Αλλομίαν, σίτᾳ σ'κών' το κιφάλ'ν ατ', ελέπ' σ' άλλ' την άκραν τη χωραφί', ασ' ορμίν ' απέσ' να εβγαίν' η Βαρβάρα με το δαβρίν σο χ̆ερ'. Κι άμον το ατλαεύ' ο ποπάς τα ταφία., ατλαεύ' κι ατέ, αγληγορετά, τα παράνᾳ και σίτᾳ ανασκάφτ', γιαναδ̆εύ' και στέκ'.

Ο γουρουχτσ̆ής, ασ' σο φόγον ατ', πού πατεί 'κ' ηξέρ'. Ερχίνεσεν γάλᾳ γάλᾳ να σα(β)ουδ̆εύ' κ' επεκεί εδέκεν α'. Η Βαρβάρα εποίκεν να ρούζ' αποπίσ' ατ', άμα τα ποδάρᾳ τ'ς 'κ' έκ'σαν ατεν. Εστάθεν τίκια με το τσ̆ιτ' ρουγμένον σην γούλαν ατ'ς και τ' ομμάτᾳ καρτσαλωμένα ας σην γουζήν ατ'ς,. ελάιξεν το τσ̆ουπούχ' σην αέραν κ' ετσ̆άιξεν δυνατά. «Νέπε γούρουχτσ̆η να γ ... εσύ αν 'κι γ ... εγώ. Εστά και τέρεν. Άμα, ο γουρουχτσ̆ής, άμον χοζανί' αλεπός, ετάζεψεν.

ΔΕΞΙΛΟΓΙΟ:

έχεσετεν κ' εφέκετ' ατα ση μέσ' απέσ' = μεταφ. τα χαραμίσατε, **εκείνος τηνάν θέλτς** = εκείνος τον οποίο θέλεις, **αντράγουρος** = αντρογυναίκα, **πολλά χρόνᾳ έμκαικσ** (έμπρκαικά) = προ πολλού, **επέζεψεν** = βαρέθηκε (ρ. πεζεύω), **κορωνέας** = δύστυχος, **εδέβεν πλαν** = έφυγε (πέθανε), **κιαντή** = εαυτός, **οκνέας** = τεμπέλης, **άντζ̆α(χ)** = μόλις, **ασ' αγούρτς** = από τους άνδρες, **αβαράσα** = χασομέρισσα, αργόσχολη, **άναυα** = εκτός (άνευ), **γουζωτέσσα** = νευρική, **τᾷρσαινα** = ανάποδη, **ε(γ)ίλευεν** = δίσταζε (ρ. γιλεύω), **τσ̆ουπούχ'** = βέργα, **τ' έναν σα δύο 'κ' εφέρνεν** = χωρίς δεύτερη κουβέντα, **γουρουχτσ̆ής** = -αγροφύλακας, **παράνᾳ** = βαθουλωτές αράδες, **χ̆ιλᾳλία** = με εσκεμμένα μειωμένη επιμέλεια, **αρτουρεύ'** = περισσεύει (ρ. αρτουρεύω), **γουζουλτσ̆ούχ'** = βέργα από κρανιά, **τσ̆ιρεσίζ'κα** = καχεκτικά, **πουσ̆λούχ'** = πουστιά, **γαΐμ'** = δυνατό, **μουρδουλίζ'** = μουρμουρίζει, ψιθυρίζει (ρ. μουρδουλίζω), **χοβλία** = με ορμή. **ταΐλάχ'ς** = άνθρωπος με ανεμίζουσα κελεμπία, **τσ̆ατεύ'** = συναντάει (ρ. τσ̆ατεύω), **ατλαεύ'** = δρασκελίζει (ρ. ατλαεύω), **γιαναδ̆εύ' και στέκ'** = όπου να είναι

πλησιάζει (ρ. γιαναδεύω), **γάλα̯ γάλα̯** = σιγά σιγά, **σα(β)ουδεύ'** = απομακρύνεται από φόβο (ρ. σα(β)ου δεύω), **εδέκεν α(το)** = το έβαλε στα πόδια (ρ. δίω και δίγω και δούγω, αόρ. εδέκα και εδώκα), **να ρούζ' αποπίσ' ατ'** = να τον κυνηγήσει, **τίκια** = στητά, **καρτσαλωμένα** = γουρλωμένα (ρ. καρτσαλώνω), γουζή = θυμός, **ετάζεψεν** = έφυγε με ταχύτητα τάζου (τάζος = λεπτοκαμωμένο, ψηλοπόδαρο, ταχύτατο κυνηγόσκυλο), **χοζανί' αλεπός** = αλεπού με χρωματική προσαρμογή σε οργωμένο χωράφι.

Αναστάσιος Ι. Αγαθαγγέλου
Π. Γυναικόκαστρο Κιλκίς

Γνωστές προσωπικότητες των Ποντίων παρέστησαν στην εκδήλωση της «Μέριμνας»

Η Μέριμνα Ποντίων Κυριών Θεσσαλονίκης σε εκδήλωσή της χορήγησε υποτροφίες και τίμησε τον κ. Τάσο Κυριακίδη

Στην κατάμεστη αίθουσα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, στη Θεσσαλονίκη, το Δ.Σ. της Μέριμνας Ποντίων Κυριών διοργάνωσε τη Δευτέρα, 12 Οκτωβρίου 2009, εκδήλωση προς τιμήν του εκδότη κ. Αναστάσιου Κυριακίδη. Χαιρετισμό στην εκδήλωση απηύθυνε η πρόεδρος της Μέριμνας κ. Ιφιγένεια Πανίδου, ενώ την παρουσίαση της προσωπικότητας και του μεγάλου εκδοτικού έργου του τιμώμενου έκανε ο ομότιμος καθηγητής αρχαίας ιστορίας του ΑΠΘ κ. Ιωάννης Τουλουμάκος.

Κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης χορηγήθηκαν υποτροφίες σε αριστούχους ομογενείς μαθητές, με χορηγούς υποτροφιών τους Θεόδωρο Αηδονόπουλο, Χαράλαμπο Αηδονόπουλο, Χρήστο Γαλανίδη, Αργύρη και Άρτεμη Καρανίκα-Κούμα, Κωνσταντίνο Λυσαρίδη, Ιωάννα Χαλκίδου – Δημητροπούλου, Κωνσταντίνο Χορομίδη και τον Εκδοτικό Οίκο των Αδελφών Κυριακίδη.

Την εκδήλωση τίμησαν με την παρουσία τους πολλοί καθηγητές του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και του πανεπιστημίου Θράκης, πρόεδροι πολιτιστικών φορέων κ. ά. Ιδιαιτέρως αναφέρεται η παρουσία στην εκδήλωση των πρώην προέδρων της Μέριμνας Ποντίων Κυριών Θεσσαλονίκης κυριών Άννας Θεοφυλάκτου, Μαίρης Στεργιάδου και Άρτεμης Καρανίκα-Κούμα.

Η ομιλία του καθηγητή κ. Ι. Τουλουμάκου

Ο Γιάννης Τουλουμάκος

Ο ομότιμος καθηγητής αρχαίας ιστορίας του ΑΠΘ κ. Ιωάννης Τουλουμάκος, μιλώντας για το έργο και την προσφορά του κ. Τάσου Κυριακίδη, είπε:

Τον εκδότη κ. Αναστάσιο Κυριακίδη γνώρισα πριν από 12 χρόνια, όταν επρόκειτο να δημοσιευθούν τα «Πρακτικά του 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Ελληνισμό της Μικράς Ασίας». Τα πρακτικά δημοσιεύθηκαν, όπως και εκείνα των κατοπινών τεσσάρων συνεδρίων, με δαπάνη του εκδότη. Όπως, με δαπάνη του εκδότη, δημοσιεύθηκαν και οι τρεις τελευταίοι τόμοι του περιοδικού «Έρευνα και Εκπαίδευση» και οι δύο τόμοι των «Πρακτικών του Πανελληνίου Συνεδρίου Επιγραφικής». Ούτε αυτά ούτε τα τέσσερα βιβλία του ομιλούντος, που εκδόθηκαν κατόπιν, ανήκουν στα «ευπώλητα», παρά το επιστημονικό, εκπαιδευτικό ή εθνικό ενδιαφέρον που δείχνουν οι προβληματισμοί τους. Η πολιτιστική και εκπαιδευτική πραγματικότητα της χώρας μας, όπως και όσο εξακολουθούν να την καθορίζουν ορισμένοι παράγοντες, δεν επιτρέπει, όπως δεν επιτρέπει και για άλλα, να γίνουν ευπώλητα. Σε διαφορετική διατύπωση, αυτό σημαίνει: ζημία για τον εκδότη. Με αυτήν την συνεχή ζημία γνώρισα και γνωρίζω τον εκδότη κ. Αναστάσιο Κυριακίδη.

Δεν θα έδινα αυτόν τον προσωπικό τόνο στην Εισαγωγή, αν τα συγκεκριμένα παραδείγματα δεν είχαν τον γενικό χαρακτήρα, ή ακριβέστερα: την εθνική διάσταση και το περιεχόμενό τους. Τον πυρήνα της εκδοτικής προσφοράς του κ Κυριακίδη αποτελούν, ως γνωστόν, η Εκπαίδευση και η Ιστορία, δηλ. ό,τι έχει άμεση σχέση με τη συλλογική μνήμη και την ταυτότητα του Έθνους. Συλλογική μνήμη και ταυτότητα που βάλλονται, όπως ενίοτε λέγεται και γράφεται, αποδομούνται στη σύγχρονη εποχή από διάφορες πλευρές, συχνά έμμεσα, ενίοτε και κατάφωρα. Από την άποψη αυτή θα μπορούσε κανείς να πει ότι αυτή η εκδοτική προσφορά, με όλο το κόστος που συνεπάγεται, είναι μία μορφή αντίστασης στην επιχειρούμενη αποδόμηση και αλλοτρίωση: εξ όσων γνωρίζω, από τις πιο συνεπείς, για να μην πω, τη συνεπέστερη.

Πουθενά δεν φαίνεται τόσο καθαρά αυτή η συνέπεια, ή σε καλύτερη διατύπωση, η ίδια η πνευματική ταυτότητα του εκδότη, όσο στο ενδιαφέρον του για την ιστορική έρευνα του Ελληνισμού της Ανατολής και ιδιαίτερα του Ελληνισμού του Πόντου. Στον κατάλογο των βιβλίων του έτους 2009 αναφέρονται 216 τίτλοι, στο συμπλήρωμα του καταλόγου άλλοι τέσσερις. Τους τίτλους αυτούς μπορεί κανείς να διαβάσει με διαφορετικά κριτήρια: π. χ. τα ενδιαφέροντα των συγγραφέων, την πρωτοτυπία του προβληματισμού, τον χρόνο της έκδοσης των βιβλίων και τη σχέση τους με την περιρρέουσα ατμόσφαιρα. Μπορεί, όμως, να τους διαβάσει και με κριτήριο τη βούληση του εκδότη: και η βούληση του είναι να δημοσιευθεί ο,τιδήποτε μπορεί να συμβάλει στη γνώση της ιστορικής παρουσίας των Ελλήνων, που έζησαν από τον 6ο αιώνα π.Χ. ώς την καταστροφή στα παράλια (και όχι μόνον) του Ευξείνου Πόντου.

Γενικές ιστορίες για την περιοχή ή μονογραφίες για πόλεις και κώμες· έρευνες για την αντίσταση στον Ασιάτη δυνάστη· πραγματείες για το δράμα της εξόντωσης· εκδόσεις πηγών ή μεταφράσεις βασικών έργων ξένων ερευνητών· και εκτός από αυτά, περιγραφές της καθημερινής ζωής ή ακόμη ό,τι κατά την προσωπική γνώση και κρίση του εκδότη, ξεχωρίζει όχι μόνον ως προς το αντικείμενο της περιγραφής, αλλά και ως προς την πρωτοτυπία του ύφους. Με αυτό εννοώ τα δεκαεννέα βιβλία του «εξ Αργυρουπόλεως του Πόντου» καταγομένου Γεωργίου Κανδηλάπτου-Κάνεως, ένα από τα οποία είναι η Αυτοβιογραφία του.

Δεν αποτελεί ρητορική υπερβολή ούτε αυθαίρετη εκτίμηση, αν έλεγα, ότι θα καταλάβαινε κανείς καλύτερα την πνευματική ευαισθησία του εκδότη Αν. Κυριακίδη, καταγομένου και από τους δύο γονείς, επίσης από την Αργυρούπολη του Πόντου, αν μιλούσε ο ίδιος για τα έργα του ευφυούς συντοπίτη του, του δασκάλου με την πολυσχιδή πνευματική και εθνική δράση, ο οποίος διέθετε γνώσεις, φαντασία, αλλά και χιούμορ, για να γράφει όχι μόνον για τους Μεγάλους Κομνηνούς ή τους αρχιμεταλλουργούς του Πόντου, αλλά και δέκα ποντιακά ηθογραφικά διηγήματα, όπως και το «Ερωτικόν, βουκολικόν, ηθογραφικόν μυθιστόρημα "Ετι των οχθών του Πυξίτου"». Σημειώνω μόνον ότι η φωτογραφία του Γεωργίου Κανδηλάπτη διακρίνεται σαφώς στο γραφείο του ποντιακής καταγωγής εκδότη.

Εκτός από αυτές τις έμμεσες – οπωσδήποτε ενδεικτικές μαρτυρίες – για την πνευματική ταυτότητα του κ. Αν. Κυριακίδη, υπάρχουν όμως και τρεις άμεσες, δηλ. αυθεντικές: Η συμβολή του στον συλλογικό τόμο «Οι άγνωστοι Έλληνες του Πόντου», το βιβλίο του «Το Περίβλεπτον Δράμας, από την ανταλλαγή του 1924 μέχρι σήμερα» (1998) και ο εξαιρετικά φροντισμένος τόμος (στην ελληνική και αγγλική) «Πόντος. Χαρακτικά, Χάρτες, Νομίσματα» (2008). Στον πολύ περιορισμένο χρόνο που έχει διατεθεί, είναι αδύνατο να παρουσιασθούν τα δύο βιβλία, όπως θα έπρεπε - για ό,τι εκφράζουν και για ό,τι σημαίνουν όχι μόνον ως μονογραφία για ένα χωριό Ποντίων (το πρώτο), ή ως συμβολή στη γενική ιστορία του Πόντου (το δεύτερο), αλλά προπάντων ως συμβολές στην καλλιέργεια της

Η πρόεδρος της «Μέριμνας» κ. Ιφιγένεια Πανίδου επιδίδει την τιμητική πλακέτα στον εκδότη και συγγραφέα κ. Τάσο Κυριακίδη

εθνικής συνείδησης, όπως και της κοινωνικής ευαισθησίας. Με λίγα λόγια θα πω μόνον τι εννοώ για τις δύο τελευταίες όψεις.

Στο «Περίβλεπτον Δράμας», ο σύγχρονος αναγνώστης διαβάζει πώς οι πρόσφυγες από την Αργυρούπολη του Πόντου δημιούργησαν στην περιοχή του Παρανεστίου Δράμας τη νέα πατρίδα· διαβάζει για την «καταπληκτική μορφή» του Κοινοτισμού στην οικονομική ζωή αυτής της νέας πατρίδας· διαβάζει για την προσωπική εργασία των κατοίκων, με την οποία κτίσθηκαν το σχολείο και η εκκλησία, κατασκευάσθηκαν και συντηρήθηκαν δρόμοι· διαβάζει για την ψυχική αντοχή τους σε δύσκολους καιρούς, όταν χανόταν η σοδειά της χρονιάς από φυσικές καταστροφές· διαβάζει ακόμη για τις «αξέχαστες μορφές του χωριού», που έκαναν εντύπωση στον συγγραφέα «με την παρουσία, τη συμπεριφορά τους, τηνζεστασιά των λόγων τους ή με τη σιωπή τους, με τη θυμοσοφία και την αρχοντιά τους». Από τις μορφές αυτές ξεχωρίζει ο θείος του, αδελφός του πατέρα του, Κωνσταντίνος Κυριακίδης, «ο γενναίος πολεμιστής που πολέμησε στα οχυρά του Ρούπελ» αλλά και ο στοργικός πατέρας και παππούς που έδειξε περίσσια αγάπη στη δευτερότοκη κόρη και στην εξώγαμη εγγονή του. Στο βιβλίο υπάρχουν ακόμη φωτογραφίες. Δώδεκα από αυτές τις βλέπει και τις διαβάζει κανείς μόνον σιωπηρά· είναι δύσκολο να βρει τα λόγια που ταιριάζουν για να τις περιγράψει.

Το βιβλίο «Πόντος. Χαρακτικά, Χάρτες, Νομίσματα», που έγινε χωρίς φειδώ χρημάτων, είναι χρήσιμο για τους ειδικούς, αλλά και ωφέλιμο για τους πολλούς: για τις γνώσεις που προσφέρει, αλλά και την καλαισθησία που το διακρίνει. Από το «Περίβλεπτον Δράμας» έχουν περιληφθεί ορισμένα μέρη του σε σχολικό βιβλίο, από τα «Χαρακτικά του Πόντου» θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν αρκετές εικόνες – για μαθήματα ιστορικής παιδείας από την κρατική τηλεόραση· είναι πολύ πολύ πιο ενδιαφέροντα ή μάλλον αναγκαία. από την Ιστορία της Αμερικανικής Επανάστασης, που προβαλλόταν και όπως φαίνεται θα εξακολουθεί, ίσως και με μεγαλύτερη συχνότητα, να προβάλλεται από την κρατική τηλεόραση. Πάντως, «αυτιά της καρδιάς», με τα οποία μπορεί να ακουστεί ο πόνος της ιστορίας του Ελληνισμού της Ανατολής έχουν ακόμη πολλοί, εδώ στην Ελλάδα, και αλλού. Η φράση δεν προέρχεται από τον ομιλούντα · υπάρχει στη δισέλιδη επιστολή, με την οποία προλογίζει το βιβλίο, σε ένδειξη τιμής, προς τον «Άρχοντα Καστρίνσιον της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας», εκδότη κ. Αναστάσιο Κυριακίδη, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως και δεσμώτης της Ινσταμπούλ Βαρθολομαίος. Σε 24 βιβλία, που αναφέρονται στον τελευταίο κατάλογο του εκδοτικού οίκου, εξετάζονται θέματα που αφορούν και τις δύο αυτές όψεις της ιστορίας του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως.

Έκαμα σκόπιμα το σχόλιο αυτό, για να θέσω το γενικό ερώτημα που προκύπτει και από όσα αναφέρθηκαν στην αρχή: Αν η περιρρέουσα συνωμοτική ατμόσφαιρα στην εποχή μας είναι αυτή που γνωρίζουμε από όσα βλέπουμε και ακούμε από τα ΜΜΕ, βλέπουμε καθημερινά στην πόλη μας και αλλού, βλέπουμε στη συμπεριφορά νέων και ηλικιωμένων, τί σημαίνει η προσφορά του εκδότη Τάσου Κυριακίδη; Θα μπορούσα ακόμη να πω, διότι κάπως τι γνωρίζω, τι σημαίνει η εκατόν και πλέον χρόνων προσφορά της Μέριμνας Ποντίων Κυριών; Σημαίνουν τη μόνον συνεπή όσο και πειστική απάντηση στο πολλαχόθεν προβαλλόμενο ιδεολόγημα της λεγόμενης πολυπολιτισμικής κοινωνίας – απάντηση η οποία περιέχεται στο δημώδες του Πόντου, που επέλεξε ο εκδότης Τάσος Κυριακίδης ως προμετωπίδα για το βιβλίο του «Το Περίβλεπτον Δράμας»:

Εγώ είμαι τ' αστραπής ο γιον
και τη βροχής εγγόνι
αν θέλω αστράφτω κεραυνόν
αν θέλω σύρω χιόνι.

Η ομιλία του εκδότη κ. Αναστασίου Κυριακίδη

Είμαι βαθύτατα συγκινημένος για τη σημερινή τιμητική εκδήλωση που είναι πρωτοβουλία ενός συλλόγου με βάρος ονόματος και κοινωνικής προσφοράς.

Εμείς οι Έλληνες του Πόντου είμαστε υπερήφανοι γιατί έχουμε συλλόγους όπως η Μέριμνα Ποντίων Κυριών, που αποτελεί τη συνέχεια στο χρόνο και στο χώρο του ιστορικού συλλόγου «Μέριμνα Ποντίων Κυριών», που ιδρύθηκε το 1904 στην Τραπεζούντα. Ο ποντιακός ελληνισμός ευτύχησε να έχει και στον ελλαδικό χώρο δύο φορείς εξαιρετικής κοινωνικής δράσης και προσφοράς, τη «Μέριμνα Ποντίων Κυριών» Θεσσαλονίκης, που ιδρύθηκε το 1923, και το παράρτημά της, τη «Μέριμνα Ποντίων Κυριών» Δράμας, που ιδρύθηκε το 1990 και είμαι ιδιαιτέρως ευτυχής γιατί έτυχα αντίστοιχης τιμητικής εκδήλωσης και από τη Μέριμνα Ποντίων Κυριών Δράμας, το 2007.

Ο Εκδοτικός Οίκος των Αδελφών Κυριακίδη ιδρύθηκε πριν από τριάντα πέντε χρόνια με κύριο αντικείμενο τις πανεπιστημιακές εκδόσεις. Από τα πρώτα χρόνια η έκδοση βιβλίων για τον ποντιακό ελληνισμό θεωρήθηκε καθήκον προς τους προγόνους, τους απογόνους και ευρύτερα προς τους Έλληνες και τον ελληνισμό. Έχουμε, ήδη, εκδώσει περίπου 250 βιβλία για την ιστορία, τη γλώσσα, τον πολιτισμό και τη διασπορά των Ελλήνων του Πόντου, καθώς και εικοσιπέντε cd με παραδοσιακά ποντιακά τραγούδια. Στα πολύ αγαπημένα μας βιβλία, εξέχουσα θέση κατέχουν δύο βιβλία που παρουσιάζουν το έργο της Μέριμνας, το «Ζωντανές Μνήμες του Πόντου», που εκδόθηκ:ε το 1992, και το βιβλίο «Μέριμνα Ποντίων Κυριών: Εκατό Χρόνια Προσφοράς», που εκδόθηκε το 2004.

Ο ομότιμος καθηγητής κ. Ιωάννης Τουλουμάκος είπε πολλά για το έργο και τη ζωή μου. Τον ευχαριστώ από τα βάθη της καρδιάς μου. Θέλω να τονίσω ότι θεωρώ τον εαυτό μου ευτυχή άνθρωπο, που έτυχε της ύψιστης τιμής να του παραδοθεί, το 2005, απο από τον Οικουμενικό Πατριάρχη κ. κ. Βαρθολομαίο ο τίτλος του Άρχοντος Καστρινσίου. Είμαι, επίσης, ευτυχής γιατί η σύζυγος και τα παιδιά μου είναι συμπαραστάτες στο έργο μου για τη διάσωση και τη διάδοση του πολιτισμού των Ελλήνων του Πόντου.

Οφείλω να ευχαριστήσω και τις ποντιακές οικογένειες που μου εμπιστεύθηκαν τα οικογενειακά τους αρχεία. Ο αείμνηστος Ιωάννης Κανδηλάπτης, γιός του Γεωργίου Θ. Κανδηλάπτου - Κάνεως, μου παρέδωσε όλο το ανέκδοτο έργο του μεγάλου πατέρα του και μου παραχώρησε την άδεια να προβώ σε επανέκδοση του υπόλοιπου έργου. Με αυτόν τον τρόπο, τριάντα χρόνια μετά το θάνατο του συγγραφέα, παρουσιάζονται πολύτιμες πληροφορίες για την ιστορία και την καθημερινότητα των Ελλήνων του Πόντου.

Η κ. Εύη Γραμματικοπούλου, μου παρέδωσε τον Κώδικα της Ιεράς Μονής του Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτα, τον οποίο είχε διασώσει ο ιερέας παππούς της Ευστάθιος Γραμματικόπουλος, και μαζί με άλλο υλικό, μου παρέδωσε και τους γενεαλογικούς καταλόγους της ηρωικής Σάντας.

Δυστυχώς, υπάρχουν και οικογένειες, οι οποίες θεωρούν ότι τα οικογενειακά αρχεία είναι πιθανή πηγή πλουτισμού. Έτσι, εγείροντας παράλογες οικονομικές απαιτήσεις, κρατούν τα αρχεία για εβδομήντα χρόνια μετά από τον θάνατο του συγγραφέα (μετά την πάροδο εβδομήντα ετών, η έκδοση και επανέκδοση είναι ελεύθερη). Τελικώς, τα αρχεία καταλήγουν σε σκουπίδια και σε μπάζα οικοδομών που κατεδαφίζονται από τους μη γνωρίζοντες κληρονόμους των πρώτων κληρονόμων.

Θέλω να σας αναφέρω μία μόνον περίπτωση, που αφορά το σπουδαίο αρχείο του αείμνηστου αρχιμανδρίτη Πανάρετου Τοπαλίδη, το οποίο διέσωσε από διαίσθηση διερχόμενος πολίτης της Δράμας ανασύροντάς το από τα χαλάσματα της οικίας του Πανάρετου Τοπαλίδη, που κληρονόμησαν συγγενείς, οι οποίοι στη συνέχεια έδωσαν το οικόπεδο με αντιπαροχή. Η ανιψιά του αείμνηστου αρχιμανδρίτη αρνήθηκε να μου δώσει την άδεια να εκδώσω το βιβλίο «Ο Πόντος ανά τους αιώνας», το οποίο ο εκλεκτός φίλος και συνεργάτης Χαράλαμπος Παπαστάθης, ομότιμος καθηγητής της Νομικής Σχολής και πρόεδρος του Ιδρύματος .Μελετών Χερσονήσου του Αίμου (ΙΜΧΑ), μου χάρισε με θερμή αφιέρωση. Τον ευχαριστώ από τη θέση αυτή θερμά, διότι αποστέρησε τη δική του βιβλιοθήκη από το σπάνιο αυτό βιβλίο.

Θα ήταν άδικο αν δεν ανέφερα τη σεβαστή μας φίλη ιατρό, την κυρία Άννα Θεοφυλάκτου, η οποία με προθυμία και αγάπη προς όλους και ιδιαιτέρως προς τον Εκδοτικό μας Οίκο, παραχωρεί σπάνιο φωτογραφικό, και οχι μόνον, υλικό. Η εκδοτική μας προσπάθεια θα ήταν φτωχότερη χωρίς την πολύτιμη βοήθειά της.

Επιθυμώ να είμαι σύντομος. Το μόνο που θέλω να τονίσω είναι ότι η παραγωγή ποντιακών βιβλίων και cd από τον Εκδοτικό Οίκο των Αδελφών Κυριακίδη αντιμετωπίζεται ως χρέος και όχι ως επιχειρησιακή δραστηριότητα. Ανήκω στη δεύτερη γενιά προσφύγων από τον Πόντο. Ο εκδοτικός μας οίκος πλαισιώνει το έργο της «Επιτροπής Ποντιακών Μελετών», η οποία ιδρύθηκε το 1927 με πρωτοβουλία της πρώτης γενιάς, και το έργο της Εταιρείας Μακεδόνικων Σπουδών, στην αίθουσα της οποίας γίνεται η σημερινή εκδήλωση. Θεωρώ ότι πράττουμε το καθήκον μας και επίσης θεωρώ ως δεδομένο ότι η τρίτη γενιά, θα συνεχίσει με την ίδια αγάπη και προσήλωση.

Ευχαριστώ και πάλι την Μέριμνα Ποντίων Κυριών για την τιμή και όλους εσάς για την παρουσία σας σήμερα.

Παναγιώτης Ι. Παπαδόπουλος

Σε εκδήλωσή τους, οι Καβαλιώτες Θεσσαλονίκης παρουσίασαν το νέο βιβλίο του Χάρη Τσιρκινίδη

Πολλοί ήταν εκείνοι από τον ποντιακό και γενικότερα από τον προσφυγικό χώρο που τη Δευτέρα 16 Νοεμβρίου 2009 το απόγευμα, ήλθαν στην αίθουσα του πολιτιστικού κέντρου «Αλέξανδρος» στη Θεσσαλονίκη να παρακολουθήσουν την παρουσίαση του νέου βιβλίου του γνωστού συγγραφέα και ιστορικού Χάρη Τσιρκινίδη «Συνοπτική ιστορία της Γενοκτονίας των Ελλήνων της Ανατολής». Το βιβλίο κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις Εκδόσεις των Αδελφών Κυριακίδη και αποτελεί μια κωδικοποίηση όλων των εκείνων των στοιχείων, που συνιστούν τη Γενοκτονία των Ελλήνων της Μ. Ασίας και του Πόντου.

Είναι μια εξαιρετική εργασία, διότι η όλη επιχειρηματολογία του συγγραφέα στηρίζεται σε ντοκουμέντα ξένων διπλωματικών αρχείων, γιαυτό αποτελεί αξιόπιστη πηγή για την αποκάλυψη της αλήθειας για τα αίτια και το μέγεθος της γενοκτονίας του μικρασιατικού Ελληνισμού.

Πρώτος πήρε τον λόγο ο πρόεδρος του Συλλόγου Καβαλιωτών Θεσσαλονίκης «Οι Φίλιπποι» κ. Ανδρόνικος Σινιώρης και απηυύθυνε χαιρετισμό στους παρευρισκομένους. Εξέφρασε τη χαρά και την ικανοποίησή του για την εξιόλογη έκδοση του βιβλίου από τον

κ. Χάρη Τσιρκινίδη. Εξήγησε δε ότι η παρουσίαση αυτού του βιβλίου γίνεται στο πλαίσιο των πολιτιστικών εκδηλώσεων «Εγνατία οδός 2009».

Ακολούθησαν οι παρουσιάσεις του βιβλίου.

Ο δημοσιογράφος κ. Σταύρος Οραήλογλου, στη σύντομη ομιλία του στην αρχή αναφέρθηκε στα βιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα και την επαγγελματική του σταδιοδρομία, τις σπουδές και τη σημασία της συγγραφικής του εργασίας.

Τόνισε τη συστηματική δουλειά που έγινε στο βιβλίο με σκοπό την ανάδειξη της ιστορικής αλήθειας μέσα από τα διπλωματικά αρχεία των ξένων κρατών, όταν υπηρετούσε ως στρατιωτικός ακόλουθος στις ελληνικές πρεσβείες.

Ο συγγραφέας προσδιόρισε ως επίκεντρο της ερευνητικής του προσπάθειας την εξόντωση εκ μέρους του τουρκικού καθεστώτος 353 χιλιάδων Ελλήνων του Πόντου και πλέον του ενός εκατομμυρίου από τις άλλες περιοχές της Μ. Ασίας. «Καταγόμενος και ο ίδιος από προσφυγική οικογένεια, από τη Μ. Ασία, ανήκω σε εκείνους που αρνούνται να λησμονήσουν τους προγόνους και περιμένω την ευλογημένη μέρα της δικαίωσης».

Ο ομιλητής μίλησε και για αυτοκριτική που πρέπει να κάνουμε, για να αποφύγουμε τα λάθη του παρελθόντος όσον αφορά τον τρόπο διεκδίκησης του δικαίου. Τα πάθη και η διχόνοια μόνον συμφορές έχουν φέρει στον τόπο μας. Υπενθύμισε σε όλους τα λόγια του στρατηγού Μακρυγιάννη: «Πρέπει να έχουμε περισσότερη αρετή και πατριωτισμό».

Επέκρινε στο τέλος της ομιλίας του την ενέργεια των πολιτικών της εποχής, που δεν έσπευσαν για τη σωτηρία των προσφύγων για πολιτικό κόστος επικαλούμενος τη μαρτυρία του Αμερικανού προξένου στη Σμύρνη Τζορτζ Χόρτον: «Οι Έλληνες πολιτικοί είναι ικανοί να θυσιάσουν τα πάντα για να μείνουν μια εβδομάδα στην εξουσία».

Ο επόμενος ομιλητής ήταν ο πρύτανης του ΑΠΘ κ. Αναστάσιος Μάνθος. Οι επισημάνσεις που έκανε ως προς το περιεχόμενο, αλλά και ως προς τη δομή του βιβλίου εντυπωσίασαν τους παρισταμένους. Ύστερα από κάποιο σχόλιο σχετικά με τους φοιτητές του, είπε ότι «το βιβλίο είναι μια πολύ συμπυκνωμένη επιτομή γεγονότων και στοιχείων, είναι ένα ευσύνοπτο και ευανάγνωστο βιβλίο.

Αναρωτιέται κανείς τι κίνητρα μπορούν να υπάρχουν για αυτό το βιβλίο και πώς τα κίνητρα αυτά έδωσαν το έναυσμα, αλλά και την υποδομή, το υπόστρωμα, ώστε το βιβλίο να έχει αυτά τα συγκεκριμένα τεχνικά στοιχεία.

Κατ' αρχήν είναι ένα επιστημονικό βιβλίο, διότι έχει μέσα όλα τα στοιχεία μιας επιστημονικής έρευνας, έχει δηλ. την αναζήτηση σε ιστορικές πηγές, την τεκμηρίωση, έχει την παρουσίαση των στοιχείων των θυμάτων σε μορφή εικόνων μέσα στο βιβλίο, ή εγγράφων και επομένως έχει την κριτική προσέγγιση, την αξιολόγηση, την τεκμηρίωση της ιστορίας, με βάση τα στοιχειοθετήματα, αυτό που λέμε ντοκουμέντα. Δεν έχει, όμως, την ψυχρότητα της επιστημονικής προσέγγισης, αντίθετα έχει τη ζέση του ιστορικού με την επιστημονική καταγωγή».

Σε άλλο σημείο της ομιλίας του ο πανεπιστημιακός δάσκαλος μίλησε για ένα μεγάλο προτέρημα του βιβλίου, «διότι κατόρθωσε να εντοπίσει τα σημεία που έχουν την καίρια αξία, να τα αναδείξει, κωδικοποιήσει όλες τις πληροφορίες, να τις συνδέσει και να δημιουργήσει έναν συνειρμό, ώστε να παρουσιάζονται όλα τα ιστορικά στοιχεία.

Εκτός από το ιστορικό, το επιστημονικό, το συγκριτικό των πηγών, έχει μέσα και νομικά στοιχεία. Και αυτό είναι σημαντικό, διότι παίζει ρόλο σημαντικό ως διεθνές δίκαιο και ως πειστική καταγραφή των ανθρώπων».

Μίλησε ο κ. πρύτανης και για την αξιοπιστία των στοιχείων, «αφού εκείνοι που τα διατυπώνουν δεν είναι Έλληνες, αλλά ξένοι διπλωμάτες και μάλιστα όχι σε ιδιωτική συζήτηση, αλλά μέσα σε χώρους που εκφράζεται πολιτική και διαμορφώνεται η διεθνής σκηνή».

Είπε ακόμη ότι «ο συγγραφέας δίνει έναν προσωπικό χαρακτήρα στο επιστημονικό και ιστορικό μέρος έτσι ώστε το συναίσθημα δεν παρεμποδίζει καθόλου την κρίση που εκφράζεται μέσα στο βιβλίο. Για το συναίσθημα πρόσθεσε ότι δεν είναι αρνητικό, είναι ένα μεγάλο όπλο: «εξ όνυχος τον λέοντα». Από τον βρυχηθμό και από το νύχι μπορεί κάποιος να αναγνωρίσει το λιοντάρι: Είναι οι προσωπικές μαρτυρίες ανθρώπων που έζησαν τα γεγονότα, όπως π.χ. ο πατέρας του».

Για τη δομή του είπε ότι είναι εξαιρετική, διότι είναι λειτουργική, συνειρμική, έχει μια δομικότητα που χρησιμοποιεί την προαπαιτούμενη γνώση, για να πάει στην επόμενη.

Έχει και κάποια πράγματα σπάνια για επιτομή. Είναι πολύ ευανάγνωστα και η επιτομή αυτή δεν εντοπίζεται χρονολογικά σε περίοδο πριν και μετά τη γενοκτονία, αλλά εντοπίζεται πολύ βαθιά, κάνοντας αναφορά στις αρχέγονες ρίζες του Ελληνισμού.

Ο ομιλητής ανέφερε και τις γνώμες κάποιων προσωπικοτήτων που εκφράστηκαν απαξιωτικά για την ιστορία και την προσφορά των Τούρκων στην παγκόσμια ιστορία (Μοργκεντάου).

Με την καταγραφή και τον προσδιορισμό των φάσεων της ελληνικής γενοκτονίας ολοκλήρωσε την εμπεριστατωμένη και επιστημονική ανάλυση του βιβλίου.

Ο πρόεδρος του κρατικού θεάτρου Βορείου Ελλάδος, δικηγόρος κ. Δημήτριος Γαρούφας συμπλήρωσε και ολοκλήρωσε την παρουσίαση του βιβλίου του Χάρη Τσιρκινίδη.

Ως δικηγόρος, προσπάθησε με αναφορές στη νομική τεκμηρίωση του εγκλήματος της γενοκτονίας. Είπε ότι η όλη επιχειρηματολογία που παρατίθεται αρκεί να αποδείξει σε διεθνές δικαστήριο την ενοχή του επίσημου τουρκικού κράτους που ενεθάρρυνε και εν πολλοίς υποκίνησε την εξόντωση του μικρασιατικού Ελληνισμού στο όνομα της εθνοκάθαρσης.

Η εκδήλωση έκλεισε με τις ευχαριστίες του συγγραφέα προς τους διοργανωτές, τη νομαρχία Θεσσαλονίκης και τον Σύλλογο Καβαλιωτών «Οι Φίλιπποι», προς τους εισηγητές και το παριστάμενο πλήθος.

Π.Ι.Π.

Πιστό αντίγραφο της Παναγίας Σουμελά στον Άγ. Ελευθέριο Επισκοπής Ημαθίας

Ο νομάρχης Ημαθίας κ. Κώστας Καραπαναγιωτίδης, ο πρόεδρος της Σουμελά κ. Γιώργος Τανιμανίδης, μέλη του Δ. Σ. και άλλοι κατά τη διάρκεια του εσπερινού στον Άγιο Ελευθέριο Επισκοπής

Εδώ και αρκετά χρόνια, πολλοί επίσκοποι και ιερείς των μητροπόλεών μας ζητούν πιστό αντίγραφο της ιεράς εικόνας της Παναγίας Σουμελά για τις ενορίες τους. Η ικανοποίηση του αιτήματος γίνεται πάντα με την άδεια του σεβ. μητροπολίτη Βεροίας – Ναούσης και Καμπανίας κ. Παντελεήμονα και την έγκριση του Δ. Σ. του Ιδρύματος «Παναγία Σουμελά».

Έτσι, τη Δευτέρα 14 Δεκεμβρίου 2009, με αφορμή την πανήγυρη του ιερού ναού Αγίου Ελευθερίου στην Επισκοπή Πέλλας μεταφέρθηκε και τοποθετήθηκε στον ναό πιστό αντίγραφο της εικόνας της Σουμελιώτισσας, μετά από αίτηση του προϊσταμένου του ιερού ναού, του π. Κωνσταντίνου Ιωαννίδη.

Αυτό γίνεται για να ικανοποιηθούν πνευματικές ανάγκες των πιστών και να ενισχυθεί η πίστη τους, η οποία δοκιμάζεται στην εποχή μας από τα πολλά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι χριστιανοί.

Την εικόνα συνόδευαν, εκ μέρους της εκκλησίας, οι ιερείς του ναού της Παναγίας Σουμελά ο γενικός αρχιερατικός επίτροπος της μητρόπολης Βεροίας αρχιμ. Αθηναγόρας Μπίρδας και οι αρχιμανδρίτες Σεραφείμ Ατματζίδης και Παύλος Σταματάς. Στην υποδοχή παρίσταντο οι σεβ. μητροπολίτες Βεροίας – Ναούσης και Καμπανίας κ. Παντελεήμων και Εδέσσης – Πέλλης και Αλμωπίας κ. Ιωήλ. Παρόντες ήταν από το Δ. Σ. της Σουμελά ο πρόεδρος κ. Γιώργος Τανιμανίδης και οι σύμβουλοι Σάββας Χαριτωνίδης, Παντελής Ανθρακόπουλος, Χαράλαμπος Ναθαναηλίδης, Αναστάσιος Κωνσταντινίδης και Κωνσταντίνος Ιωακειμίδης.

Έγινε περιφορά της εικόνας της Παναγίας Σουμελά από την πλατεία Επισκοπής μέχρι τον ιερό ναό του Αγίου Ελευθερίου. Συνόδευαν ένστολα τμήματα της Ευξείνου Λέσχης και των συλλόγων Επισκοπής «Ο Φίλιππος» και Κοπανού «Μίεζα». Στον ναό έγινε μέγας πολυαρχιερατικός εσπερινός. Στο τέλος του εσπερινού, ο προϊστάμενος του ιερού ναού επέδωσε στους δύο μητροπολίτες από ένα εγκόλπιο και στον κ. Γιώργο Τανιμανίδη αναμνηστική πλακέτα. Την άλλη μέρα, ανήμερα του Αγίου Ελευθερίου, έγινε πολυαρχιερατικό συλλειτουργο και η ιερά παράκληση στον ναό του Αγίου Ελευθερίου.

Στις εκδηλώσεις παρέστησαν ο βουλευτής κ. Τάσος Σιδηρόπουλος, ο νομάρχης Ημαθίας κ. Κώστας Καραπαναγιωτίδης, ο πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου Ανθεμίων κ. Κυριακίδης, οι αντιδήμαρχοι κ. Κερεμίδου και Αργυρίου, ο πρώην δήμαρχος κ. Καρυπίδης, άλλοι εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης και των αρχών και πλήθος πιστών.

Παναγιώτης Παπαδόπουλος

Ο μητροπολίτης Βεροίας - Ναούσης και Καμπανίας κ. Παντελεήμων, ο μητροπολίτης Εδέσσης - Πέλλης και Αλμωπίας κ. Ιωήλ, ο πρόεδρος της Σουμελά κ. Γιώργος Τανιμανίδης, ιερείς και πιστοί κατά την περιφορά της εικόνας

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Από τον **Παναγιώτη Παπαδόπουλο**

«Ιστορία της Αυτοκτατορίας των Μεγάλων Κομνηνών της Τραπεζούντας (1204 – 1461)» του **Αλέξη Σαββίδη**, από τις εκδόσεις των **Αδελφών Κυριακίδη.**

Η γνώση της ιστορίας της αυτοκρατορίας των Μεγάλων Κομνηνών αποτέλεσε αντικείμενο έρευνας πολλών Ελλήνων και ξένων επιστημόνων. Η ίδρυση του νέου κράτους, μετά τον διαμελισμό της βυζαντινής αυτοκρατορίας από τους Φράγκους, το 1204, καθώς και η ζωή των κατοίκων της περιοχής, με πρωτεύουσα την Τραπεζούντα, αποτελούσαν ελκυστικά θέματα για τους ερευνητές. Ο βίος αυτού του αυτόνομου κράτους είχε διάρκεια διακοσίων πενήντα εφτά ετών, από τον Απρίλιο του 1204 μέχρι τις 15 Αυγούστου του 1461.

Σύμφωνα με τον Βρετανό βυζαντινολόγο Άντονι Μπράιερ (Antony Bryer), το κράτος αυτό, όχι μόνον δεν αποτέλεσε τυχαίο ιστορικό φαινόμενο, αλλά, αντίθετα, αποτελεί την πολιτική επιφάνεια ενός φαινομένου, πολύ ενδιαφέροντος και ουσιώδους. Ο συγγραφέας, έμπειρος και με πλούσια συγγραφική δραστηριότητα, θέλησε να δώσει μια πλήρη και ολοκληρωμένη εικόνα της ζωής και της δράσης των αυτοκρατόρων της δυναστείας των Κομνηνών.

Στην εισαγωγή αναφέρει ότι η ιστορική αφήγηση, που ακολουθεί στο βιβλίο του βασίζεται στα επιστημονικά πορίσματα πολλών ερευνητών του μεσαιωνικού Πόντου, αλλά και σε διάφορες άλλες πρωτογενείς πηγές.

Σε άλλο σημείο της εισαγωγής του, ο συγγραφέας δηλώνει ότι σκοπός του βιβλίου του είναι να δώσει, μετά από αρκετές δεκαετίες, ένα περίγραμμα της ιστορίας των Μεγαλοκομνηνών, συγκεντρώνοντας και ταξινομώντας τις νέες θεωρίες, απόψεις και αντιλήψεις γύρω από διάφορα σημαντικά προβλήματα της υστερομεσαιωνικής ποντιακής ιστορίας.

Στο βιβλιογραφικό σημείωμα επισημαίνεται ότι δεν κατέστη δυνατόν να χρησιμοποιηθούν για την παρούσα, δεύτερη, έκδοση του βιβλίου τα acta (πεπραγμένα, εδώ κώδικας) της μονής Βαζελώνος, που εκδόθηκαν από τον εκδοτικό οίκο των αδελφών Κυριακίδη με επιμέλεια κ. Κ. Παπουλίδη, η πρόσφατη συνθετική μονογραφία του Χρήστου Σαμουηλίδη και η καλαίσθητη δίγλωσση (ελληνικά – αγγλικά) συλλεκτική έκδοση του εκδότη Τάσου Κυριακίδη: «Πόντος, χαρακτικά, χάρτες, νομίσματα».

Η εξιστόρηση των γεγονότων αρχίζει με την ίδρυση και θεμελίωση του νέου ελληνικού κράτους στις εσχατιές της Μικράς Ασίας και τα προβλήματα που έχει αντιμετωπίσει. Πρωτίστως γίνεται αναφορά στις σχέσεις του κράτους των Κομνηνών με τα λείψανα της βυζαντινής αυτοκρατορίας, μετά την επιδρομή των Φράγκων, το 1204, στην Κωνσταντινούπολη. Όλες οι πληροφορίες δημιουργούν την αίσθηση αξιοπιστίας στον αναγνώστη, με τις αναφορές στις πηγές και τις παραπομπές που παρατίθενται.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, ο συγγραφέας παρουσίαζει τα χαρακτηριστικά μιας εναγώνιας προσπάθειας διατήρησης των κεκτημένων της προηγούμενης εκατονταετίας. Υπογραμμίζεται η περίοδος του Μεγαλοκομνηνού Αλεξίου Γ΄, που το όνομά του συνδέθηκε με την οικονομική και πνευματική ακμή της αυτοκρατορίας. Είναι, όμως, και η απειλή πολλών εχθρών, που περιβάλλουν τα σύνορα της αυτοκρατορίας.

Η διήγηση ολοκληρώνεται με το τρίτο κεφάλαιο, που καλύπτει τα γεγονότα επί Μανουήλ Γ΄ Κομνηνού, μέχρι τέλους, δηλαδή μέχρι την κατάληψη του κράτους από τα οθωμανικά στρατεύματα.

Ένα μεγάλο μέρος της ύλης καλύπτουν τα παραρτήματα, με τα οποία προσφέρονται εξειδικευμένες γνώσεις για κάποια ονόματα και γεγονότα, που επηρεάζουν την εξέλιξη και την πρόοδο της αυτοκρατορίας.

Στο παράρτημα Α΄ παρατίθεται ο πίνακας των 21 αυτοκρατόρων Μεγαλοκομνηνών στην αυτοκρατορία του Πόντου.

Μεγάλης σπουδαιότητας είναι το παράρτημα Β', στο οποίο παρατίθενται ενδιαφέροντα στοιχεία για τους λόγιους και τους επιστήμονες της αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας. Ως πανεπιστημιακός δάσκαλος ο κ. Σαββίδης, γνωρίζει πολύ καλά τη σημασία που έχει για έναν τόπο, την κοινωνία, η παρουσία πνευματικών ανθρώπων. Από τα παλαιά χρόνια, οι ελληνικές κοινωνίες προέβαλλαν τις προσωπικότητες των γραμμάτων και μέσω των προσώπων αυτών, ολόκληρη την κοινωνία.

Η πλούσια βιβλιογραφία, με πλήρη στοιχεία των πηγών που χρησιμοποιήθηκαν, ενισχύει ακόμη περισσότερο την αξιοπιστία του περιεχομένου και της ύλης του βιβλίου.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι στο βιβλίο εμπεριέχεται αυτούσιο και το χρονικό του Μιχαήλ Πανάρετου «Περί των Μεγάλων Κομνηνών». Διευκολύνεται ο αναγνώστης, εξαιτίας της αρχαΐζουσας γλωσσικής διατύπωσης του κειμένου, στην προσέγγισή του και στην όλη ζωή και δράση της αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας.

Ο αναγνώστης θα βρει, στη συνέχεια, και τους χρυσόβουλους λόγους, μέσω των οποίων μεταβιβάζοντο στον λαό, με επισημότητα, οι επιθυμίες, οι νουθεσίες, αλλά και οι πληροφορίες για διάφορα θέματα του αυτοκράτορα Αλεξίου του Κομνηνού.

Με την παρουσία εικόνων νομισμάτων, χρυσοβούλων, αναπαραστάσεις πόλεων άλλων εποχών, που προέρχονται από την πολύτιμη συλλογή του εκδότη κ. Τ. Κυριακίδη, ολοκληρώνεται η εργασία με τις καλύτερες εντυπώσεις. Θέλουμε να πιστεύουμε ότι ο εμβριθής συγγραφέας κ. Αλ. Σαββίδης αναμετρήθηκε επάξια με τον κατά δύο αιώνες νωρίτερα Γερμανό Φαλμεράιερ. Ως έπαθλο θεωρώ την καταγραφή της πραγματικής και αληθινής ιστορίας της Τραπεζούντας των Κομνηνών, χωρίς συναισθηματισμούς και περιττές σκοπιμότητες. Οι αναγνώστες καλούνται να κάνουν την απονομή.

«Το Μακεδονικό και η Βουλγαρία» από την **Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.** Εκδόσεις των **Αδελφών Κυριακίδη.**

Μεγάλη διπλωματική και εκδοτική επιτυχία θα μπορούσε να χαρακτηρίσει κάποιος τη δημοσιοποίηση όλων των απορρήτων εγγράφων των βουλγαρικών κρατικών αρχείων, του χρονικού διαστήματος 1950 – 1967. Η σημασία τους είναι μεγάλη, γιατί, για πρώτη φορά, η Ελλάδα και η Βουλγαρία, μέσα από δύο επιστημονικούς οργανισμούς, μπορούν να συνεργάζονται και να διατηρούν διάλογο γύρω από το Μακεδονικό ζήτημα.

Η Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, δια του προέδρου της, έγκριτου δημοσιογράφου και συγγραφέα κ. Νικολάου Μέρτζου, και ο Εκδοτικός Οίκος των Αδελφών Κυριακίδη, παραδίδουν στη διάθεση του αναγνωστικού κοινού εικοσιένα επίσημα έγγραφα, από τα κρατικά αρχεία της Βουλγαρίας, μέσα από τα οποία φωτίζεται όλο το παρασκήνιο γύρω από το Μακεδονικό ζήτημα. Τα έγγραφα παρατίθενται μεταφρασμένα στην ελληνική γλώσσα και στη βουλγαρική.

Προηγείται πρόλογος του κ. Ν. Μέρτζου, που εξηγεί και προσδιορίζει τη σχέση μεταξύ των δύο επιστημονικών πλευρών, αλλά και τις προσδοκίες που δημιουργούνται για τη βελτίωση των σχέσεων των βαλκανικών λαών.

Ακολουθεί πρόλογος της διευθύντριας των κρατικών αρχείων της Βουλγαρίας κ. Μποριγιάνα Μπουζάσκα, η οποία ενημερώνει τον αναγνώστη ότι «η έκδοση περιλαμβάνει ένα μέρος από πολυάριθμα έγγραφα, που διατηρούνται στα αρχεία και αποκαλύπτουν

τις περίπλοκες και ταυτόσημες διαδικασίες, κατά τη διαμόρφωση της βουλγαρικής πολιτικής στο Μακεδονικό ζήτημα.

Ιδιαιτέρως κατατοπιστική είναι η εισαγωγή του Σπυρίδωνος Σφέτα, που δίνει, μέσα σε λίγες σελίδες, όλη την εικόνα των γεγονότων, τους πρωταγωνιστές και τις απαραίτητες χρονολογίες, στοιχεία χρήσιμα για τον αναγνώστη.

Όλες αυτές οι πληροφορίες και τα αντίστοιχα έγγραφα αποτελούν ισχυρά και χρήσιμα επιχειρήματα για τους Έλληνες διπλωμάτες, κατά τις διαπραγματευτικές τους συζητήσεις, που αφορούν τα εθνικά μας θέματα.

Τα έγγραφα και οι πληροφορίες αυτές θα καταστούν πολύτιμες πηγές για τον ιστορικό του μέλλοντος, που θα θελήσει να καταγράψει πλήρη και ολοκληρωμένη την ελληνική ιστορία.

Η ύλη αυτή αποτελεί ευχάριστο και ενδιαφέρον ανάγνωσμα για όλους εκείνους, που αγαπούν την ιστορία και μέσα από αυτήν καλλιεργούν το πατριωτικό τους συναίσθημα, απαραίτητο στις δύσκολες μέρες που διέρχεται το Μακεδονικό ζήτημα.

«Το Μακεδονικό και η Γιουγκοσλαβία» από την **Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.** Εκδόσεις των **Αδελφών Κυριακίδη.**

Άλλη μια διπλωματική και εκδοτική επιτυχία με την πλήρη έκδοση και δημοσιοποίηση των απορρήτων γιουγκοσλαβικών εγγράφων, 1950 – 1967. Προηγήθηκε η έκδοση των βουλγαρικών εγγράφων. Η σημασία της έκδοσης είναι πολύ μεγάλη, διότι δίνεται η ευκαιρία στο αναγνωστικό κοινό της Ελλάδας και του εξωτερικού, να γνωρίσει όλα τα γεγονότα και τις ενέργειες της άλλοτε Γιουγκοσλαβίας, η οποία, μέχρι το 1990, ήταν αντιμέτωπη και εχθρική προς την Ελλάδα στο Μακεδονικό ζήτημα.

Είναι σημαντικό το γεγονός ότι οι δύο χώρες η Βουλγαρία και η Σερβία, που αποτελούσε τη σπονδυλική στήλη της άλλοτε μεγάλης Γιουγκοσλαβίας, και η Ελλάδα, μπορούν να συνδιαλέγονται μέσα από την επιστημονική εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών για το Μακεδονικό ζήτημα.

Στον πρόλογο της έκδοσης, ο έμπειρος δημοσιογράφος και συγγραφέας κ. Νικόλαος Μέρτζος, πρόεδρος της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, εξηγεί το πλαίσιο των σχέσεων που δημιουργήθηκαν μεταξύ των βαλκανικών κρατών, αλλά και τις μεγάλες προσδοκίες που καλλιεργούνται για το μέλλον της Ελλάδας και των άλλων κρατών.

Στο έγγραφο του υπουργείου Εξωτερικών της Σερβίας, που διαβιβάζεται στην Ελλάδα, μέσω του γενικού προξένου στη Θεσσαλονίκη, εκφράζεται η ικανοποίηση και η ανταπόκριση για το αίτημα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών να παρουσιαστούν όλες οι διεργασίες που προέκυψαν μετά τον β΄ παγκόσμιο πόλεμο, και έχουν σχέση με το Μακεδονικό ζήτημα. Η σημασία της έκδοσης είναι ιδιαιτέρως μεγάλη, γιατί φωτίζονται άγνωστες, μέχρι τώρα, πτυχές του Μακεδονικού ζητήματος.

Στην εισαγωγή του βιβλίου, ο κ. Κωνσταντίνος Κατσάνος παρουσιάζει το ιστορικό πλαίσιο, με τα ανάλογα σχόλια και επεξηγήσεις, που βοηθούν τον αναγνώστη στην κατανόηση των εγγράφων και της σημασίας τους. Αναφέρονται οι πρωταγωνιστές των γεγονότων και ο ρόλος που έπαιξαν ο καθένας, ώστε να δημιουργηθεί το ζήτημα και να εξελιχθεί σε επικίνδυνο βαθμό πρόβλημα στις μέρες μας.

Τα έγγραφα, συνολικά εβδομήντα, παρατίθενται στην ελληνική γλώσσα, αλλά και στο πρωτότυπο, έτσι ώστε να αποδεικνύεται η αξιοπιστία του περιεχομένου των μεταφράσεων.

Όλες οι πληροφορίες, που παρέχονται, αποτελούν πολύτιμο υλικό για τους Έλληνες διπλωμάτες στις διακρατικές συνομιλίες που θα έχουν πιθανόν στο μέλλον. Αποτελούν και την απαραίτητη ύλη για τον ιστορικό του μέλλοντος, που θα θελήσει να καταγράψει πλήρως την ελληνική ιστορία γύρω από το Μακεδονικό ζήτημα.

Γ. Κ. Χατζόπουλου «Σε ξένη γη», μυθιστόρημα

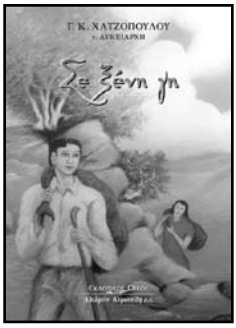

Γράφει η τ. λυκειάρχης
κ. Έλσα Γαλανίδου - Μπαλφούσια

Πρόσφατα οι εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη στη Θεσσαλονίκη πλούτισαν τις βιβλιοθήκες μας με ένα νέο βιβλίο Ποντίου συγγραφέα. Είναι ένα μυθιστόρημα του Γ. Κ. Χατζοπούλου, με τίτλο «Σε ξένη γη».

Ο Γ. Κ. Χατζόπουλος, ο εκλεκτός φίλος και εξαίρετος επιστήμονας, είναι γνωστός στους πνευματικούς μας κύκλους για το πολυσχιδές επιστημονικό του έργο με θέματα γύρω από τη λαογραφία, τη γλωσσολογία την ποίηση σε ποντιακή διάλεκτο κ. ά, αλλά και αυτά που αφορούν τον αγαπημένο του γενέθλιο τόπο, τη Δράμα, δηλ. την ιστορία της και τον πολιτισμό της.

Από την αρχή το βιβλίο σε προδιαθέτει τρυφερά και ευχάριστα, γιατί είναι αφιερωμένο στην εγγονούλα του Μαρίνα - Αικατερίνη, των παιδιών του το παιδί, όπως ο λαός μας, μα και όλοι πιστεύουμε, πως αυτό ισχύει.

Το βιβλίο του αυτό πρωτοδιάβασε η εκλεκτή επιστήμων κ. Μαρία Βεργέτη - Κυριακίδη, καθηγήτρια στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Στο νέο του βιβλίο ο Γ. Κ. Χατζόπουλος αφήνει την έρευνα και τα αγαπημένα του θέματα και καταπιάνεται μ' ένα δύσκολο, δυσεπίλυτο κοινωνικό - πολιτικό - πολιτιστικό θέμα, τη λαθρομετανάστευση.

Βέβαια από παλιά οι άνθρωποι, και ιδίως οι Έλληνες, ήθελαν να ταξιδέψουν, να δουν και να μάθουν το «νόον πολλών ανθρώπων και τα άστεά των». Ήσαν δηλαδή οι αιώνιοι «Οδυσσείς», που ταξίδευαν «κατ' εμπορίων και θεωρίαν».

Θέμα επίκαιρο, αλλά και ακανθώδες. Ο συγγραφέας μας τολμά και όχι απλώς το θίγει , αλλά μας ανοίγει την καρδιά του και καταθέτει τις δικές του απόψεις, προσφέροντάς μας έτσι ένα μυθιστόρημα, που είναι αληθινός καθρέφτης της σημερινής πολυπολιτισμικής κοινωνίας με όλες τις προεκτάσεις της: κοινωνικές- οικονομικές – πολιτικές, αειφόρες - ακτιβιστικές.

Οι ήρωές του, δύο νέοι άνθρωποι, στην εφηβική σχεδόν ηλικία, ο Σολούν και η Λεΐλά, αποφασίζουν να φύγουν από τον τόπο τους, κάπου από το Βορρά, για αναζήτηση καλύτερης τύχης.

Βέβαια τα αίτια της μετανάστευσης πολλά και ποικίλα, αλλά εδώ καθαρά κοινωνικά: ανίκανοι, ανάξιοι, βάρβαροι και εχθρικά προσκείμενοι προς τα παιδιά τους γονείς, που δεν τους έφταιξαν σε τίποτε για να τα φέρουν στη ζωή, είναι τα αίτια.

Φεύγουν σε άλλη χώρα. Έχουν ακούσει πως η ζωή εκεί είναι καλύτερη. Ξεκινούν για το άγνωστο, με μόνο εφόδιο την ελπίδα ότι ίσως το αύριο να είναι και γι' αυτά καλύτερο.

Αγώνες, αγωνία, ταλαιπωρία. Περνούν τα σύνορα και φτάνουν στον πολυπόθητο τόπο, στην Ελλάδα, και καταλήγουν στο σπίτι μιας ποντιακής οικογένειας.

Αμέσως γίνεται αντιληπτό ότι ο συγγραφέας δε θέλει να μείνει μόνο στους μετανάστες, αλλά να παρουσιάσει και τα πρόσωπα, τις οικογένειες, τις κοινωνίες στις οποίες καταφεύγουν, και ως Πόντιος στην καταγωγή, παρουσιάζει την πρώτη οικογένεια της Σό-

νιας και του Αρίστου, στην οποία καταφεύγουν. Αναφερόμενος σ' αυτήν την οικογένεια, με μαεστρία παρεμβάλλει και προβάλλει την ιστορία της Σαμψούντας, την καταστροφή της, αλλά και τη Μικρασιατική καταστροφή το 1922, καθώς και τον εμφύλιο πόλεμο στην Ελλάδα. Παράλληλα σκιαγραφεί τα πρόσωπα, την αφέλεια που φτάνει στη βλακεία και την κακότητα, που επισύρει την καταστροφή. Ακόμη την τήρηση του καθήκοντος από τις Αρχές, που εδώ τις εκπροσωπεί ο αστυνόμος, και την κρατούσα αντίληψη του κόσμου ότι οι μετανάστες είναι εν δυνάμει εγκληματίες.

Αποτέλεσμα, τα δύο παιδιά που έχουν στο μεταξύ βαφτιστεί χριστιανοί, γυρνώντας έτσι στην πίστη των πατέρων τους, οι οποίοι είχαν βίαια αλλαξοπιστήσει, φεύγουν κρυφά.

Ξανά αγωνία, ταλαιπωρία και φόβος για το άγνωστο. Τώρα ο Πανάρετος και η Σουμέλα φτάνουν σε άλλη ποντιακή οικογένεια, κάπου στο Βορρά, στο σπίτι του Ιωσήφ και της Τσόφας.

Εδώ ο συγγραφέας καταδεικνύει τη δύναμη της θέλησης, της προσαρμοστικότητας, της εργατικότητας, της καλοσύνης των δύο νέων παιδιών, αλλά και των νοικοκυραίων, που εμφορούμενοι από τα χριστιανικά ιδεώδη αγκαλιάζουν τα ξένα παιδιά και τα αγαπούν σα να ήταν δικά τους.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΣΤΗΝ «ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΕΣΤΙΑ»

Από τον **Κυριάκο** και τη **Ντίνα Αμανατίδη** (Αυστραλία)

Το ζεύγος Κυριάκος και Ντίνα Αμανατίδη, από τη Μελβούρνη της Αυστραλίας, γράφουν σε επιστολή τους προς τον διευθυντή της «Ποντιακής Εστίας» κ. Παναγιώτη Παπαδόπουλο:

Πρώτα απ' όλα να σου πούμε για πολλοστή φορά πόσο εκτιμάμε τη φιλία σου. Στο πρόσωπό σου βρήκαμε τον συμπατριώτη που την αγάπη του για τα ξενιτεμένα του αδέλφια δεν την εξαντλεί με φραστικές διαχύσεις, όπως συνήθως συμβαίνει με την πλειονότητα των άλλων επισκεπτών από την Ελλάδα. Το ότι σκύβεις πάνω από το πνευματικό έργο των απόδημων ομογενών και το κάνεις γνωστό στους αναγνώστες της «Ποντιακής Εστίας» αποτελεί ένδειξη ανιδιοτέλειας, αλλά και πνευματικής ανωτερότητας, καθώς και σωστής εκτίμησης της οικουμενικότητας του ελληνικού πνεύματος.

Αυτήν την οικουμενική διάσταση του Ελληνισμού την αναλαμβάνουμε εμείς, παιδιά των ξεριζωμένων Ποντίων, σε μεγαλύτερο βάθος, αφού για τους προγόνους μας υπήρξε μια πραγματικότητα, για κοντά τρεις χιλιάδες χρόνια.

Κάποιοι από εμάς συνεχίζουμε να τη βιώνουμε, εξ ού και η υπέρμετρη, ίσως, ευαισθησία μας σε ό,τι αφορά τους δεσμούς μας με το μητροπολιτικό κέντρο. Είναι αυτοί οι δεσμοί που μας κάνουν να διατηρούμε αναλλοίωτη την εθνική και φυλετική μας ταυτότητα.

Σε χαιρετούμε, με πολλή αγάπη

Κυριάκος και Ντίνα Αμανατίδη

Σημείωση σύνταξης

Λάβαμε το βιβλίο που μας έστειλε ο κ. Κυριάκος Αμανατίδης, με τίτλο «Επίκαιρα και επίμαχα», α΄ τόμος, Δοκίμια για τον Ελληνισμό. Πρόκειται για μια αξιόλογη εργασία, με ποικιλία επίκαιρων θεμάτων, τα οποία δημοσιεύτηκαν ως επιφυλλίδες, από το 1990 έως το 2009, στην ομογενειακή εφημερίδα της Μελβούρνης «Νέος Κόσμος».

Η «Ποντιακή Εστία»